

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Močivnik

Sodelovanje oboroženih sil malih držav v mednarodnih operacijah in na misijah: primer Slovenske vojske v Isafu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Močivnik

Mentorica: doc. dr. Janja Vuga Beršnak

Sodelovanje oboroženih sil malih držav v mednarodnih operacijah in na misijah: primer Slovenske vojske v Isafu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Sodelovanje oboroženih sil malih držav v mednarodnih operacijah in na misijah: primer Slovenske vojske v Isafu

Večino evropskih držav v obdobju po hladni vojni lahko uvrstimo med male države. Te nacionalne varnosti ne morejo zagotavljati same, zato se povezujejo v zaveznitva. Takšna država je tudi Republika Slovenija. Zaradi prizadevanj za članstvo v mednarodnih organizacijah je začela sodelovati v mednarodnih operacijah in na misijah. Leta 2004 se je vključila v Natovo operacijo Isaf, ki je bila namenjena pokonfliktni stabilizaciji Afganistana. Glavno breme slovenskih prizadevanj je nosila Slovenska vojska, ki je v dobrih desetih letih delovanja v deželo pod Hindukušem napotila več kot 1.200 svojih pripadnikov. Sprva so slovenski vojaki tam opravljali naloge izvidovanja. Z leti se je povečalo njihovo število, naloge pa so se spremenile. Tako so slovenski vojaki varovali bazo v Heratu, kasneje pa mentorirali pripadnike afganistanskih varnostnih sil. Vrhunec je pomenilo delovanje specialnih sil v zadnjih dveh kontingentih. Slovenska vojska je v Afganistanu pridobila veliko izkušenj, ki so vplivale na njen razvoj, Slovenija kot država pa se je potrdila kot enakopravna in odgovorna članica zaveznitva.

Ključne besede: mala država, zaveznitvo, Nato, Isaf, Slovenska vojska.

Small states' armed forces cooperation in international operations and missions: Slovenian Army in ISAF

The majority of European states in post-cold war period can be referred to as small states. They are unable to provide their own national security, therefore they join alliances. Republic of Slovenia is also this kind of a state. In order to acquire membership in international organizations Slovenia started cooperation in international operations and missions. In 2004 Slovenia joined ISAF, a Nato-led operation created to stabilize war-torn Afghanistan. The main burden was on Slovenian Army, who deployed more than 1,200 of its personnel in ten-years period. At first Slovenian soldiers did reconnaissance missions, but later their number increased and their mission changed. They did force protection job in Herat and mentoring of Afghanistan Security Force. The special forces deployment in the last phase was the highlight of Slovenian cooperation in ISAF. Slovenian Army gained huge experience, which influenced back its development and also affirmed Republic of Slovenia an equal and responsible alliance member.

Key words: small state, alliance, NATO, ISAF, Slovenian army.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	6
1 UVOD	10
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1 Predmet preučevanja	11
2.2 Cilji in omejitve	12
2.3 Hipoteza in delovna vprašanja	12
2.4 Metode in tehnike preučevanja	13
2.5 Struktura diplomskega dela	13
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA	15
3.1 Opredelitev male države	15
3.2 Moč in vpliv male države	17
3.3 Nacionalna varnost	20
3.4 Vojaško zavezništvo	21
3.5 Male države in mednarodne organizacije	24
3.6 Male države in mirovne operacije	26
3.7 Politično-vojaška zavezništva – primer zveze Nato	28
3.8 Organizacija severnoatlantske pogodbe – Nato	29
3.9 Operacije kriznega odzivanja – mirovne operacije in misije	31
4 AFGANISTAN	33
4.1 Zgodovina Afganistana in razvoj konflikta do leta 2001	33
4.2 Vloga Nata v Afganistanu do leta 2004	36
4.2.1 Širitev Isafa	37
4.2.2 Druge komponente Isafa	39
5 DELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V AFGANISTANU	41
5.1 SIKON ISAF 1	41
5.2 SIKON ISAF 2	42
5.3 SIKON ISAF 3	43
5.4 SIKON ISAF 4	43
5.5 SIKON ISAF 5	44

5.6	SIKON ISAF 6	45
5.7	SIKON ISAF 7	45
5.8	SIKON ISAF 8	46
5.9	SIKON ISAF 9	46
5.10	SVNKON ISAF 10	47
5.11	SVNKON ISAF 11	47
5.12	SVNKON ISAF 12	48
5.13	SVNKON ISAF 13	49
5.14	SVNKON ISAF 14	50
5.15	SVNKON 15 ISAF	52
5.16	SVNKON 16 ISAF	52
5.17	SVNKON 17 ISAF	53
5.18	SVNKON 18 ISAF	53
5.19	SVNKON 19 ISAF	54
5.20	SVNKON 20 ISAF	54
5.21	SVNKON 21 ISAF	55
6	VPLIV SODELOVANJA NA SV	56
6.1	Prilagoditev opreme v Isafu	59
6.1.1	Svarun	61
6.2	Vojaška logistika v Afganistanu	62
6.3	Enota za specialno delovnje v Isafu	63
6.4	Celostna skrb za pripadnika	65
6.4.1	Zdravstvo in psihologija	66
6.5	Usmerjevalci združenega ognja – JTAC	69
7	VERIFIKACIJA HIPOTEZE IN ZAKLJUČEK	71
8	LITERATURA	75

SEZNAM KRATIC

1. BR – 1. brigada

AAR – After Action Review (analiza po končani aktivnosti)

AMV – Armoured Modular Vehicle (oklepno modularno vozilo)

ANA – Afghan National Army (Afganistanska nacionalna armada)

ANP – Afghan National Police (Afganistanska nacionalna policija)

ANZUS – Australia, New Zealand, United States Security Treaty (varnostna pogodba med Avstralijo, Novo Zelandijo in ZDA)

ATV – All Terrain Vehicle (terensko vozilo)

ASF – Afghan Security Force (Afganistanske varnostne sile)

BiH – Bosna in Hercegovina

CENTO – Central Treaty Organization (bližnjevzhodna varnostna pogodba)

CIB – Combat Infantryman Badge (ameriška pehotna značka za sodelovanje v boju)

CIMIC – Civil Military Cooperation (civilno-vojaško sodelovanje)

CLS – Combat Life Saver (bojiščni reševalec)

COP – Combat Outpost (izpostavljen bojni položaj)

CSP – celostna skrb za pripadnika

ČPČ – četni podčastnik

DŠK – Degtjarjeva-Špagina krupnokaliberni (Degtjarjev-Špaginov težki mitraljez 12,7 mm)

EU – Evropska unija

ESD – Enota za specialno delovanje

FOB – Forward Operating Base (prednja operativna baza)

FSB – Forward Support Base (prednja podpora baza)

GŠSV – Generalštab Slovenske vojske

HMMWV – High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle (visokomobilno večnamensko kolesno vozilo – Hummer ali Humvee)

IED – Improvised Explosive Device (improvizirana eksplozivna naprava)

IFOR – Implementation Force (Natove sile v Bosni in Hercegovini)

ISAF – International Security Assistance Force (Natove sile v Afganistanu)

JTAC – Joint Terminal Attack Controller (usmerjevalec združenega ognja)

KAIA – Kabul Afghanistan International Airport (kabulsko mednarodno letališče)

KFOR – Kosovo Force (Natove sile na Kosovu)

KMNB – Kabul Multinational Brigade (večnacionalna brigada v Kabulu)

LMV – Light Multirole Vehicle (lahko večnamensko vozilo)

MAG – Mitrailleuse d'Appui Général (večnamenski puškomitraljez)

M-ATV – MRAP All Terrain Vehicle (MRAP-terensko vozilo)

MEDEVAC – medicinska evakuacija z bojišča

MRAP – Mine Resistant Ambush Protected (vozilo, odporno na mine in zaščiteno proti zasedi)

MOM – mednarodne operacije in misije

MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije

MOTB – motorizirani bataljon

MOTV – motorizirani vod

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NGŠSV – načelnik generalštaba Slovenske vojske

NPE – nacionalni podporni element

NTM-A – Nato Training Mission – Afghanistan (Natova misija za usposabljanje v Afganistanu)

ODSD – Odred za specialno bojevanje

OKO – operacija kriznega odzivanja

OMLT – Operational Mentor and Liaison Team (operativna skupina za mentoriranje in povezavo)

OZN – Organizacija združenih narodov

PDRIU – Poveljstvo za doktrino, razvoj in usposabljanje

PINK – poveljevanje in kontrola

PKM – Pulemjot Kalašnikova (Kalašnikovov puškomitraljez – modernizirani 7,62 mm)

PRT – Provincial Reconstruction Team (skupina za obnovo provinc)

PPRS – prostovoljna pogodbeni rezervna sestava Slovenske vojske

QRF – Quick Reaction Force (sile za hitro posredovanje)

RC West – Regional Command West (Isafovo regionalno poveljstvo Zahod)

ROE – Rules of Engagement (pravila delovanja)

ROLE 1, 2, 3, 4 – nivo medicinske oskrbe

RS – Republika Slovenija

RSM – Resolute Support Mission (Natova operacija v Afganistanu, ki je nasledila Isaf)

SEATO – Southeast Asia Treaty Organization (varnostna pogodba v Jugovzhodni Aziji)

SFOR – Stabilization Force (Natove sile v Bosni in Hercegovini)

SIKON – slovenski kontingent

SV – Slovenska vojska

SVNKON – slovenski kontingent

UNAMA – United Nations Assistance Mission in Afghanistan (misija OZN-a v Afganistanu)

VBIED – Vehicle Born Improvised Explosive Device (avtomobilska improvizirana eksplozivna naprava)

VPČ – vodni podčastnik

VS OZN – Varnostni svet Organizacije združenih narodov

ZDA – Združene države Amerike

1 UVOD

Zavezništva so osrednji in stalen pojav v mednarodni politiki od antike, Napoleona, Bismarcka pa do danes. George Liska celo meni, da je menogoče govoriti o mednarodnih odnosih, ne da bi pri tem mislili na zavezništva (Bergsmann 2001, 25). Glede na svoje omejene zmožnosti so male države močno zainteresirane za povezovanje v zavezništva z namenom povečevanja vojaškega vidika varnosti in tudi pridobivanja nevojaških ugodnosti, kot sta povečanje mednarodne trgovine in podpora domačemu političnemu režimu (Krause in Singer 2001, 21). V zameno za podporo zavezništva se male države pogosto odpovejo določeni stopnji avtonomije delovanja in dovolijo močnejši državi znaten vpliv. Poleg tega lahko zavezništvo zmanjša diplomatsko fleksibilnost male države, hkrati pa je negotovo, ali bodo zavezniki uslišali prošnje male države po vojaški pomoči, če do oboroženega konflikta res pride (Krause in Singer 2001, 22). Gärtner (2001, 2) trdi, da se zaradi zaveznišev male vojne lahko sprevržejo v velike. Male države se znajdejo v negotovem položaju: bolj kot so predane zavezništvu, bolj je verjetno, da jih bo posrkalo v spopad, ki je v nasprotju z njihovimi interesi. Če pa so povezave ohlapnejše, je bolj verjetno, da jih bodo velike države v primeru napada pustile na cedilu.

Članstvo Slovenije v zvezi Nato, ki je tipično multilateralno zavezništvo, lahko v veliki meri prepreči, da bi se Slovenija kot mala država nekoč znašla v položaju izrazite varnostne odvisnosti od večje države (Vegič 1999, 1011). Ob prednostih, ki jih prinaša zavezništvo malim državam, obstaja tudi možnost, da se zapletejo v nek spor, ki bi se mu lahko izognile.

Po včlanitvi Slovenije v Nato leta 2004 se je povečal obseg sodelovanja Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah. Posledično je tudi stabilizacija Afganistana postala naloga Slovenije in s tem Slovenske vojske. V dobrih desetih letih se je v deželi pod Hindukušem zvrstilo več kot 1.200 pripadnikov Slovenske vojske. Od začetnih korakov in prvih 18 pripadnikov kontingenta je slovenski prispevek narasel na 90 pripadnikov. Slovenska vojska je vodila lastno bazo, kar se je zgodilo prvič v njeni zgodovini, prevzela je poveljevanje lastni skupini OMLT, pod njenim okriljem pa so delovali tudi pripadniki nacionalne garde Kolorada.

Pridobljenih izkušenj na področjih načrtovanja, organizacije kontingentov, zagotavljanja logistične vzdržljivosti, postopkov in taktike delovanja, uporabe opreme in orožja ne bi mogli dobiti na noben drug način. Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da Slovenska vojska v Afganistanu ni imela smrtnih žrtve, čeprav je nekajkrat šlo za las.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet preučevanja

V svojem diplomskem delu sem se ukvarjal s sodelovanjem oboroženih sil malih držav v mednarodnih operacijah in na misijah, konkretno z delovanjem Slovenske vojske v Natovi operaciji International security assistance force (Isaf), ki je potekala v Afganistanu med letoma 2001 in 2015. Slovenija je prvi kontingent tja napotila leta 2004, za njim pa se je v šestmesečnih rotacijah zvrstilo še 20 kontingentov.

Pojem male države je težko opredeljiv, saj je definicij toliko, kolikor je avtorjev, ki so se s tem ukvarjali. Ob tem pa bi veliko večino članic Nata po takšnem ali drugačnem kriteriju lahko uvrstili med male države. Republika Slovenija v vsakem primeru spada med male države. V diplomskem delu sem opredelil koncept male države v okviru vojaško-političnega zavezništva, kot je Nato. Operacija Isaf je bila za Nato velik izziv, saj je bila prva zunaj evroatlantskega območja. Tudi za Slovenijo in Slovensko vojsko je bil Isaf korak v neznano, saj sta se ti prvič znašli v okolju, ki je bistveno drugačno kot Balkan, kjer sta delovali pred tem. Slovenija je namreč že pred vstopom v Nato sodelovala v njegovih mirovnih operacijah, ko pa je leta 2004 postala polnopravna članica, se je njen prispevek močno povečal. Čeprav je Slovenija mala država, v mednarodnih operacijah in na misijah sodeluje razmeroma velik del njenih oboroženih sil. Država s tem kaže zavezanost ciljem zveze Nato, Slovenska vojska pa je na ta način pridobila izkušnje, do katerih sicer ne bi prišla. Sodelovanje v teh operacijah hkrati izboljšuje pripravljenost Slovenske vojske za izvajanje ene od njenih temeljnih nalog, to je obramba države.

Namen dela je torej ugotoviti, kaj je Slovenija s Slovensko vojsko prispevala k operaciji in kako je to storila. V diplomskem delu sem raziskoval organizacijo kontingentov Slovenske vojske in predstavil njihovo delovanje ter pomen in pridobljene izkušnje iz sodelovanja v tej operaciji. Rezultati dela so relevantni z vidika nadaljnjega razvoja Slovenske vojske in njenega angažiranja v mednarodnih operacijah, razvoja nišnih zmogljivosti malih držav in povečevanja legitimnosti sodelovanja Slovenske vojske v tujini.

Več kot desetletje trajajoče vpletenosti v afganistansko misijo širša javnost ni sprejela z odobravanjem, morda ravno zato, ker ni bila seznanjena z njenimi nameni in cilji. Obravnavana tematika je zame zanimiva tudi zato, ker sem leta 2008 deloval v devetem kontingentu. Čeprav delo temelji na javno dostopnih virih, sem ga začinil tudi z nekaterimi lastnimi opažanji.

2.2 Cilji in omejitve

Glavni cilj diplomskega dela je raziskati, kakšen je prispevek male države v mednarodni operaciji politično-vojaškega zavezništva, in to preveriti na primeru delovanja Slovenske vojske v Natovi operaciji Isaf v Afganistanu. Namen je tudi izpostaviti pridobljene izkušnje in vpliv sodelovanja na razvoj slovenskih oboroženih sil.

Slovenija je v Afganistanu sodelovala na različne načine, ne zgolj vojaško. Tudi pojem mednarodne operacije in misije, kot ga uveljavlja Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah, te opredeljuje kot vse oblike delovanja v mednarodnem okolju. Zaradi obsežnosti problema sem se omejil zgolj na delovanje Slovenske vojske, saj je to predstavljalo pretežni del aktivnosti v Afganistanu. Vsekakor velja omeniti, da so v okviru slovenskih kontingentov delovali tudi gasilci, veterinarji in civilni funkcionalni strokovnjaki. Slednji so po svojem statusu civilne osebe, vendar so v času delovanja v okolju MOM-a podrejeni vojaškemu poveljniku pristojne vojaške enote (Zajc 2012, 67). Prav tako je Republika Slovenija Afganistanu pomagala z donacijami in razvojno pomočjo (v okviru Evropske unije in bilateralno).

2.3 Hipoteza in delovna vprašanja

HIPOTEZA:

Sodelovanje Slovenske vojske kot oborožene sile male države v mednarodni operaciji Isaf je pripomoglo k dvigu ravni pripravljenosti za delovanje in spodbudilo razvoj nekaterih njenih nišnih zmogljivosti.

Pri preverjanju hipoteze sem si pomagal z naslednjimi delovnimi vprašanji:

1. Kako opredelimo malo državo?
2. Kako male države delujejo v mednarodnih organizacijah?
3. Kaj je Slovenska vojska prispevala v Isaf?
4. S kakšnimi izzivi se je soočala Slovenska vojska med delovanjem v Afganistanu?
5. Kakšen je pomen pridobljenih izkušenj za Slovensko vojsko?

2.4 Metode in tehnike preučevanja

Pri svojem delu sem uporabil analizo primarnih in sekundarnih virov, kritično-primerjalno metodo, zgodovinsko metodo, deskriptivno metodo, študijo primera in opazovanje z udeležbo.

Poglavje o temeljnih konceptih in pojmih sloni na analizi in interpretaciji primarnih (Strategija sodelovanja RS v mirovnih operacijah in na misijah, Vojaška doktrina) in relevantnih sekundarnih virov, zlasti znanstvenih (znanstveni članki, monografije in zborniki). Za opredeljevanje pojmov mala država, zavezništvo in nacionalna varnost sem uporabil konceptualno analizo, s katero sem primerjal različne opredelitve avtorjev na tem področju. Pri opisovanju delovanja malih držav v mednarodnih organizacijah in mirovnih operacijah sem uporabil deskriptivno metodo in ponovno analizo sekundarnih virov. Zgodovinsko metodo sem uporabil pri analizi razvoja konflikta v Afganistanu in vlogi zveze Nato pri tem.

Drugi del diplomskega dela temelji na študiji primera delovanja Slovenske vojske v Afganistanu. Prispevek SV-ja v operaciji Isaf sem predstavil z deskriptivno metodo. Podatke sem zbral iz javno dostopnih pisnih in elektronskih virov (dnevni časopisi, reviji Obramba in Slovenska vojska, spletna stran Ministrstva za obrambo RS), v manjši meri pa sem uporabil tudi metodo opazovanja z udeležbo. Z analizo virov in opisno metodo sem predstavil izkušnje, ki jih je Slovenska vojska pridobila v operaciji Isaf, prav tako sem z opisno metodo izvedel verifikacijo hipoteze.

2.5 Struktura diplomskega dela

Vsebina diplomskega dela je razdeljena na osem poglavij. V uvodnem poglavju sem opredelil problematiko obravnavane teme in njeno aktualnost. Drugo poglavje prinaša teoretični okvir, osnovne predpostavke, cilje in omejitve diplomskega dela ter metodološki pristop. V tretjem poglavju sem teoretično opredelil pojme mala država, nacionalna varnost in vojaško zavezništvo. Predstavil sem, kakšna sta lahko moč in vpliv male države ter njeno delovanje v mednarodni skupnosti in mirovnih operacijah. Sledita opredelitvi politično-vojaškega zavezništva na primeru zveze Nato in razmerja med pojmom operacija kriznega odzivanja ter mednarodne operacije in misije.

V četrtem poglavju sem predstavil zgodovinski razvoj konflikta in vlogo Nata v njem. V petem, osrednjem poglavju sem predstavil vseh 21 kontingentov SV-ja, ki so sodelovali v Isafu. V šestem poglavju sledi predstavitev pridobljenih izkušenj na področju logistike,

specialnih sil, orožja in opreme ter drugih področij. V sedmem poglavju sem izvedel verifikacijo zastavljene hipoteze in predstavil povzetek ugotovitev, ki jih prinaša diplomsko delo, v osmem pa je navedena literatura, ki sem jo uporabil.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 Opredelitev male države

Mednarodni sistem je vse bolj razdrobljen. V 20. stoletju se je število političnih entitet, priznanih kot države, povečalo za petkrat, proces pa se nadaljuje tudi v tem stoletju. Proces fragmentacije se je začel s koncem 1. svetovne vojne, ko so razpadli habsburški, otomanski in ruski imperij. Pospešek je dobil z dekolonizacijo po 2. svetovni vojni, ko so razpadli evropski kolonialni imperiji, tretji val fragmentacije pa se je zgodil po koncu hladne vojne, ko so razpadle Sovjetska zveza in države v vzhodni Evropi (Hänggi 1998, 80). Malih držav je tako že več kot dve tretjini držav na svetu.

Splošno sprejete opredelitve male države ni, saj je definicij toliko kot avtorjev, ki se s tem ukvarjajo. Nekateri majhnost omejujejo s fizičnimi pokazatelji, kot so velikost ozemlja, število prebivalcev, produktivnost. Drugi avtorji uporabljajo razširjen koncept velikosti, s katerim zajamejo tudi gospodarske in vojaške pokazatelje, tretji avtorji pa opredeljujejo male države kot šibke države v smislu moči.

Sodobna mednarodna skupnost je skupnost enakopravnih suverenih držav. Formalno so vse države, od največjih do najmanjših, enakopravne v svojih pravicah in dolžnostih. Dejansko pa mednarodno skupnost sestavljajo države, ki so zelo različne po obsegu, moči, družbeni vsebini, vplivu in dejanski vlogi, ki jo imajo v mednarodnem življenju (Petrič 1996, 846). Vladimir Benko (2000, 154) razlikuje države članice mednarodne skupnosti kvantitativno in kvalitativno. V prvo skupino razlik spadajo fizični obseg, oblika ozemlja, število prebivalstva, stopnja ekonomskega razvoja in stopnja vojnega potenciala. Na tem temelji delitev držav na velike, srednje in male. Kvalitativno pa se države delijo glede na družbenoekonomsko in politično strukturo (na primer na kapitalistične in socialistične države). Frane Adam (1998, 181–185) je na podlagi kvantitativnih kriterijev razdelil države na mikro (do pol milijona prebivalcev), male (od pol do pet milijonov prebivalcev) in srednje velike (od pet do deset milijonov prebivalcev). Obstaja še ena spodnja meja, ki male države loči od mikro držav, ki imajo največ milijon prebivalcev (Hänggi 1998, 83).

Definicija Milana Jazbeca prav tako temelji predvsem na velikosti ozemlja in številu prebivalstva, pri čemer male države merijo med 10.000 in 100.000 km² ter imajo med 1,5 in 15 milijonov prebivalcev (Jazbec 2001, 74).

Podobno delitev pozna Michael Mosser (2001, 63–65), le da je prvi Benkov kriterij poimenoval absoluten, drugega pa relativen. Mosser je mejo male države postavil pri 15 milijonih prebivalcev, ob tem pa dodal, da se ta razlikuje od avtorja do avtorja. Relativni kriterij male države upošteva geografski položaj glede na sosednje države, lahko pa tudi vpliv države na druge. Male so torej države z malo vpliva na druge države. Percepcijo velikosti kot kvalitativni kriterij upošteva tudi Rothsteinova definicija (povzeto po Jazbec 2001, 39), ki pravi, da je mala država tista, ki prizna, da ne more sama skrbeti za svojo varnost, in se zanaša na pomoč drugih držav, ki to dejstvo tudi priznavajo (glej tudi poglavje o moči in vplivu malih držav).

S percepcijo je povezana tudi Keohanejeva (povzeto po Benko 1997a, 250) definicija, ki je razdelila države na (1) velike sile, katerih voditelji menijo, da lahko same odločilno vplivajo na mednarodni sistem, (2) sekundarne države, katerih voditelji menijo, da lahko imajo določen vpliv na mednarodne odnose, (3) srednje države, katerih voditelji menijo, da same ne morejo vplivati na mednarodni sistem, lahko pa to storijo v skupinah ali mednarodnih organizacijah. Male (4) države so torej tiste, katerih voditelji menijo, da ne morejo nikoli – sami ali v skupinah – imeti pomembnejšega vpliva na mednarodni sistem.

Definicija male države, ki jo je predlagal David Vital (povzeto po Hänggi 1998, 83) je zanimiva kombinacija absolutnih in relativnih kriterijev. Za razvite države je tako predlagal mejo 10–15 milijonov prebivalcev in 20–30 milijonov prebivalcev za države v razvoju.

Erwin Schmidl (Schmidl 2001, 85) se je želel izogniti nepreglednim definicijam malih držav in je enostavno dejal, da se izraz nanaša na vse države razen »velikih pet« (stalne članice varnostnega sveta OZN-a), če le niso tudi same hegemon. Ker je velikost države relativna glede na njene sosedje, je Schmidl predlagal uporabo Handlovega koncepta »šibke države«.

Pojem mala država se tako zdi rezerviran za velike države z malo prebivalci, male države z veliko prebivalci, male države z malo prebivalci in občasno države, ki se ne glede na velikost, v mednarodnih zadevah brigajo zase (Šabič 2002, 3).

Z vidika zagotavljanja varnosti malih držav jih Rothstein (povzeto po Vegič 1999, 1000) opredeljuje kot kategorijo, ki v mednarodni skupnosti razvija specifične oblike obnašanja. Ker imajo male države ožji obseg interesov in manjšo svobodo aktivnosti, so rešitve varnostne dileme prisiljene iskati v zunanjih virih.

Franz von Däniken (1998, 44) ugotavlja, da sploh ne obstajajo trdni kazalniki, ki bi opredeljevali majhnost ali velikost države. Bolj kot geografska velikost so po njegovem mnenju pomembni gospodarska moč in konkurenčnost, strateški položaj in vojaški potencial, kulturni ugled, vodilne osebnosti, odličnost v znanosti in tehnologiji, predvsem pa sposobnost sodelovati v tistih mednarodnih organizacijah, ki se ukvarjajo z izzivi sodobnega sveta. Heiner Hänggi (1998, 79) dodaja, da so ravno zaradi slednjega države, ki ostanejo zunaj mednarodnih organizacij (t. i. tretje države), relativno male države. Svojo velikost in s tem moč bi lahko povečale, če bi izkoristile potencialne zunanje izvore moči, ki so v mednarodnih organizacijah (Hänggi 1998, 85).

3.2 Moč in vpliv male države

Pomen majhnosti držav je odvisen od pojma moči in narave mednarodnega sistema (Goetschel 1998, 14). Moč je vedno bila eden od temeljnih konceptov v politični znanosti, saj politični proces v osnovi pomeni oblikovanje, razporejanje in uveljavljanje moči. V pozitivnem smislu lahko moč definiramo kot sposobnost posameznika ali skupine posameznikov, da spremenijo obnašanje drugega posameznika ali skupine posameznikov. V negativnem smislu je moč sposobnost preprečiti drugim vplivati na lastno obnašanje (Goetschel 1998, 14–15).

S konceptom moči in njenim pomenom se ukvarjajo tudi vse glavne teorije mednarodnih odnosov – realizem, liberalizem in konstruktivizem. Realizem pojmuje države kot glavne igralce na svetovni sceni. Drugi akterji kot multinacionalne korporacije in mednarodne organizacije morajo delovati v okviru meddržavnih odnosov. Mednarodni odnosi so po realističnem pojmovanju spopad za moč med državami, ki skušajo maksimizirati svoje nacionalne interese. Moč države je po mnenju avtorjev, kot sta Morgenthau in Waltz, sestavljena iz velikosti ozemlja, števila prebivalcev, naravnih virov, industrijskih in vojaških zmogljivosti (Benko 2000, 56). Glede na to, koliko moči imajo za uresničevanje svojih nacionalnih interesov, se države delijo na velike sile, srednje države in male države (Benko 1997b, 67). Male države z malo zmogljivostmi imajo tako v mednarodni skupnosti majhno moč. Najpomembnejše orodje za doseganje nacionalnih interesov je vojaška sila, pogosto tudi v sodelovanju z drugimi državami. Možnost konflikta je tako ves čas v zraku (Baylis in Smith 2001, 4).

Če govorimo o majhnosti držav z vidika moči, lahko tudi države, ki so sicer velike po površini ali številu prebivalcev, označimo za male, če imajo malo vpliva na druge države.

Tako Goetschl (1998, 15) pravi, da imajo male države malo vpliva na mednarodno okolje, majhna pa je tudi njihova avtonomija glede na to okolje. Zunanja in varnostna politika male države morata zato stremeti k zmanjšanju ali kompenzaciji deficita moči. V urejenem mednarodnem okolju, za katerega so značilni vladavina prava, pravica do samoodločbe in mirno reševanje sporov, se od malih držav pričakuje, da tudi zaradi svoje ranljivosti uživajo posebno legitimnost in kredibilnost v vlogi moralne avtoritete v mednarodnih odnosih. Ali kot se je slikovito izrazil Daniel Thürer (1998, 38) »ovce in levi ležijo drug ob drugemu v miru, ker jih, kot kletke v živalskem vrtu, ločujejo rešetke suverenosti«. Ker male države nimajo možnosti vsiljevati svojih odločitev, so še zlasti predane načelom in normam (Goetschel 1998, 25).

Bruce Russett in Harvey Starr (1996, 215) ugotavljata, da lahko v obdobju naraščajoče medsebojne odvisnosti moč preprosto pomeni sposobnost, da vplivaš na izbire drugih, čeprav si sam sorazmerno majhen in šibak. Moč je lahko sredstvo za doseganje cilja, nekaterim pomeni vzročnost, saj pove, kdo ima moč in zakaj so se stvari zgodile, tretji pa menijo, da je moč predvsem psihološki pojav, saj jo imaš le, če drugi mislijo, da jo imaš (Russett in Starr 1996, 215). Nekateri države, ki bi po realističnih kriterijih spadale med male, imajo veliko več moči, ker imajo veliko vlogo v mednarodni skupnosti. Takšne so Luksemburg in Švica (bančništvo), Norveška (nafta), Avstrija (BDP) in druge (Šabič 2002, 3–5).

Liberalizem ne zanika pomena držav, a meni, da so pomembni igralci v svetovni politiki tudi transnacionalne organizacije. Po drugi strani teoretiki liberalizma zanikajo obstoj nacionalnega interesa, poudarjajo pa pomen sodelovanja v svetovni politiki, zlasti na področju gospodarstva, okolja in tehnologije. Red v svetovni politiki ne izhaja iz ravnotežja moči, kot trdijo realisti, ampak iz zakonov, norm, mednarodnih režimov in mednarodnih pravil. Po tej teoriji je najpomembnejša značilnost svetovne politike medsebojna odvisnost med državami (Baylis in Smith 2001, 5).

Konstruktivizem je pridobil pomen v obdobju po hladni vojni. Teoretiki so izpostavili moč posameznikovih dejanj in človeškega napredka. Po njihovem mnenju so struktura svetovne politike, identitete in interesi podvrženi spremembam (Baylis in Smith 2001, 6). V takšnem okolju se morajo male države nenehno izogibati podrejenosti ter zasledovati svoje interese in cilje. Ne smejo postati kmetje na šahovnici niti sateliti večje države. Velikost države se potem ne meri po fizičnih ali geografskih kazalnikih, ampak po vplivu, ki ga ima na druge države na finančnem, vojaškem, kmetijskem ali drugem področju (Šabič 2002, 5). Rothstein (povzeto po Benko 1997a, 250) meni nasprotno, in sicer, da se mora mala država v osnovi opreti na moč

drugih držav, institucij, procesov in razvoja. Ker mala država ne more doseči varnosti z lastnimi zmogljivostmi, Rothstein meni, da potrebujejo zunanjo pomoč, da imajo ozke meje varnosti in malo časa za popravljanje napak ter da je šibkost države nesprejemljiva v očeh njihovih voditeljev.

V kompleksno soodvisnem svetu postaja vse pomembnejša t. i. mehka moč – sposobnost vplivati na druge, da dobimo želene rezultate. Fukujama (povzeto po Šabič in Kajnc 2009, 60) celo meni, da svet vodijo šibke države, ker običajni instrumenti moči (vojaška moč) ne delujejo več dobro.

Šabič in Kajnc (2009, 63) menita, da je izogibanje konfliktom potencialni vir moči malih držav, saj jo drugi vidijo kot šibko, kar lahko izkoristi kot priložnost. To pomeni, da v taki vlogi ne tekmujejo z drugimi državami. Zavedajoč se svoje šibkosti, vzdržujejo dobre odnose s svojimi partnerji, kar jim pomaga udeležati svoje interese. S pozicije neizpostavljanja v pogajanjih ne stopijo na prste drugim in zato lažje uveljavljajo svoje interese, ko so ti resnično pomembni. Male države si lahko z igranjem vloge poštenega posrednika ali nevtralnega koordinatorja priigrajo osrednje mesto v procesih odločanja, kar jim omogoča braniti svoje nacionalne interese.

Hans Morgenthau (1995, 243) izpostavlja pomen sposobne diplomacije, ki lahko z ugodno uporabo skritih potencialov svoje države poveča moč nad raven, ki bi jo bilo glede na ostale dejavnike mogoče pričakovati. Notranje in zunanje determinante zunanje politike vplivajo na kontinuiran proces prilagajanja, ki so mu podvržene male države, meni Benko (2000, 159–160), ko govori o Keohanejevi kategorizaciji držav na tiste, ki vplivajo na mednarodni sistem, in tiste, ki se mu morajo prilagajati.

Moč države torej pomeni, da doseže svoje, vpliv pa je način, s katerim to dosežejo. Russett in Starr (1996, 217) sta opredelila več oblik vplivanja. Prisiljevanje je dejansko spreminjanje obstoječe politike drugega delovalca, lahko pa pomeni, da država ustavi ukrep, ki ga izvaja, da izsili nek rezultat. Učinek s prisiljevanjem je pogosto težko doseči, saj skuša spremeniti neko utečeno politiko. V nasprotju s prisiljevanjem skuša odvracanje vplivati na druge, da nečesa ne bi naredili. Ta sposobnost predstavlja bistven element vpliva vsake države. V praksi ga je težko zadovoljivo meriti. To velja tudi za potencialni vpliv kot tretjo obliko vpliva. Ta temelji na zaznavah zmogljivosti in namenov drugih držav. Če ima država potencialni vpliv, se druge države sploh ne bodo lotile ukrepov, saj vedo, da ne bi bili učinkoviti (Russett in Starr 1996, 217). Za male države z omejenimi sredstvi niso primerne vse oblike vplivanja,

prav tako so rezultati vplivanja lahko negotovi. To je povezano s tveganjem, ki ga lahko prinese spodletel poskus vplivanja na večje države. A čeprav male države pogosto ne morejo določati agende, pa jo lahko spreminjajo in izpopolnjujejo (Duke 2002, 42). Ker male države pogosto nimajo skupnih interesov, je po Dukovem (2001, 49) mnenju najbolje, da male države nastopajo proti velikim s pozicije relativne moči, kot je predsedovanje mednarodni organizaciji.

3.3 Nacionalna varnost

Pojem »nacionalna varnost« je relativno novejšega izvora, saj se je začel uporabljati šele po 2. svetovni vojni. Avtorji se razlikujejo v definicijah nacionalne varnosti, vedno pa se te nanašajo na samostojno državo, ki skrbi za zaščito lastne fizične integritete in ozemlja (Grizold 1992, 64).

France Vreg (1992, 1151) meni, da pojem nacionalne varnosti ne obsega le nacionalnega obstoja in fizičnega preživetja, ampak je splet političnih, ekonomskih, pravnih, socialnih, kulturnih ter klasičnih obrambno-varnostnih interakcij neke družbe. Varnost zajema tudi kakovost življenja, demokratične svoboščine in človekove pravice kot najvišje vrednote demokratične družbe.

Mario Nobilo (1988, 72) opredeljuje nacionalno varnost kot zavarovanje pred zunanjim napadom, ohranjanje ozemeljske celovitosti, suverenosti in politične neodvisnosti države. Pojem se nanaša na nacionalno državo kot najboljši okvir za doseganje vitalnih interesov, predvsem fizičnega preživetja na nekem ozemlju in celovit družbeni razvoj.

Vojin Dimitrijević deli vrednote, ki jih zajema nacionalna varnost, v pet skupin: (1) obstoj države kot politične skupnosti, (2) ozemeljska celovitost, (3) politična samostojnost, (4) kakovost življenja, (5) odprtost definicije nacionalne varnosti (povzeto po Nobilo 1988, 72). Po mnenju Dimitrijevića je obstoj logičen cilj vsakega političnega subjekta, vendar nacionalni obstoj ne pomeni nujno tudi obstoja konkretne države. Druga vrednota je ozemlje kot pravica države in njen neizogiben atribut. Politična samostojnost je pomembna vrednota, čeprav lahko pride do protislovja, ko zaradi povečevanja nacionalne varnosti pride do zmanjševanja politične samostojnosti (npr. vstop v vojaške zveze). Kakovost življenja postaja vse pomembnejša v svetu, ko je verjetnost vojne manjša. Odprtost definicije omogoča, da konkretne okoliščine odločajo o določanju prioritet nacionalne varnosti in konkretnem obnašanju držav. Nobilo dodaja, da ta definicija nima vnaprej jasno določene vsebine, prav tako ni mogoče natančno izmeriti nevarnosti, ki preti državi in njenemu prebivalstvu od zunaj

in od znotraj. Odvisna je torej od percepcije nacionalne varnosti, ki je subjektiven kriterij, običajno izpostavljen zlorabi vladajoče elite, ki nacionalno varnost definira skozi prizmo lastnih interesov (Nobilo 1988, 66, 72).

Amin Hewedy je opredelil nacionalno varnost kot dejavnost (npr. gospodarsko, kulturno ...) nacionalnih držav, s katero te v skladu s svojimi družbenimi zmogljivostmi (sicer lahko pride do nevarnosti) v sedanjosti in prihodnosti (kratkoročno in dolgoročno načrtovanje) ter ob upoštevanju globalnih sprememb in razvoja ščitijo lastno identiteto, razvoj in interese (povzeto po Grizold 1992, 64).

Anton Grizold (1992, 65) je nacionalno varnost opredelil kot varnost državnega naroda. Njena vsebina zajema varnost nacionalnega ozemlja (vključno z zračnim prostorom in ozemeljskimi vodami), zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, ohranitev in vzdrževanje nacionalne suverenosti ter uresničevanje temeljnih funkcij družbe (socialno-ekonomsko, družbeno-politično, kulturno, ekološko, gospodarsko idr.). Ob tem je Grizold opozoril, da zaradi angažiranja posameznikov, družbenih skupin in civilne družbe nacionalna država izgublja nekdanj monopolno vlogo na tem področju.

3.4 Vojaško zavezništvo

Kratek pregled definicij zavezništva pokaže, da avtorji pod tem pojmom razumejo posebno vrsto odnosov med državami z namenom doseganja določenih ciljev (Bergsmann 2001, 30), razlikujejo pa se pri razumevanju konkretnih vrst in intenzivnosti odnosov ter ciljev, ki naj jih zavezništvo doseže.

George Liska tako meni, da je zavezništvo formalna zveza dveh ali več držav proti grožnji tretje, močnejše države. Ker Liska v definicijo vključuje razlog za sklepanje zavezništva – grožnjo, Bergsmann meni, da definicija ni uporabna za teoretične namene. Melvin Small in David Singer ločita med tremi vrstami zavezništev (Krause in Singer 2001, 17): obrambni pakt zagotavlja vzajemno vojaško pomoč, če je napadena ena od držav podpisnic. Pakt o nevtralnosti zavezuje države podpisnice k nevmešavanju v konflikte med drugimi državami, s paktom o nenapadanju praviloma sovražne podpisnice obljublajo, da ne bodo napadle druga druge. Antanta kot zveza predvideva posvetovanje, če eno od držav podpisnic napade tretja država. Avtorja sta pri preučevanju upoštevala le zveze, ki so jih sklenile neodvisne države z več kot pol milijona prebivalci, katerih suverenost sta priznavali vodilni državi tistega časa: Francija in Velika Britanija. Drugi pogoj je bil obstoj formalnega, pisnega sporazuma, Small in Singer pa sta izključila tudi sporazume, sklenjene med vojno. Zaradi tega Bergsmann

(2001, 32) meni, da je takšna opredelitev problematična, poleg tega pa meša sporazume, ki imajo zelo različno naravo. Ker so tudi posledice zelo različne, analiza vzrokov za sklepanje sporazumov ni več možna.

Ole Holsti, Terrence Hopmann in John Sullivan so zavezništvo opredelili kot formalni sporazum med dvema ali več nacionalnimi državami zaradi sodelovanja na področju nacionalne varnosti. Bergsmann (2001, 33) definicijo kritizira, ker je zastavljena preširoko in se osredotoča le na nacionalne države.

Po opredelitvi Stephena Walta je zavezništvo formalno ali neformalno varnostno sodelovanje med dvema ali več suverenimi državami, običajno v pisni vojaški zavezi. Ker so po Bergsmannovem (2001, 33) mnenju vse navedene opredelitve zastavljene preširoko, je sam predlagal takšno opredelitev zavezništva: ekspliciten dogovor med državami na področju nacionalne varnosti, s katerim si partnerji obljublajo vzajemno pomoč v obliki znatnega prispevka virov v primeru določene nevarnosti, ki je še negotova.

Namen formalnega vojaškega zavezništva je običajno kolektivna obramba, kar pomeni (Krause in Singer 2001, 17), da države članice združijo svoje zmogljivosti in poskušajo s skupnim naporom obvarovati druga drugo pred morebitnim vojaškim napadom jasno določenega sovražnika zunaj zavezništva. Zavezništvo pogosto poleg kolektivne obrambe zagotavlja tudi kolektivno varnost, kar pomeni, da si države članice zagotavljajo zaščito tudi pred morebitnim napadom znotraj zavezništva. Takšen primer je zveza Nato. Med hladno vojno je zagotavljala kolektivno obrambo članicam pred morebitnim vojaškim napadom Sovjetske zveze, s tem pa dokajšnjo mero kohezivnosti (Vegič 2010, 35). Hkrati je Nato varoval članice pred nemško oboroženo agresijo, ki je v 20. stoletju vodila v dve svetovni vojni, veliko pa je prispeval k umirjanju odnosov med članicama Grčijo in Turčijo, ki sta se večkrat znašli na robu oboroženega spopada.

Jack Plano in Roy Olton (1988, 169) sta zavezništvo opredelila kot sporazum med državami, s katerim se zavezujejo k vzajemni podpori v primeru napada na eno od njih ali k pospeševanju skupnih interesov. Vojaška zavezništva so lahko dvostranska (bilateralna) ali večstranska (multilateralna), tajna ali javna, enostavna ali visoko organizirana, kratkotrajna ali dolgotrajna in usmerjena k preprečevanju vojne ali zmagi v njej. Večina dvostranskih zavezništev je neka oblika varnostnega jamstva, ki ga velika država daje mali v primeru napada. Organizacija združenih narodov priznava pravico do kolektivne obrambe v 51. členu Ustavovne listine. Nekatera, sprva vojaška zavezništva so prerastla v regionalne organizacije (Nato, Varšavski

pakt), druga pa bolj kot vojaško pomoč zagotavljajo politično podporo (Arabska liga, Organizacija afriške enotnosti, Organizacija ameriških držav).

21 ameriških držav je marca 1945 sprejelo Chapultepeško resolucijo, s katero so se zavezale k vzajemni obrambi v primeru agresije ameriške ali neameriške države na katero od njih. Resolucija je bila predhodnica pogodbe iz Ria, njen pomen pa je bil v širitvi Monroejeve doktrine iz enostranskega jamstva v sistem, ki zagotavlja skupni odziv na agresijo. Iste države so dve leti kasneje v Riu de Janeiru sklenile novo pogodbo, s katero bi se zoperstavile agresiji na zahodni polobli (zajemala je območje od severnega do južnega pola). Pogodba iz Ria je bila prva, v katero so vstopile ZDA z zavezo, da napad na eno državo pomeni napad na vse, in je postala vzorčni primer za pogodbi Nato in Seato (Plano in Olton 1988, 170, 174).

Pakt ANZUS, sklenjen leta 1951, je bil tristranska pogodba med Avstralijo, Novo Zelandijo in ZDA za zaščito pacifiškega območja. Pogodba je še vedno v veljavi, nastala pa je zaradi nasprotovanja Avstralije in Nove Zelandije mirovnemu sporazumu z Japonsko. ZDA so dejansko prevzele vlogo Velike Britanije pri zagotavljanju varnosti dveh članic Commonwealtha (Plano in Olton 1988, 170).

ANZUS so dopolnili s serijo dvostranskih varnostnih sporazumov med ZDA ter Filipini, Tajvanom, Južno Korejo in Japonsko. Sporazum s slednjo omogoča ZDA uporabo sil iz oporišč na japonskem ozemlju brez predhodnega posvetovanja z japonsko vlado, kar je sprožilo javne proteste na Japonskem (Plano in Olton 1988, 172).

Bagdadski pakt sta leta 1955 podpisala Turčija in Irak, pridružili pa so se mu še Velika Britanija, Iran in Pakistan. Pakt je bil namenjen varovanju miru in varnosti na Bližnjem vzhodu in je leta 1959 prerastel v CENTO (Central Treaty Organization), čeprav je pred tem Irak izstopil. Pakt in kasneje organizacija sta bila del ameriške globalne politike zadrževanja komunizma, in čeprav se ZDA nikoli niso pridružile paktu, so njeni predstavniki redno sodelovali na zasedanjih organizacije. Sovjetska zveza je obsodila pakt kot imperialistično orodje v agresivni obliki. Po zmagi revolucije v Iranu je tudi ta država izstopila iz organizacije in CENTO se je sesul.

Velika Britanija in Francija sta leta 1947 sklenili Dunkirški pakt, petdesetletno varnostno pogodbo, s katero sta se zavezali k skupnemu ukrepanju v primeru ponovne nemške agresije. Pogodba je bila jedro Organizacije bruseljske pogodbe (Brussels Treaty Organization), ki je vključevala še Belgijo, Nizozemsko in Luksemburg. Leta 1955 se je organizacija preimenovala v Zahodnoevropsko unijo, pridružili sta se ji še Italija in Nemčija, namesto

odvračanja nemške agresije pa je bila organizacija namenjena skupnemu delovanju v primeru napada Sovjetske zveze. Kljub širitvi in večkratnemu preimenovanju je dunkirški pakt ostal v veljavi (Plano in Olton 1988, 172).

Avstralija, Velika Britanija, Francija, Nova Zelandija, Pakistan, Filipini, Tajska in ZDA so leta 1954 v Manili podpisali vzajemni varnostni pakt, s katerim so se obvezali k posvetovanjem in soočenju z varnostnimi grožnjami v okviru ustavnih procesov vsake države. Leto kasneje je na tej osnovi nastala Organizacija Jugovzhodne Azije (Southeast Asia Treaty Organization – SEATO), ki so jo sicer leta 1977 razpustili, a sporazum vseeno ostaja v veljavi. Sporazum naj bi bil nekakšen ekvivalent Natu, a je glavno breme zagotavljanja varnosti v jugovzhodni Aziji ostalo na plečih ZDA (Plano in Olton 1988, 176).

Leta 1955 so vzhodnoevropske komunistične države in Sovjetska zveza sklenile dvajsetletni Varšavski pakt, s katerim je osem držav vzpostavilo enotno vojaško poveljstvo s sedežem v Moskvi. Pakt je bil sovjetska reakcija na ustanovitev Zahodnoevropske unije, oboroževanje Zahodne Nemčije in njeno vključitev v Nato. Na podlagi pakta je nastala organizacija, ki je bila protiutež Natu, v osnovi pa je bila zgolj sredstvo sovjetske hegemonistične politike v Vzhodni Evropi (Plano in Olton 1988, 176).

Aprila 1949 je šestnajst držav podpisalo vzajemno varnostno pogodbo, ki je s skupno obrambo zagotavljala mir in varnost na območju Severnega Atlantika. Za uveljavljanje pogodbe je nastala obsežna vojaško-politično-upravna struktura s sedežem v Bruslju. Večji Natovi organi so: (1) Severnoatlantski svet, ki ga sestavljajo zunanji, obrambni in gospodarski ministri, (2) vojaški odbor, v katerem so načelniki generalštabov, in (3) sekretariat, ki ga vodi generalni sekretar Nata. Srce organizacije je peti člen pogodbe, ki pravi, da je oborožen napad na eno od članic napad na vse. Pogodba je nastala zaradi strahu pred sovjetsko agresijo, za ZDA pa je pomenila slovo od dolgoletne ameriške politike nesklepanja zavezništev v miru. Čeprav je bila pogodba naravnana obrambno, so jo vzhodnoevropske države videle kot grožnjo, zlasti ko se ji je priključila Zahodna Nemčija (Plano in Olton 1988, 174).

3.5 Male države in mednarodne organizacije

Ker so male države zelo odvisne od zunanjega okolja ter so občutljive in ranljive zaradi sprememb v tem okolju, je vprašanje njihovega obstoja tesno povezano s sodelovanjem z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami (Jazbec 2001, 56).

S pojavom t. i. konferenčne diplomacije v 19. stoletju in nastankom prvih mednarodnih organizacij se je povečala vloga malih držav v mednarodnih zadevah. V nekaterih primerih so male države imele formalno nesorazmerno veliko vlogo, kot bi sodili po njihovih zmogljivostih. K temu je veliko prispevala uveljavitev načela enoglasnosti pri odločanju v mednarodnih organizacijah, ki se uporablja tudi v Natu. Politično, družbeno, kulturno in gospodarsko raznolikost posameznih držav skušajo preseči z izpolnjevanjem določenih pristopnih pogojev. Ti se lahko spreminjajo s časom (Šabič 2002, 6–8). Z vidika malih držav je njihovo sodelovanje v mednarodnih organizacijah zanje izziv, imperativ in cilj. To velja zlasti v primeru polnopravnega članstva v neki organizaciji, ki prinaša celo vrsto političnih, diplomatskih, kadrovskih, varnostnih in drugih pridobitev (Jazbec 2001, 58).

Po mnenju mnogih del s področja malih držav so najboljše možnosti malih držav za ohranjanje lastne varnosti pridružitve velikim državam v sistemu, vloga blažilca (buffer state) med velikimi silami ali pa združevanje podobnih držav v okviru mednarodnih organizacij, kot je OZN. V varnostnem smislu drugi male države pogosto vidijo kot pasivne, reaktivne ali celo negativne, saj malo prispevajo k mednarodni varnosti ali pa jo celo destabilizirajo (Mosser 2001, 63–64).

Ker se mala država za zagotovitev svoje varnosti ne more kaj prida zanašati na svojo moč, sta po Petričevem (1996, 883) mnenju dva temeljna stebra varnostne politike malih držav dobri in urejeni odnosi s sosednjimi državami in vključenost v ustrezna zaveznitva. Mednarodni vojaški sporazumi imajo to slabost, da morajo male države pogosto »kupiti« svojo varnost na račun udeležbe v procesu odločanja. Goetschl (1998, 26) meni, da to še zlasti velja za zaveznitva. V Natu imajo ZDA posebno mesto zaradi očitnih političnih in vojaških razlogov. V najboljšem primeru malim državam ostane možnost *opting out* – da se izvzame iz nekaterih aktivnosti zveze.

Če je pomanjkanje moči slabost malih držav, imajo te pri vključevanju v mednarodne organizacije tudi nekaj prednosti. To sta velika prilagodljivost, ki jo omogočata manjši družbeni sistem in organizacija, in večja preglednost (čeprav je opazno prekrivanje družbenih vlog, ki jih igrajo isti posamezniki). Male države se morajo zato usmeriti na ozka področja dela (nišna strategija) in biti odprte v mednarodno okolje, kar terja veliko stikov na formalni in neformalni ravni (Jazbec 2001, 74). Odprtost v mednarodno okolje pomeni, da so male države veliko bolj občutljive na spremembe v njem. Marjan Svetličič (2004, 64) zato meni, da je edino varovalo za male države uveljavljanje pravnega reda na mednarodni ravni. Male države lahko namreč svoje interese uveljavljajo le na temelju mednarodnih odnosov, ki

slonijo na pravilih in trdnih načelih, medtem ko velike države rešujejo vprašanja na način, da do izraza pride njihova moč.

Male države s članstvom v mednarodnih organizacijah zmanjšajo svojo ranljivost in povečajo svoj dejanski položaj. Na ta način povečujejo tudi svojo opaznost v mednarodni skupnosti in možnost sodelovanja v procesih, ki potekajo tam. To zelo drži v primeru malih evropskih držav, zlasti novonastalih. Večina, med njimi tudi Slovenija, jih je že članic Evropske unije in Nata, druge pa si za ta cilj zelo prizadevajo (Jazbec 2001, 56–57). Članstvo v omenjenih organizacijah je Sloveniji omogočilo višjo stopnjo varnosti, sodelovanje v procesih odločanja ter večjo prepoznavnost v mednarodnem okolju in ugled.

3.6 Male države in mirovne operacije

Mirovne operacije so pogosto omenjana aktivnost mednarodnih političnih in varnostnih organizacij. Države, ki v njih sodelujejo, lahko z vojaškimi, policijskimi, gospodarskimi ali drugimi silami dokazujejo svojo zavezanost mednarodni varnosti, miru in stabilnosti. Za veliko vojska, zlasti iz manjših, nevtralnih in neuvrščenih držav, praviloma celo manj razvitih, je bilo sodelovanje v mirovnih operacijah ena od desetletja dolgo opravljanih nalog, ki ji ni bilo namenjeno toliko medijske pozornosti (Jelušič 2005, 11).

Zoran Kusovac (2001, 68) je razdelil države v pet skupin glede na to, kako pojmujejo vlogo oboroženih sil v mirovnih operacijah. V prvi skupini »reformnih vojska« so države, ki jim je sodelovanje oboroženih sil v mirovnih operacijah prav tako samoimevno kot tradicionalne naloge (obramba in odvrčanje). Te vojske prihajajo iz držav s stabilnim varnostnim okoljem in nimajo vojaških interesov zunaj svojih meja. Takšen primer sta Švedska in Finska. V drugi skupini držav so tri kategorije držav. Prva je kategorija »pragmatičnih vojska«, ki prihajajo iz držav, za katere je sodelovanje v mirovnih operacijah priložnost za dostop do nove opreme in konvertibilne valute. Te vojske prihajajo iz t. i. tretjega sveta, kot primer pa avtor navaja Bangladeš, Jordanijo in Ukrajino. V drugo kategorijo spadajo k Natu usmerjene vojske iz držav, za katere je sodelovanje v mirovnih operacijah priložnost za integracijo v vojaško strukturo, pridobivanje novih izkušenj in povečevanje ugleda v svetu. Večinoma gre za nekdanje članice vzhodnega bloka, na primer Češko, Madžarsko in Poljsko. V tretji kategorijo spadajo »policijske vojske« iz držav, ki so načeloma naklonjene mirovnim operacijam. Te vojske imajo izkušnje iz protiuporniškega delovanja v domačem ali interesnem okolju, kot primer pa avtor navaja Veliko Britanijo, Francijo in Turčijo. V tretjo skupino spadajo »vojske za boj ali odvrčanje«, ki se mirovnim operacijam ne morejo izogniti, čeprav te ne spadajo

med njihove pomembne naloge. V to skupino spadajo ZDA in Rusija. Izkušnje iz operacij Ifor, Sfor in Kfor so pokazale, da so bile države iz srednjih treh kategorij pripravljene sprejeti netradicionalne naloge in se jim tudi prilagoditi. Bojevniske vojske so bile manj prilagodljive, kar je nekajkrat celo ogrozilo izvajanje nalog (Kusovac 2001, 71).

Prav tako kot je vloga malih držav v mednarodni politiki omejena, to velja tudi za njihovo vlogo v mednarodnih mirovnih misijah in operacijah kriznega odzivanja: politiko v večji meri izvajajo, kot jo določajo. Erwin Schmidl (2001, 86) ugotavlja, da imajo male države kljub temu nekaj prednosti pred velikimi. Ker so manjše, so bolj organizirane in bolj fleksibilne. To velja tudi za njihovo vojaško osebje, ki je navajeno improvizirati (»strateški desetnik«). To je pogosto posledica delovanja z omejenim proračunom. Prisotnost male države ne sproža tako silovitega odpora. Delujejo lahko nepristransko in imajo pomembno vlogo v pogajanjih, ker interes malih držav v nekem konfliktu ni tako očiten. Velike države so namreč usmerjene predvsem v krepitev lastne moči in vplivanje na druge subjekte v mednarodni skupnosti, male pa v zadovoljevanje potreb po varnosti in preživetju, ki jih je iskati pri predstavljanju kulturnih, znanstvenih, civilizacijskih in drugih vrednot (Benko 1997a, 255). Občasno se zgodi, da se male države hočejo še posebej izkazati v mirovnih operacijah.

Med možnimi slabostmi malih držav v mednarodnih operacijah Schmidl (2001, 86) navaja njihovo izključitev iz procesa odločanja, kar lahko poslabša življenjske razmere za njihove vojake. Poleg tega večina operacij vključuje grožnjo s silo, pri tem pa so velike države bolj prepričljive. Male države so običajno sposobne namestiti manjše enote. V operacijah vsiljevanja miru enonacionalna enota velikosti bataljona ali brigade bolj učinkovito opravi delo kot večnacionalna. V njih namreč trpi komunikacija zaradi različnih stopenj usposobljenosti in jezikovnih preprek, kar lahko vodi do resnih nesporazumov. Schmidl (2001, 86) ocenjuje, da priprava večnacionalnega kontingenta zahteva vsaj dvakrat več napora za enak rezultat. Na splošno imajo velike vojske boljše in modernejšo opremo od manjših. Male države tudi težje prenašajo žrtve med svojimi pripadniki, kar pa v določeni meri velja tudi za velike države. Male države kljub svoji majhnosti niso vedno nevtralne ali nepristranske. Zaradi pomanjkanja podpore so kontingenti iz malih držav pogosto bolj primerni za specialistične ali nišne naloge kot za bojne, odvisno od narave misije.

Kljub naštetim težavam so male države vključene v mirovne operacije, ker to prispeva k mednarodni naravi teh misij in ustreza načelu enakosti med državami, ki ga uteleša Ustanovna listina OZN-a. Ustreza pa tudi ambicijam malih držav, da imajo neko vlogo – t. i. fenomen »mi tudi«. Nekaterne male države so dosegle znaten ugled v mirovnih operacijah. Delno je to

posledica omejenega sodelovanja držav članic Varnostnega sveta OZN-a v teh operacijah. A čeprav osebe iz malih držav na terenu dela odlično in posamezniki dosežejo visoke položaje, njihova vloga vedno ostane v senci velikih, ki odločajo, ali bo do določene operacije sploh prišlo. Zdi se, da države sodelujejo v mirovnih operacijah ne glede na to, pod čigavim okriljem potekajo. Članstvo v zavezništvu lahko premosti nekatere našete težave, izkazalo pa se je tudi, da članice Nata bolje sodelujejo zaradi skupnih doktrin in urjenja (Schmidl 2001, 87–88).

Maja Garb, Klemen Grošelj, Jelena Juvan in Janja Vuga (2010, 167) ugotavljajo, da večnacionalna sestava sil daje operaciji ali misiji določeno mero legitimnosti. Poleg tega so za te operacije značilni deljenje izkušenj, učenje sprejemanja in spoštovanja raznolikosti, tvorjenje zaupanja med narodi, standardizacija pravil in postopkov, zavedanje in sprejemanje kulturnih razlik ter premagovanje s tem povezanih ovir, spoznavanje civilnih subjektov na območju misije in sodelovanje z njimi.

Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah v sedmi točki pravi, da je sodelovanje v mednarodnih operacijah in misijah pomembno transformacijsko orodje. S tem se strinjata tudi Šteiner in Geder (2009, 183). Tako pridobljeno in preizkušeno znanje in usposobljenost imata pozitivne učinke na razvoj nacionalnih zmogljivosti (Vlada RS 2009).

3.7 Politično-vojaška zavezništva – primer zveze Nato

Zavezništva obstajajo zaradi pričakovanj njihovih partnerjev in tudi njihovih nasprotnikov (Russett in Starr 1996, 174). V primeru odvrčanja nasprotnikov ustvarjajo predvidljivejšo politiko, saj jasno izražajo politične zaveze držav na formalen način. Tako se krepi tudi verodostojnost zavezništva.

Zdi se, da sta zagotavljanje kolektivne varnosti in preprečevanje konfliktov z vidika manjšega partnerja uspešnejša, če temeljita na multilateralnem zavezništvu. Njihova prednost v nasprotju z bilateralnim zavezništvom je v povečevanju varnosti manjšega partnerja, hkrati pa mu omogoča določeno mero prožnosti v zunanji politiki. To pa zato, ker lahko manjši partnerji znotraj zavezništva tvorijo koalicije in torej niso odvisni od enega samega zaveznika. Prav to je tudi prednost zavezništva nasproti obrambnemu sporazumu in sporazumu o nenapadanju ali nevtralnosti (Krause in Singer 2001, 21). Rothstein (povzeto po Vegič 1999, 1002) kot eno od prednosti multilateralnega zavezništva navaja, da lahko v določenih razmerah mala država v njem igra vlogo uravnoteževalca moči, s čimer poveča svoj prestiž in

vpliv. To velja predvsem za zaveznitva, ki jih sestavljajo demokratične države, kjer je uveljavljena tradicija reševanja konfliktov s pogajanjem. Takšen način bodo uporabljale tudi pri reševanju medzavezniskih problemov, kar zmanjšuje vpliv najmočnejše zaveznice in povečuje vpliv manjših držav (Vegič 1999, 1002).

Male države imajo torej precejšnje koristi od zaveznitva, in sicer povečano varnost, manjše stroške za obrambo, večji ugled v mednarodni skupnosti, boljše trgovinske stike in podporo domačemu političnemu režimu. Med negativnimi vidiki zaveznitva so izguba določenega dela avtonomije in diplomatske prožnosti, spremenjena zaznava nacionalnega interesa in vpletenost v konflikt, ki bi se mu sicer mala država lahko izognila. Vpliv negativnih in pozitivnih učinkov je odvisen predvsem od značilnosti države in narave vojaško-političnega zaveznitva. Bučar (1998, 56) je med pozitivnimi vidiki članstva male države v Natu izpostavil večji ugled v svetu, močnejše pogajalske pozicije in boljši imidž. Ob tem je dodal, da ni jasno, zakaj je to tako, ker gre za nemerljive dejavnike. Med negativnimi vidiki je izpostavil odvisnost od velikih držav in s tem izgubo politične teže. Bučar je dodal še tretjo možnost, in sicer, da članstvo male države v Natu ne igra nobene posebne vloge (Bučar *ibid.*).

3.8 Organizacija severnoatlantske pogodbe – Nato

Organizacija severnoatlantske pogodbe – Nato je vojaško-politično zaveznitvo, ki je nastalo v razmerah hladne vojne z namenom odvratanja oborožene agresije Sovjetske zveze na eno ali več podpisnic sporazuma. 4. aprila 1949 so zunanji ministri ZDA, Kanade, Velike Britanije, Francije, Italije, Luksemburga, Belgije, Nizozemske, Islandije, Danske, Norveške in Portugalske kljub diplomatskemu pritisku Sovjetske zveze podpisali mednarodno pogodbo o ustanovitvi zveze Nato (Grizold 1999, 65). K sporazumu sta leta 1952 pristopili še Grčija in Turčija, leta 1955 Zvezna republika Nemčija, leta 1982 pa Španija (Grizold in Ferfila 2000, 217). Leta 1999 se je zveza Nato razširila prvič po koncu hladne vojne. Članice so postale Poljska, Madžarska in Češka. Leta 2004 je sledil največji širitveni krog, v katerem so k zaveznitvu pristopile Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija. Leta 2009 sta sledili še Albanija in Hrvaška, leta 2015 pa je povabilo v članstvo prejela še Črna gora.

Severnoatlantski sporazum je mednarodnopravni in politični okvir za večstransko obrambno sodelovanje med državami podpisnicami. Njegovo bistvo je 5. člen, po katerem je oborožen napad na eno ali več držav podpisnic v Evropi ali Severni Ameriki obravnavan kot napad na vse podpisnice, in te soglašajo, da bodo v tem primeru uveljavile svojo pravico do

individualne ali skupne samoobrambe ... z vsemi dejavnostmi in ukrepi, tudi z oboroženimi silami (Grizold in Ferfila 2000, 219).

Nato je proizvod hladne vojne, za katerega lahko rečemo, da je opravil nalogo, za katero je bil ustanovljen. Konec medblokovske delitve sveta in spremembe v mednarodnem varnostno-političnem okolju pa so ga postavili pred nove izzive. Z odpravo do tedaj prevladujoče grožnje ni prišlo do odprave vseh varnostnih groženj in tveganj, pač pa so ta postala težje predvidljiva (Vegič 2005, 79). Tako je ohranjanju ozemeljske celovitosti, politične neodvisnosti in kolektivne obrambe svojih članic dodal nove naloge. Z Londonsko deklaracijo, sprejeto leta 1990, so članice okrepile politično komponento zavezništva in ponudile roko nekdanjim ideološkim sovražnikom. Deklaracija je bila prvi korak prilagajanja Nata novemu varnostnemu okolju. Rimsko deklaracijo so sprejeli leto kasneje, ko se je zavezništvo že soočalo z vprašanjem smiselnosti nadaljnjega delovanja in obstoja. Deklaracija poudarja neločljivo povezanost varnosti Severne Amerike in Evrope ter se zavzema za krepitev evropske varnostne identitete. Voditelji držav članic so na istem zasedanju sprejeli tudi novi strateški koncept, po katerem si članice prizadevajo za zaščito miru v novi Evropi, dialog, sodelovanje ter obvladovanje kriz in preprečevanje konfliktov. S tem je povezana tudi nova struktura skupnih vojaških sil, ki jo sestavljajo (1) glavne obrambne sile, (2) sile za posredovanje in (3) pomožne sile (Grizold 1999, 70–75).

Na vrhunskem zasedanju Severnoatlantskega sveta leta 1999 v Washingtonu, ki je potekalo v senci kosovske krize, so sprejeli nov strateški koncept zavezništva, ki odraža razvoj vloge in poslanstva Nata v razvijajočem se evroatlantskem varnostnem okolju. Koncept poudarja tradicionalno vlogo Nata kot vojaškega zavezništva z nalogo obrambe članic, hkrati pa poudarja nove vire ogrožanja in odziv nanje, pomen sodelovanja s partnerskimi državami in mednarodnimi organizacijami ter izvajanje operacij v podporo miru in reševanje kriznih razmer zunaj zavezništva (operacije non-Article 5) (Grizold in Ferfila 2000, 242).

Če Nato v času hladne vojne ni načrtoval delovanja zunaj ozemlja držav članic (out-of-area), je to postalo pomembna aktivnost v spremenjenih varnostnih razmerah. Eden od najpomembnejših rezultatov dosedanjega preoblikovanja zveze je bil njena evropeizacija. Evropske članice so namreč dobile večji vpliv v poveljniški strukturi in možnost, da ukrepajo v nekaterih operacijah brez udeležbe ZDA. Nato se je torej preoblikoval iz organizacije, ki je bila usmerjena predvsem v zagotavljanje kolektivne obrambe članicam, v varnostno organizacijo, ki naj bi zagotavljala tudi nekatere druge razsežnosti varnosti (ekonomske,

demografske, ekološke ...), in to ne samo članicam, ampak tudi širšemu evropskemu varnostnemu sistemu (Grizold in Ferfila 2000, 245).

Natova operacija *Deliberate force* v Bosni in Hercegovini leta 1995 je bila prva zračna akcija zavezništva in je pomenila praktično stran razprave *out-of-area*. Razprava, ki je potekala pred uporabo zračnih sil, je bila ena najbolj spornih v zgodovini Nata, saj ni izrecno dobila mandata OZN-a, imela pa je daljnosežno vlogo pri skupnem razumevanju Nata za varnost in razvoj njegovih zmogljivosti. Zveza je v skladu z Daytonskim sporazumom v BiH-u prvič uporabila enote za vzdrževanje miru (Ifor in Sfor), sestavljene iz 60.000 vojakov. Na tej podlagi so delno zasnovali operacijo *Allied force* leta 1999 in uporabo 50.000 vojakov na Kosovu (Kfor). Operacija na Kosovu je postavila v ospredje razkorak vojaških zmogljivosti med ZDA in evropskimi zaveznicami, zaradi česar je prišlo do pozivov k vzpostavitvi novih, ustrežnejših zmogljivosti Nata. Medtem ko so se nauki s Kosova počasi prijemali, je 11. september spremenil Natovo strateško okolje in varnostni program. Na srečanju maja leta 2002 v Reykjaviku je Nato prvič v zgodovini uporabil 5. člen, zunanji ministri pa so potrdili odločitev, da se Nato angažira proti grožnjam za svojo varnost, kjer koli je treba (Grizold 2006, 15–16). Dogodki 11. septembra so privedli do sprememb operacij v podporo miru, ki so vse bolj vključevale protiteroristični vidik delovanja in potekajo v regijah zunaj evroatlantskega območja (Grošelj 2007, 114). Sprva je bil Nato izvzet iz delovanja v Afganistanu, neposredno pa se je vključil maja 2003, ko je zveza prevzela poveljevanje nad misijo Isaf, ki jo je sicer decembra 2001 ustanovil OZN z resolucijo 1386.

3.9 Operacije kriznega odzivanja – mirovne operacije in misije

Reorganizacija Nata konec devetdesetih let je zagotovila tudi zmogljivosti za izvajanje mirovnih operacij. Hkrati z usmerjanjem delovanja k mirovnim in drugim posegom na kriznih območjih se je pojavilo vprašanje članic za sodelovanje v njih. Dolžnosti glede medsebojne pomoči v primeru napada na katero od članic so opredeljene v 5. členu Severnoatlantske pogodbe, ko pa gre za posege na kriznih območjih zunaj ozemlja držav članic, takšna podlaga ne obstaja. Takšne posege zato imenujejo naloge zunaj določil 5. člena pogodbe (*non-Article 5 missions*). Sodelovanje držav v njih je odvisno zgolj od njihove pripravljenosti. Na splošno se izraz »mirovne operacije« v Natovi terminologiji ne uporablja pogosto. V strateškem konceptu iz leta 1999 se uveljavlja izraz »operacija kriznega odzivanja« (*crisis response operation*) (Vegič 2005, 81–82).

Vojaška doktrina, ki jo je sprejela vlada Republike Slovenije leta 2006, pravi, da operacije kriznega odzivanja obsegajo politično, vojaško in civilno delovanje, ki poteka v skladu z mednarodnim pravom in je namenjeno preprečevanju kriz in kriznemu upravljanju pri doseganju ciljev zavezništva. Obsegajo različne načine in vrste delovanj, od podpore civilnim organizacijam do bojnega delovanja. Za razliko od operacij, ki se izvajajo v okviru 5. člena in s katerimi se udejanja kolektivna obramba zavezništva, sodelovanje članic zavezništva ni obvezujoče in vključuje tudi države zunaj zavezništva (PDRIU 2006, 71).

Prevladujoča oblika operacij kriznega odzivanja so operacije v podporo miru. V operacijah v podporo miru Slovenska vojska izvaja naslednje vrste stabilizacijskega delovanja: preprečevanje konfliktov, vzpostavljanje miru, izgradnja miru, ohranjanje miru, vsiljenje miru in humanitarna pomoč (PDRIU 2006, 72).

Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah, sprejeta novembra 2009, je razvojni in usmerjevalni dokument za načrtovanje in izvajanje sodelovanja vseh zmogljivosti Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah. Po njej

izraz mednarodne operacije in misije obsega vse oblike delovanja vojaških, civilnih, reševalnih in drugih zmogljivosti v mednarodnem okolju pod ustreznim mandatom ali v skladu z dvostranskimi dogovori oz. na podlagi prošnje tretje države. Gre za mirovne operacije vseh vrst, operacije kriznega odzivanja, mednarodne civilne misije in mednarodne reševalne operacije. Mednarodne operacije in misije zajemajo različne oblike delovanja od vojaških, reševalnih, civilnih, humanitarnih, razvojnih in ostalih, vključno z materialno, finančno in drugo vrsto pomoči, z namenom doseganja sinergičnih učinkov (Vlada RS 2009).

Operacije kriznega odzivanja so tako zgolj eno od področij delovanja Republike Slovenije v mednarodnem okolju in vključujejo operacije v podporo miru in druge operacije.

4 AFGANISTAN

4.1 Zgodovina Afganistana in razvoj konflikta do leta 2001

Divji Afganistan, imenovan tudi »pokopališče imperijev«, že tisočletja greni načrte zavojevalcem. Najpomembnejši dejavnik, zaradi katerega je dežela tako težaven vojaški cilj, je teren. Vzhodni del Afganistana je gorat, veriga Hindukuš¹ z vrhovi čez 4500 metrov pa deli deželo na dva dela. Preostanek je večinoma puščava, ki omejuje naselitvena območja na nekaj rodovitnih rečnih dolin. Invazijske poti so omejene in branilci z lahkoto zamašijo ključne gorske prelaze, kot sta Pandžirska dolina in prelaz Kajber.

Težaven teren je vplival na kronične delitve med afganistanskimi ljudstvi, ki so bila omejena na svoje doline, klane ali plemena. Tako kot nobeni tuji sili ni uspelo pokoriti Afganistancev, to ni uspelo niti nobeni afganistanski vladi.² A četudi se je Afganistan vedno upiral osvajanjem, to še ne pomeni, da se ga ne da zasesti. Sistem sovražnih plemen in etničnih skupin namreč ne omogoča usklajene obrambe na mejah. Tuje vojske tako sprva uživajo v obdobju zavajajočega miru, ko naletijo le na radovedne poglede prebivalcev, preden se starodavna afganistanska bojovniška kultura zlije v odpor zavojevalcu.

Drugi razlog, zaradi katerega je Afganistan tako trd oreh, je dejstvo, da so njegove politične meje popolnoma nepomembne.³ T. i. Durandova črta gre skozi srce ozemlja, poseljenega s Paštuni. To pomeni, da uporniki lahko računajo na strateško zaledje, kjer so varni pred roko zavojevalca.

Seznam tujih sil, ki so jim Afganistanci prekrizali načrte je dolg in se začne s Perzijskim kraljem Kirom Velikim, ki je dvakrat vdrl v regijo in nekje ob današnji reki Sir Darji tudi umrl. Makedonski kralj Aleksander Veliki je med kampanjo v teh krajih izgubil več vojakov kot v vseh bitkah poprej. V 13. stoletju so s severa pridrli Mongoli pod vodstvom Džingiskana in v bitki severno od Kabula doživeli edini poraz v 80 letih. Med tako

---

¹ Ime verjetno izvira iz sanskrta in pomeni ali Prestol Hindujcev ali Morilec Hindujcev. Po lokalni legendi je na tisoče indijskih sužnjev, ki so bili vajeni vročine, umrlo v teh hladnih gorah. Gorska veriga je tradicionalno delila kulture indijske podceline in nomadske notranje Azije (Williams 2012, 52).

² Ko je leta 1809 britanski diplomat Elphinstone vodil prvo raziskovalno odpravo v te kraje, je skušal nekega plemenskega starešino prepričati o koristih močne centralne vlade. Starešina mu je odgovoril: »Zadovoljni smo z neslogo, zadovoljni smo s strahom, zadovoljni smo s krvjo. Toda nikoli ne bomo zadovoljni z gospodarjem« (Tanner 2009, 26).

³ Leta 1893 je Anglež Mortimer Durand dobil nalogo, da začrta mejo med Afganistanom in Britansko Indijo z navodili, da pomembne točke, kot sta mesti Kveta in Pešavar ter prelaza Kajber in Kodžak, pripadata Indiji (Tanner 2009, 28).

imenovano Veliko igro⁴ je bilo ozemlje Afganistana tamponsko območje med Ruskim in Britanskim imperijem, ki sta tekmovala za vpliv na območju. Britanci so se z mešanim uspehom zapletli v tri vojne (1838–42, 1878–1880 in 1919) in na koncu zadnje potrdili afganistansko neodvisnost.⁵

Večino 20. stoletja je bil Afganistan prepuščen sebi, dokler ni leta 1979 Sovjetska zveza izvedla invazije v podporo propadajoči socialistični revoluciji. Uporniki, imenovani *mudžahidi*, so izhajali iz vseh etničnih skupin (Paštuni, Tadžiki, Hazari, Turkmeni, Uzbeki), pomoč pa so dobivali iz Kitajske, Pakistana, zalivskih držav in ZDA. Sovjetska 40. armada sicer ni izgubila bitke, a zasedba je postala takšna godlja, da se je leta 1989 umaknila in za seboj pustila več kot milijon mrtvih in šest milijonov razseljenih Afganistancev. Umiku je sledila krvava državljanska vojna, v kateri so se po stari tradiciji mudžahidske skupine spopadle za oblast.

Leta 1996 so večino države zasedli *talibi*, ki jih je izuril in podprl Pakistan. Ljudje, naveličani vojne, so jih večinoma podprli. Mudžahidi, združeni v Severnem zavezništvu, so se obdržali le na severu države. Po napadih 11. septembra, ki jih je izvedla Al Kajda, je talibski režim postal tarča ZDA, saj ni želel izročiti vodstva organizacije. Operacija Trajna svoboda (Enduring freedom) se je začela 7. oktobra 2001. ZDA so izvajale obsežne letalske napade, večino kopenskega vojskovanja pa je izvedlo Severno zavezništvo ob podpori pripadnikov zavezniških posebnih enot. Po enem mesecu se je talibski režim povsem sesul in oblast so spet prevzeli gospodarji vojne. Osama bin Laden se je izmuznil čez Durandovo črto, ameriške sile so se namestile na letališču v Bagramu, oblast v Kabulu pa je prevzela začasna vlada.

Talibi (ednina talib) so bili ena od skupin, ki se je odcepila od mudžahidskega gibanja. Člani so bili predvsem študenti različnih madras, ki so se ob podpori Pakistana organizirali v vojaško silo na temelju zelo ozke in konservativne interpretacije islama. Talibi verjamejo, da odgovarjajo le bogu, in imajo tako božansko pravico vladati. Po njihovem se nihče drug ne sme vmešavati v »božjo voljo« (Parker 1996, 10). Roberts (2009, 31) opozarja, da niti ZDA niti Nato nista dojela, da talibi ne pripadajo ne Afganistanu ne Pakistanu, ampak so proizvod begunskih taborišč, militariziranih medres in pomanjkanja priložnosti na mejnih območjih med Afganistanom in Pakistanom. Po letu 1994 so se talibi odločili obračunati z obstoječo vlado in vsiliti nadzor in versko ideologijo v različnih regijah Afganistana, tudi nad denimo

---

⁴ Glej knjigo *The Great Game* Petra Hopkirka (Hopkirk 1994).

⁵ Britanski general Roberts je ob koncu druge afganistansko-angleške vojne dejal: »Nimamo razloga, da bi se ga bali in najbolje je, da ga pustimo pri miru kolikor se le da. Morda ne laska naši samovšečnosti, toda lahko rečem, da manj kot nas Afganistanci vidijo, manj nas bodo sovražili« (Tanner 2009, 35).

šiiti, ki so imeli drugačno tradicijo in pogled na islam. V začetku leta 1995 so v nekaj tednih prodrli iz Kandaharja pred Kabul in ga naslednje leto zavzeli, do leta 1999 pa tudi večino države. Njihovo vlado so kot zakonito priznali le Pakistan, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati. Čeprav jim je bilo od vojn izčrpano prebivalstvo sprva naklonjeno, saj so uvedli red in muslimanske vrednote, je kmalu postalo jasno, da skušajo talibi uvesti, po potrebi tudi s silo, izjemno restriktivna pravila družbenega življenja. Prizadevali so si za nadzor nad trgovino z drogami in omejevanje tujega vpliva (Nanji 2008, 186).

Talibsko gibanje se je od devetdesetih let 20. stoletja, ko je s trdo roko vladalo Afganistanu, zelo spremenilo. Staremu gibanju so poveljevali stari mudžahidi, ki so bili pod vplivom verskih učiteljev iz pakistanskih medres, navodila pa so dobivali od pakistanske obveščevalne službe ISI (Videmšek 2010c, 7). Gibanje je bilo strogo versko-ideološko, njegova največja moč pa je bila popolna homogenost, zaradi katere se jim ni mogel postaviti po robu niti legendarni tadžiški poveljnik Ahmed Šah Masud. Po ameriški invaziji oktobra 2001 so se talibi razpršili po vsej državi, njihovi voditelji pa so se umaknili čez porozno mejo v Pakistan.

Po nekaj letih zatišja se je talibsko gibanje znova začelo postavljati na noge. K temu so pripomogli skorumpiran režim predsednika Hamida Karzaja, civilne žrtve, ki so jih povzročili pripadniki tujih oboroženih sil in vojna v Iraku. Ta ni le povzročila, da je mednarodna skupnost pozabila na Afganistan, ampak je še dodatno radikalizirala mlade muslimane od Velike Britanije do Indonezije. Nekoč med talibi razen Pakistancev ni bilo veliko tujcev, kasneje pa je število tujcev, zlasti Čečenov, Turkov in Arabcev, med borci svete vojne močno naraslo. V letih 2004 in 2005 so se spopadi v Afganistanu spet okrepili. Marsikje so ustanovili plemenske milice, ki so napadale pripadnike Isafa in Afganistanskih varnostnih sil (ASF). Medtem ko je bila pozornost mednarodne skupnosti usmerjena v Irak, je Afganistan postal gojišče organiziranega kriminala, v katerega so bile močno vpete tudi vse državne strukture (Videmšek, *ibid.*). Talibsko vodstvo je začelo v svoje načrte vključevati plemenske, zasebne in opijske milice. Pridružili so se jim številni mladi Afganistanci, ki jim je boj proti tujcem pomenil preživetje, saj so prejeli višje plačilo, kot v ASF-ju. Poleg okrepljenih talibov in plemenskih milic so uporniško gibanje sestavljali tisoči borcev iz Pakistana, osebne vojske gospodarjev vojne in množice razočaranih ljudi, ki so v eksplozijah koalicijskih bomb izgubili družinske člane.

Po besedah talibskega poveljnika na zahodu države mule Musleha so imeli talibi v Heratu 1600 borcev. V 16 okrožjih je bilo 16 poveljnikov, vsak je poveljeval 100 borcem. Od teh jih

je bilo 50 pripravljenih na boj, 50 pa jih je bilo doma na počitku in so se lahko kadar koli vključili v boj. V Bagdisu je bilo borcev približno 3500, v Farahu pa 5000 (Videmšek, ibid.).

Tudi italijanski general Carmine Masielo, ki je neposredno poveljeval slovenskemu 15. kontingentu, se je strinjal, da so bila nekatera območja na zahodu Afganistana varnostno zelo vroča. To je zlasti veljalo za Farah, kjer je bilo upornikov največ. Dodal pa je, da je profil upornikov na zahodu zelo pisan. Če so bili na jugu in vzhodu Afganistana uporniki pravi talibi, ki sta jih gnala vera in sovraštvo do tujcev, so na zahodu prevladovali kriminalne združbe, ki so se med seboj spopadale za nadzor nad nezakonitimi tihotapskimi potmi, hkrati pa so napadale ASF, saj jim ni ustrezalo, da prevzemajo nadzor nad njihovimi območji. Med seboj so se spopadala tudi zasebna varnostna podjetja. Talibi so v Farah prihajali predvsem po koncu operacij v Kandaharju in Helmandu (Videmšek 2011b, 6).

4.2 Vloga Nata v Afganistanu do leta 2004

Nato je na čelu mednarodnih prizadevanj za mir v Afganistanu od avgusta 2003. Sestavni del teh prizadevanj je bila pomoč pri vzpostavljanju pogojev, v katerih bi lahko država vzpostavila delujočo oblast ter mir in varnost. Ta prelomna operacija je bila prva Natova zunaj evroatlantskega območja. Sprva je bila omejena na zagotavljanje varnosti v Kabulu in njegovi okolici, kasneje pa so misijo razširili na druga območja države z vzpostavljanjem tako imenovanih skupin za obnovo provinc (Provincial Reconstruction Team – PRT). Nato je tako želel pomagati afganistanski vladi pri vzdrževanju varnosti na svojem območju odgovornosti in jo podpreti pri širitvi oblasti na vso državo, zagotoviti varno okolje za izvedbo poštenih volitev, razširiti vladavino prava in proces obnove države.

Po izgonu Al Kajde in talibov iz države so se decembra 2001 afganistanski voditelji sestali v Bonnu, da bi ob mednarodni podpori začeli obnovo države. Ustvarili so novo vladno strukturo v obliki afganistanske prehodne vlade, na podlagi resolucij Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov številka 1386, 1413 in 1444 pa je bil ustanovljen International Security Assistance Force (Isaf). Njegov namen je bil omogočiti varno delovanje afganistanski prehodni vladi in misiji Združenih narodov v Afganistanu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan – UNAMA) v prestolnici Kabulu in njegovi okolici. S podrobnim vojaškim tehničnim sporazumom med poveljnikom Isafa in afganistansko prehodno vlado so določili smernice delovanja za Isaf.

Temeljna vodila prisotnosti mednarodne skupnosti v Afganistanu so bila: (1) zavezanost dolgoročni prisotnosti, pri čemer je Natova operacija Isaf skrbela za vojaško podporo

aktivnostim stabilizacije in obnove, (2) podpora krepitvi afganistanskega vodstva in odgovornosti, (3) celovit pristop mednarodne skupnosti ter dopolnjevanje vojaških in civilnih prizadevanj, (4) krepitev medsosedskega sodelovanja, predvsem s Pakistanom (Selan 2009, 66).

Sprva je Isaf vodila Velika Britanija, potem pa Turčija. Februarja 2003 sta poveljstvo skupaj prevzeli Nemčija in Nizozemska, pri tem pa sta zaprosili za Natovo pomoč. Avgusta istega leta je zveza sama prevzela odgovornost za Isaf, s čimer so presegli težave, ki so nastajale z iskanjem države, ki bi bila pripravljena prevzeti vodenje misije.

Isaf so sestavljale različne države, od njegove vzpostavitve pa je v njem s silami ali drugimi prispevki sodelovalo 26 držav članic Nata in Albanija, Azerbajdžan, Hrvaška, Estonija, Finska, Gruzija, Irska, Nova Zelandija, Švedska, Švica in Makedonija. Nekatere elemente pa je prispeval tudi sam Afganistan (NATO 2006, 155).

Politične usmeritve Isafu daje Severnoatlantski svet v sodelovanju z nečlanicami Nata, ki prispevajo vojake. Natovo ALLIED COMMAND OPERATIONS, ki se nahaja v Monsu v Belgiji, kjer je tudi Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi (SHAPE), je odgovorno za poveljevanje operaciji, kot poveljstvo na operativni ravni pa deluje Združeno poveljstvo sil Brunssum na Nizozemskem.

Sprva je bilo jedro Isafovega poveljstva v Kabulu iz Združenega poveljniškega centra v nemškem Heidelbergu, ki je zagotovil prvega poveljnika Natovih sil. Kasneje je poveljevanje prešlo na Kanado, nato na Evrokorpus pod francoskim poveljstvom, kasneje pa še na Turčijo in Italijo. Skupaj s civilnim podpornim delom je bilo v Isaf vključenega 8000 osebja. Za dolgoročno podporo Isafovemu poveljstvu so razvili načrt menjav.

Januarja 2004 je Nato imenoval nekdanjega turškega zunanjega ministra Hikmeta Çetina za visokega civilnega predstavnika v Afganistanu, bil pa je zadolžen za napredek političnih in vojaških vidikov zavezniškega delovanja v Afganistanu. Visoki civilni predstavnik je deloval v skladu z navodili Severnoatlantskega sveta in v tesnem sodelovanju s poveljnikom Isafa in Uname, pa tudi z afganistanskimi oblastmi in drugimi mednarodnimi predstavniki v tej državi.

4.2.1 Širitev Isafa

Oktobra 2003 je Varnostni svet OZN-a z resolucijo številka 1510 Isafu omogočil večjo vlogo pri podpori afganistanski vladi tudi na drugih območjih države zunaj meja prestolnice. V

resoluciji je bila še posebej izražena medsebojna zaveza afganistanske prehodne vlade in Isafa k stabilizaciji Afganistana. Legitimnost je Isafu dajala prav prošnja afganistanskih oblasti za pomoč (Grizold in Zupančič 2009, 201). Decembra 2003 je Severnoatlantski svet pooblastil Natovega vrhovnega poveljnika v Evropi, da začne širitveni proces.

Temelj širitvenega procesa so bili PRT-ji. Gre za skupine mednarodnega civilnega in vojaškega osebja v obliki civilno-vojaškega partnerstva, pri čemer je bil vojaški element vključen v Isafovo verigo vodenja in poveljevanja. Njihova glavna naloga je bila pomoč afganistanski vladi pri širjenju oblasti in olajšati varnostni razvoj v pokrajinah. To je vključevalo vzpostavljanje odnosov z lokalnimi oblastmi, izboljšanje varnosti na njihovem območju delovanja, podporo reformam varnostnega sektorja ter uporabo sredstev in zmožnosti, ki jih imajo na voljo, za obnovitvena prizadevanja v provincah.

Najprej je Isaf misijo začel širiti proti severu. Decembra 2003 je prevzel vodenje nemškega PRT-ja v Kunduzu kot pilotski projekt in prvi korak v širitvenem procesu. Do konca leta 2004 je Isaf prevzel vodenje vojaških elementov petih PRT-jev na severu Afganistana v Baglanu, Fejzabadu, Kunduzu, Majmanaju in Mazar-i-Šarifu. Prva faza širitve se je s tem končala. Ozemlje, kjer je bil za stabilizacijo odgovoren Isaf, je obsegalo devet pokrajin oz. 3600 km² (Grizold in Zupančič 2009, 202).

Februarja 2005 je Nato sporočil, da bo ozemlje delovanja Isafa razširil na zahod Afganistana (Grizold in Zupančič 2009, 202). Sredi leta 2006 je Nato prevzel odgovornost še za štiri PRT-je na zahodu države v Heratu, Farahu, Čagčaranu in Kalinavu, s čimer so pokrili približno polovico ozemlja Afganistana (Nato 2009).

Nato se je odločil prevzeti dodatne PRT-je na jugu in vzhodu Afganistana, kar je omogočilo večjo povezanost z operacijo Združenih držav Amerike Enduring Freedom (Nato 2009). Tretja faza širitve je zajela nemirni jug Afganistana. Isaf je julija 2006 od ameriških sil prevzel poveljstvo v pokrajinah Dej Kundi, Helmand, Kandahar, Nimroz, Uruzgan in Zabul, poveljstvo pa je prevzel še nad štirimi PRT-ji. Število vojakov v Isafu se je z 10.000 povečalo na 20.000 (Grizold in Zupančič 2009, 202). S četrto fazo širitve je Isaf prevzel odgovornost za celotno ozemlje Afganistana, ko je oktobra 2006 od koalicije pod ameriškim poveljstvom prevzel poveljstvo nad silami na vzhodu Afganistana. Poleg tega so takrat sprejeli nov operativni načrt, ki je omogočil večjo vlogo Isafa v Afganistanu, med drugim tudi vzpostavitev operativnih skupin za mentoriranje in povezavo (Operational Mentor and

Liaison Team – OMLT), namenjenih podpori Afganistanski nacionalni armadi (Grizold in Zupančič 2009, 202).

Koncept PRT-jev je bil nov in se je pokazal kot učinkovit in uspešen način pomoči za ustvarjanje varnega okolja, vodilnim državam, mednarodnim organizacijam in nevladnim organizacijam pa je omogočil izpolnitev svoje vloge pri pomoči afganistanski vladi pri obnovi države (NATO 2006, 156). Sestavo in geografski doseg PRT-jev so določale Natove vojaške oblasti in vodilne države v tesnem sodelovanju z Unamo in afganistanskimi oblastmi ter na osnovi specifičnega stanja v provincah, kjer delujejo. Določeni cilji posameznih PRT-jev upoštevajo tako lokalno varnostno situacijo kot stopnjo obnove in prisotnost drugih mednarodnih agencij (NATO 2006, 157).

4.2.2 Druge komponente Isafa

Poleg PRT-jev so Isaf sestavljali še trije drugi glavni elementi:

1. Poveljstvo Isafa, ki je poveljevalo Kabulski mednarodni brigadi (Kabul Multinational Brigade) in izvajalo operativne naloge na območju odgovornosti, se povezovalo in pomagalo Združenim narodom, afganistanskim oblastem, vladnim in nevladnim organizacijam ter koaliciji pod vodstvom ZDA v operaciji Trajna svoboda.
2. Kabulska mednarodna brigada je bilo Isafovo taktično poveljstvo in je bila odgovorna za načrtovanje in izvajanje patrolj ter vsakodnevnih operacij civilno-vojaškega sodelovanja.
3. Kabulsko mednarodno letališče (Kabul Afghan International Airport) je ob pomoči Isafa upravljalo afganistansko Ministrstvo za civilno letalstvo in turizem. Nato je imelo skupaj z drugimi državnimi in mednarodnimi telesi še dodatno vlogo pri obnovi kabulskega letališča. (NATO 2006, 157)

Isaf je tudi podprl potek ustanovitvene Loje Džirge (Veliki svet), ki jo je sestavljalo približno 500 afganistanskih voditeljev in je zasedala decembra 2003 in januarja 2004, afganistanskim oblastem pa je pomagal vzdrževati varnost med procesom. Ratifikacija nove ustave je položila temelje za vzpostavitev demokratičnih institucij ter odprla pot svobodnim in poštenim volitvam. Na prošnjo afganistanskega predsednika Hamida Karzaja je Isaf podprl tudi predsedniške volitve jeseni leta 2004 in parlamentarne volitve leto pozneje.

Medtem ko je bila za izvedbo volitev odgovorna predvsem afganistanska vlada ob pomoči Uname, je Isaf zagotovil dodatne sile, vključno s španskimi silami za hitro posredovanje (Quick Reaction Force – QRF) v Mazar-i-Šarifu in italijansko rezervo v Kabulu. Dodatno helikoptersko podporo sta zagotovili Nizozemska in Velika Britanija, za hitro posredovanje pa je bil v pripravljenosti še bataljon ameriške vojske. Ves čas je potekalo tesno usklajevanje z drugimi državnimi in mednarodnimi agencijami, vključno z Organizacijo združenih narodov, Evropsko unijo in Ovsejem.

Bonski sporazum iz decembra 2001 je opredeljeval institucionalne reforme, potrebne za stabilnost, mir in rast na petih področjih: boj proti trgovini z drogami, reforma sodstva, razorožitev, demobilizacija in reintegracija ter urjenje afganistanske vojske in policije. Vodilne države donatorke iz skupine gospodarsko sedmih najbolj razvitih držav sveta in Rusije (G8) so pomagale afganistanskim oblastem pri izvajanju reform na področju varnosti, Nemčija je prevzela glavno vlogo pri usposabljanju afganistanske policije, Italija je bila vodilna država na področju reforme sodstva, Velika Britanija pa je na čelu mednarodnih prizadevanj v boju proti proizvodnji in trgovini z mamili.

Čeprav procesi razorožitve, demobilizacije in reintegracije niso bili del Isafovega mandata, je njihovo izvajanje močno vplivalo na Isafove operacije, predvsem v Kabulu in njegovi okolici. Marca 2004 so s slovesnostjo v bližini Kabula zaznamovali uspešno uskladiščenje težkega orožja, kot so tanki, topništvo, rakete zemlja-zemlja in večcevni raketometi, ki so jih imele v lasti različne milice v prestolnici. Uskladiščenje je izvajalo afganistansko obrambno ministrstvo, delovalo pa po sistemu dvojnega ključa, kar pomeni, da je bilo za izvzem orožja potrebno soglasje ministrstva in poveljnika Isafa. Podoben projekt so izpeljali v Pandžširski dolini. Procesu razorožitve, demobilizacije in reintegracije oboroženih skupin v državi so skupaj tvorili celovit program, s katerim so želeli spraviti pod nadzor ogromne količine orožja, ki je krožilo po državi (NATO 2006, 158).

5 DELOVANJE SLOVENSKE VOJSKE V AFGANISTANU

Even when they are on campaign, the soldiers in most armies spend little time fighting. Instead they hang round, grumble about their officers, their sergeants, and the stupidity of the military machine in general, avoid extra duties, scrounge for food, try to get drunk, think and talk incessantly about women, boast disgracefully, and engage in laddish horseplay which sometimes degenerates into bullying and physical violence. All this apparently pointless activity, which the British call 'soldiering', has one invaluable by-product. It reinforces the sense of comradeship which is essential to the soldiers' survival in a fight (Braithwaite 2011, 169).

Slovenska vlada je 22. maja 2003 sprejela sklep, da bo Slovenija za vzpostavitev sil Isaf za čas od avgusta 2003 do marca 2004 ponudila oddelek 11 pripadnikov SV-ja iz 1. brigade. Zaradi sklepa ustavnega sodišča o začasni ustavitvi vseh postopkov varnostnega preverjanja oseb in izdaje dovoljenj do tajnih podatkov sklepa vlade ni bilo mogoče izpolniti. Sodelovanje Slovenije v Isafu so preložili za pol leta. Vlada je nato decembra 2003 sklenila, da bodo slovenski vojaki odšli v Afganistan predvidoma do 25. februarja, glavnina pa prvi teden marca 2004 (Nato 2012).

Poimenovanja kontingentov so neenotna, saj so bila opredeljena z vsakokratnim ukazom za formiranje enote. Tako je prvih devet kontingentov uporabljalo poimenovanje po vzorcu SIKON ISAF (št. kontingenta), naslednjih pet po vzorcu SVNKON ISAF (št. kontingenta), zadnjih sedem pa po vzorcu SVNKON (št. kontingenta) ISAF.

V 21 kontingentih v Afganistanu je sodelovalo 1.273 pripadnikov SV-ja iz različnih enot. Dejansko število različnih posameznikov, ki so se udeležili misije pod Hindukušem je nekoliko nižje od navedene številke, saj niso redki pripadniki, ki so bili udeleženi v dveh ali treh kontingentih. Svojevrstna rekorderja sta dva pripadnika, ki sta svoj delež prispevala v kar petih kontingentih.

5.1 SIKON ISAF 1

Prvih šest pripadnikov Slovenske vojske, ki je sodelovalo v operaciji Isaf, je v Afganistan prispelo 26. februarja 2004. Z brniškega letališča so odpotovali dan prej, po namestitvi v Campu Julien pri Kabulu pa so začeli pripravljati vse potrebno za namestitev ostalih članov kontingenta, ki so jim sledili teden dni kasneje.

V prvem kontingentu je tako sodelovalo 18 pripadnikov Slovenske vojske pod poveljstvom majorja Petra Zakrajška. Šlo je za iskušene pripadnike s povprečno starostjo 32 let. Opravili so številna usposabljanja s pripadniki tujih specialnih sil, v Sloveniji pa so jim izkušnje posredovali nizozemski kolegi, ki so že delovali v Afganistanu (Pišlar 2003, 12). Naloge prvega kontingenta so bile izvidovanje in vojaška prisotnost na območju odgovornosti Isafa ter ohranjanje miru. Bojna skupina, ki jo je sestavljalo 11 pripadnikov Enote za specialno delovanje (takratni Odred za specialno delovanje), je bila del kanadske izvidniške čete v sestavi mednarodne brigade in je izvajala predvsem izvidniške naloge za potrebe nadrejenega poveljstva. Njihovo območje delovanja je obsegalo 40 krat 70 kilometrov. Po en častnik in podčastnik sta sodelovala v poveljstvu KMNB-ja (Kabul Multinational Brigade), medtem ko so častnik in dva podčastnika sestavljali nacionalni podporni element. Največji dosežek pripadnikov kontingenta sta bila najdba in uničenje zemljanke z 48 raketami v gorah okrog Kabula. Uporniki so rakete občasno uporabljali za napade na baze mednarodnih sil.

V opremi kontingenta je bilo 62 palet tovora (sredstva za zagotavljanje 14-dnevne oskrbe kontingenta) in pet vozil (štiri vozila HMMWV in transportno vozilo unimog), kar skupaj pomeni skoraj 40 ton tovora (Pišlar 2003, 11–13). Misija prvega kontingenta je trajala od marca do avgusta 2004.

5.2 SIKON ISAF 2

Sredi avgusta istega leta je v Kabul iz Zvezne republike Nemčije poletelo prvih 20 pripadnikov drugega kontingenta Slovenske vojske v misiji Isaf. Poveljnik kontingenta je bil major Igor Košič. Poleg 11 pripadnikov Odreda za specialno delovanje, častnikov in podčastnikov za opravljanje operativnih nalog v poveljstvu KMNB-ja in NPE-ju, ki so opravljali enake naloge kot njihovi predhodniki, je v drugem kontingentu sodelovalo tudi sedem gasilcev, ki so bili nastanjeni na kabulskem mednarodnem letališču (Horvat 2004).

Potem ko so se jim novembra pridružili še preostali gasilci, se je skupno število pripadnikov v kontingentu povečalo na 27. Gasilci so na misijo odšli usposobljeni po programu osnovnega vojaško-strokovnega usposabljanja. Vsi so se udeležili tudi usposabljanja gasilcev na vojaškem letališču Aviano v Italiji.

Med misijo je izvidniški oddelek sodeloval pri iskanju ostankov potniškega letala, ki je 5. februarja strmoglavilo v 3071 metrov visokih gorah vzhodno od Kabula. Skupino so pri akciji ogrožali plazovi in mine, ugotovili pa so, da so v nesreči umrli 104 ljudje (Švajncer 2008, 147). Pet pripadnikov je za to dejanje prejelo medaljo za hrabrost.

Kontingent je s seboj odpeljal štiri palete oz. 2000 kilogramov opreme. Drugi kontingent je bil na misiji od avgusta 2004 do februarja 2005.

5.3 SIKON ISAF 3

14. februarja 2005 je v Afganistan odpotovalo 31 pripadnikov tretjega kontingenta Slovenske vojske, ki mu je poveljeval major Borut Cesar. V kontingentu so bili izvidniški oddelek 10. motoriziranega bataljona, veterinar in veterinarski tehnik iz vojaške zdravstvene enote, sedem gasilcev, nacionalni podporni element in poveljnik kontingenta. Vsi, razen dveh pripadnikov SV-ja, ki sta bila nastanjena v Heratu na zahodu države, so bivali in delovali v Kabulu.

Izvidniški oddelek je opravljal enake naloge kot predhodniki v prvih dveh kontingentih, torej patroljiranje v Kabulu in bližnji okolici. V začetku julija je med eno od teh nalog prišlo do incidenta, ko je vojaško vozilo HMMWV med obračanjem na cesti z zadnjim kolesom zapeljalo nekoliko s cestišča in zadelo eksplozivno telo. Vozilo je bilo pri tem uničeno, dobra oklepna zaščita njegovega spodnjega dela pa je obvarovala posadko pred težjimi poškodbami. Eksplozija je namerilcu poškodovala bobnič, da ni bilo drugih poškodb, pa se gre zahvaliti dejstvu, da ravno na levem zadnjem sedežu ni sedel nihče (Švajncer 2008, 147).

Trije pripadniki gasilske enote slovenskega kontingenta, ki so na kabulskem letališču skrbeli za požarno varnost, pa so sodelovali pri gašenju, reševanju in odstranjevanju posledic letalske nesreče, ki se je zgodila 25. aprila 2005. Rusko tovorno letalo An-12 s šestimi člani posadke je v slabem vremenu poskušalo pristati. Pilotu manever ni uspel, zato je zapeljal z letalske steze in letalo je zaradi poškodb zagorelo. Zaradi hitrega posredovanja so požar omejili, pri čemer je gasilec uspelo rešiti vse člane posadke, ki so bili le lažje poškodovani. Trije gasilci, ki so se izkzali pri posredovanju, so prejeli medaljo SV-ja za hrabrost. Tretji kontingent je bil na misiji od februarja do avgusta 2005.

5.4 SIKON ISAF 4

Konec julija 2005 je v Afganistan odšel četrti kontingent vojakov Slovenske vojske, ki je štel že 58 pripadnikov, med katerimi je bilo 39 pripadnikov 2. motorizirane čete 20. motoriziranega bataljona Slovenske vojske iz Celja. Pri odhodu je prišlo do zapleta, saj je v Afganistan pravočasno prišlo le 16 pripadnikov čete, medtem ko se jih je moralo 23 zaradi okvare letala, ki je bil predviden za njihov prevoz iz Nemčije v Afganistan, vrniti v domovino.

Kljub temu so se pripadniki kontingenta do konca avgusta skupaj s pripadniki italijanskih in španskih mednarodnih sil namestili v zahodni provinci Afganistana, v vojaškem kampu Arena v bližini Herata. Pripadniki motoriziranega voda, ki je štel 39 pripadnikov, so opravljali naloge varovanje kampa, delali so na kontrolnih točkah, izvajali patrolje v neposredni okolici, izvajali preglede na vhodu v bazo, spremljali vozila na ožjem območju Herata in varovali letala mednarodnih sil ob vzletih in pristankih na letališču. To so počeli tako, da so se z vozilom HMMWV ob napovedanem vzletu ali pristanku letala postavili med pisto in zunanjo ograjo baze. Voznik je ves čas peljal vzporedno z letalom, namerilec pa je obrnil orožje proti potencialni grožnji na zunanji strani.

Četrti kontingent, ki mu je poveljeval major Peter Palčič, je s seboj pripeljal več kot 40 ton različne vojaške opreme, med katero so bila tudi tri lahka oklepna vozila valuk. Opremo so v Afganistan pripeljali z mariborskega letališča z letalom Il-76. V Afganistanu so od prejšnjega kontingenta prevzeli lahko oklepno vozilo valuk, dve tovorni vozili in tri vozila HMMWV. Opremo kontingenta so sestavljala tudi sredstva za zagotavljanje 14-dnevne oskrbe s hrano, rezervnimi deli, potrošnim materialom, orodje, orožje, strelivo, sredstva za nastanitev, klimatske naprave, grelci, šotori s pripadajočo opremo in sanitetni material (Vidovič 2005, 14–15).

Poleg 47 pripadnikov Slovenske vojske, ki so bili nastanjeni v Heratu, je bilo v kontingentu še 11 pripadnikov – sedem gasilcev, dva veterinarja in dva pripadnika v poveljstvu Isafa, ki so bivali in delovali v Kabulu. Četrti kontingent je na misijo odšel avgusta 2005, končal pa jo je februarja 2006.

5.5 SIKON ISAF 5

13. februarja 2006 je na šestmesečno delovanje v sestavi mednarodnih mirovnih sil Isaf v Afganistan opotoval peti kontingent Slovenske vojske pod poveljstvom kapitana korvete Lea Bana.

V kontingentu je bilo 49 pripadnikov Slovenske vojske. Do zmanjšanja kontingenta je prišlo, ker so svoje delo v Afganistanu po osemnajstih mesecih končali gasilci in po enem letu veterinarja. Gasilci so v zadnjih treh kontingentih opravljali delo na kabulskem letališču Kaia, usposabljali pa so tudi afganistanske gasilce. Prvič sta v Afganistanu delovali dve ženski pripadnici. Ena je skrbela za najnujnejšo sanitetno oskrbo, druga pa je pregledovala ženske na vstopni kontrolni točki v bazo.

V Kabulu sta tako delovala dva pripadnika v poveljstvu Isafa, v Heratu pa je bilo nastanjenih 47 pripadnikov. Motoriziran vod, ki je štel 39 pripadnikov, je opravljal enake naloge kot njegov predhodnik: naloge varovanja kampa Arena v Heratu, deloval je na kontrolnih točkah, patroljiral v neposredni okolici in spremljal vozila na ožjem območju Herata. Misija petega kontingenta je trajala od februarja do avgusta 2006.

5.6 SIKON ISAF 6

Šestemu slovenskemu kontingentu v misiji Isaf, ki je štel 54 pripadnikov, je poveljeval major Slavko Derenčin. Pripadniki kontingenta so Slovenijo zapustili 7. avgusta, svoje dolžnosti pa so na operaciji prevzeli teden dni kasneje.

V Kabulu sta delovala dva pripadnika v poveljstvu Isafa, v Heratu pa je bilo nastanjenih 52 pripadnikov. Območje delovanja slovenskih vojakov je bilo v zahodnem delu Afganistana v Heratu in v Kabulu. Motorizirani vod opravljal enako delo kot njegov predhodnik, prvič pa so v okviru voda začeli uporabljati službene pse.

V šestem kontingentu je bilo prvič tudi pet pripadnikov skupine OMLT (Observation Mentoring Liaison Team). Glavni nalogi skupine sta bili nudenje mentorstva pripadnikom afganistanske nacionalne vojske na področju načrtovanja, organizacije nalog, poveljevanja, taktike in oborožitve ter vpostavljanje ustreznega odnosa do tehničnih sredstev. Delovali so v ameriški bazi Camp Stone/Zafar, ki se je nahajala približno 10 kilometrov južno od Arene.

V času trajanja misije se je zgodilo nekaj napadov z raketometi RPG-7, samomorilski napadalci pa so napadli PRT v Heratu, avtobus afganistanske vojske in konvoj zasebne varnostne službe. Pripadniki šestega kontingenta so se v domovino vrnili februarja 2007.

5.7 SIKON ISAF 7

Konec februarja istega leta je na operacijo v Afganistan odšlo 53 pripadnikov sedmega kontingenta Slovenske vojske v tej državi pod poveljstvom majorja Tomaža Pavliča. Glavnino kontingenta so sestavljali pripadniki 20. motoriziranega bataljona iz Celja, ki so, tako kot predhodniki, opravljali naloge varovanja kampa Arena v Heratu, delovali so na kontrolnih točkah, patroljirali v neposredni okolici in spremljali vozila na ožjem območju Herata. Julija se je koningentu pridružilo še pet pripadnikov OMLT-ja, ki so prvič poleg pušk M 70AB2 imeli v uporabi avtomatske puške F 2000S. Misija sedmega kontingenta se je končala avgusta 2007.

5.8 SIKON ISAF 8

Sredi avgusta 2007 je z mariborskega letališča v Afganistan odpotovalo 66 pripadnikov osmega kontingenta Slovenske vojske pod poveljstvom stotnika Petra Sajeta (nadomestil je majorja Saša Razdriha). To je bil do takrat največji kontingent Slovenske vojske v misiji Isaf. Glavnina pripadnikov je bila iz 2. motorizirane čete 20. motoriziranega bataljona Slovenske vojske iz Celja. Ti so opravljali dela in naloge varovanja baze, trije pripadniki so opravljali naloge v Regionalnem poveljstvu Zahod, nacionalni podporni element pa je skrbel za zagotovitev delovanja slovenskega kontingenta (Zorman 2007, 18–19).

Pripadniki skupine za usposabljanje in povezavo (OMLT) so opravljali delo v ameriški bazi Stone, ki je od baze Arena oddaljena približno 10 km, v poveljstvu Isafa v Kabulu pa so delovali trije pripadniki SV. Pripadniki osmega kontingenta so se v domovino vrnilo marca 2008.

5.9 SIKON ISAF 9

Konec februarja 2008 je z letališča Maribor na šestmesečno operacijo v Afganistan odpotovalo 66 pripadnikov SV-ja, ki so zamenjali 8. kontingent. Poveljnik kontingensta je ostal stotnik Peter Saje. Pripadniki so bili nastanjeni v Kabulu, Heratu in v bazi Stone v bližini Herata. Motorizirani vod iz 74. motoriziranega bataljona iz Maribora je varoval prednjo logistično bazo letališča v Heratu z okolico, skupina OMLT je sodelovala pri usposabljanju afganistanske vojske, posamezniki pa so delo opravljali v poveljstvu Isafa v Kabulu in Regionalnem poveljstvu Zahod v Heratu (Saje 2012, 26).

Aprila je med opravljanjem naloge znotraj baze prišlo do samovžiga vozila HMMWV. Voznik in namerilec sta s hitro reakcijo iz vozila umaknila oborožitev in strelivo, s tem pa zmanjšala posledice nesreče. Čeprav je bilo vozilo skoraj popolnoma uničeno, so ga pripadniki poveljniško-logistične čete 10. MOTB-ja z veliko napora obnovili in povrnili v operativno uporabo (Jasenc 2011, 27). V zadnjih dneh delovanja v operaciji so pripadniki devetega kontingenta postavili mehanično delavnico za vzdrževanje vozil. Novo delavnico so postavili v bazi Arena, pod pnevmatskim šotorom, in je ekipam mehanikov omogočala lažje izvajanje nalog ter pripomogla k dvigu kakovosti vzdrževanja bojnih vozil.

Slovesnosti ob primopredaji dolžnosti med devetim in desetim kontingentom Slovenske vojske se je udeležil tudi poveljnik regionalnega poveljstva Zahod brigadni general Francesco Arena, ki je izpostavil delo slovenskih vojakov in se jim zahvalil za njihovo delo. Pripadniki devetega kontingenta so se v Slovenijo vrnilo v začetku septembra 2008.

5.10 SVNKON ISAF 10

Deseti kontingent Slovenske vojske v Isafu je bil pod poveljstvom stotnika Zdravka Aleksiča, v njem pa je bilo 66 pripadnikov. Na pot so odšli konec avgusta 2008.

18. oktobra je prišlo do najresnejšega incidenta v času delovanja desetega kontingenta v Afganistanu. Lahko kolesno oklepno vozilo valuk, v katerem so bili štirje pripadniki skupine OMLT, je potovalo v konvoju zavezniških vozil, ko ga je napadel samomorilski napadalec v vozilu (VBIED). Slovensko vozilo je bilo predzadnje od skupno sedmih vozil v konvoju. Približno 500 metrov od baze je proti konvoju zapeljal samomorilec, ki pa ni zadel nobenega vozila, saj so vozniki ohranili prisebnost in zapeljali na rob ceste. Po eksploziji, ki je ranila štiri Italijane, so se slovenski vojaki odzvali tako, kot so izurjeni, nato pa so se vrnil v bazo (Videmšek 2008a, 5). Slovenski vojaki v napadu niso bili poškodovani, potem ko se je z njimi pogovoril poveljnik kontingenta ter so opravili analizo dogodka in vseh izvedenih postopkov, pa so nadaljevali z usposabljanjem afganistanske nacionalne vojske (Videmšek 2008b, 2).

Zapletlo se je tudi pri vrnitvi desetega kontingenta v Slovenijo. Zaradi spremenjenih prioritiet ameriških oboroženih sil so jim odpovedali prvotno načrtovani let, naslednjega pa so ponudili šele konec marca 2009. Nazadnje se je ministrstvo za obrambo odločilo, da najame letalo slovenskega letalskega prevoznika Adrie Airways, ki je slovenske vojake prepeljalo iz Kabula na letališče Jožeta Pučnika Ljubljana.

Še večja nevšečnost jih je čakala ob prihodu v Maribor, saj je 16 pripadnikov prejelo sodno odredbo o preiskavi. Osumljeni so bili uživanja in posedovanja marihuane. Kasnejše uradne preiskave tega niso potrdile (Karba 2009, 2).

Jeseni 2008 je v Herat odšla tudi skupina iz 14. inženirskega bataljona Slovenske vojske, ki je v okviru OMLT-ja usposobila pripadnike ANE za delo z montažnim mostom C 200 (Šteiner in Geder 2009, 205).

5.11 SVNKON ISAF 11

V 11. kontingentu SV-ja v silah Isaf je bilo 68 pripadnikov po poveljstvom stotnika Boštjana Močnika. 10 pripadnikov OMLT-ja je naloge prevzelo konec februarja, preostali pa so jim sledili v začetku marca.

Junija se jim je pridružilo še 15 pripadnikov Enote za specialno delovanje (ESD), ki so v času predsedniških volitev opravljali naloge na področju informacijskega delovanja (INFOOPS). Bili so v sestavi italijanskega elementa za psihološko delovanje Regionalnega poveljstva

Zahod, na območju približno 250 kilometrov iz Herata. Skrbeli so za podporo pri izvedbi volitev, med drugim za prihod na volitve in informiranje prebivalcev o pomenu predsedniških volitev. S seboj so vzeli tudi štiri lahka kolesna oklepna vozila HMMWV in dva zabojnika s humanitarno pomočjo, ki so jo zbrale partnerice pripadnikov SV-ja, ki so od marca delovali v Afganistanu. Šlo je za oblačila, obutev in šolske potrebščine, ki so jih septembra razdelili prebivalstvu v okrožju Čest-i-Šarif, ki je od Herata oddaljeno približno 200 kilometrov. Nalogo so izvedli skupaj s pripadniki italijanskega OMLT-ja in ANE, ki je bila prisotna pri vseh humanitarnih operacijah Isafa. Akcija ni minila brez izgub, saj je ob povratku v eksploziji obcestne mine življenje izgubilo pet pripadnikov ANE (Kovše 2010, 16).

Tik preden se je 11. kontingentu iztekel mandat, so njegovi pripadniki afganistanski vojski predali montažni most, ki je bil sicer v Afganistan dostavljen že leta 2008 kot zmogljivost Isafa, uporabljal pa se je kot pomoč pri vzpostavitvi delovanja ANE. Večina 11. kontingenta je zaradi predsedniških volitev naloge opravjala dva meseca dlje kot običajno in se je v domovino vrnila v začetku novembra. Pod Hindukušem je ostalo 16 pripadnikov INFOOPS-a, saj je 7. novembra potekal drugi krog predsedniških volitev. V Slovenijo so se vrnili decembra.

Tudi pri vrnitvi 11. kontingenta v domovino je prišlo do zapletov. Njegova misija se je zaradi logističnih težav podaljšala za dva tedna. Pripadniki so podaljšanje sprejeli stoično, kot sestavni del svojega poklica, kot se je izrazil stotnik Miha Kuhar (Videmšek 2009b, 2). Vodja OMLT-ja je še ocenil, da je ob njihovem povratku v Afganistanu štirikrat bolj nevarno, kot je bilo ob prihodu. Zaplet z vrnitvijo vojakov je spodbudil proces sprejemanja strategije sodelovanja vojakov, policistov in civilnih strokovnjakov v mednarodnih misijah, ki je Slovenija dotlej ni imela (Bernard 2009, 2).⁶

5.12 SVNKON ISAF 12

Zaradi podaljšanja mandata 11. kontingenta so se rotacije pripadnikov vseh naslednjih kontingentov izvajale dva meseca kasneje kot doslej. 69 pripadnikov 12. kontingenta SV-ja v silah Isaf pod poveljstvom majorja Anteja Grgantova je naloge tako prevzelo v začetku novembra.

---

⁶ Poleg brezplačnega prevoza, ki ga je ponujala ameriška vojska, so imeli na ministrstvu še dve možnosti: najem civilnega letala prek pogodbe pri Interevropi za 150.000 evrov ali najem letala pri Adrii Airways za 125.000 evrov. Nobena od možnosti ne vključuje prevoza tovora, kar stane dodatnih 90.000 evrov (Bernard 2009, 2).

V začetku decembra je bil FSB Arena tarča raketnega napada, v katerem pa slovenski pripadniki niso bili ogroženi in so nemoteno nadaljevali z izvajanjem nalog. V času delovanja 12. kontingenta sta v Herat prispela slovenska civilna veterinarica in veterinar SV-ja, ki sta pripravila projekta enoletne akcije cepljenja živali nomadov v pokrajini Herat in povezovanja strokovnih služb v Heratu in Sloveniji pri razvoju veterinarske stroke.

Kot zanimivost naj omenim, da se je slovesnosti ob podelitvi Natovih medalj ob zaključku delovanja 12. kontingenta udeležil tudi poveljnik Isafa general Stanley McChrystal, ki je ob tej priložnosti dejal, da je prispevek slovenskega kontingenta kljub majhnosti izredno pomemben, saj se ta ne ceni po številu pripadnikov, ampak po vloženem naporu, profesionalno opravljenih nalogah in sposobnih ljudeh (Prvi 2010, 15).

Državni sekretar na obrambnem ministrstvu Uroš Krek je ocenil, da slovenski vojaki pri zaščiti oporišča v Heratu opravljajo *precej tvegan posel*. Patuljiranje v okolici oporišča v naseljenem delu Herata je bilo dokaj veliko tveganje (Praprotnik 2010, 19).

5.13 SVNKON ISAF 13

Zadnji kontingent, ki je še opravljal enake naloge kot kontingenti pred njim, je dolžnost prevzel v začetku aprila 2010. 67 pripadnikom kontingenta je poveljeval major Anže Rode, v sestavi kontingenta pa je bil prvič stalno prisoten pripadnik vojaškega vikariata. Poleg običajnega dela pripadnikov je bil izjemno pomemben prispevek kontingenta k zagotovitvi pogojev za začetek delovanja SIKON 14 ISAF, kar je vključevalo tudi transport orožja in opreme iz Herata mimo Faraha v Šindand, ki je veljal za veliko nevarnejše območje. Operacija velja za prvo bojno uporabo vozi Patria AMV 8x8, ki jih je Slovenska vojska poimenovala svarun. V konvoju je bilo sedem civilnih kamionov s 40 tonami opreme in streliva, štirje svaruni in štirje HMMWV-ji. QRF je bil sestavljen iz petih italijanskih LMV-jev, ki so vozili dva do pet kilometrov za glavnino, v svoji sestavi pa so imeli tudi usmerjevalca združenega ognja (JTAC). Skupno je sodelovalo okrog 60 ljudi, 110 kilometrov poti so premagali v slabih petih urah in se še isti dan vrnili v Herat. Razen dveh okvar civilnih kamionov, zaradi katerih so za krajši čas zaprli avtocesto, niso imeli večjih težav.

Pripadniki 13. kontingenta so se v Slovenijo vrnili v začetku novembra in s tem se je končalo obdobje, ko je večina slovenskih pripadnikov delovala v FSB-ju Arena. Od takrat naprej so v Areni delovali le posamezniki v regionalnem povejstvu Zahod.

5.14 SVNKON ISAF 14

Skladno s sklepom slovenske vlade je SV s 14. kontingentom v Afganistanu prevzel vodenje skupine OMLT. Naloga te skupine je bila, da enoti afganistanske vojske, v okviru katere je delovala, zagotovi urjenje in mentorstvo. S prevzemom odgovornosti za vodenje lastnega OMLT-ja so inštruktorji-mentorji SV-ja sodelovali v vseh fazah usposabljanja afganistanske vojske, vključno s spremljanjem enote afganistanske vojske v bojne operacije. Sodelovanje v bojnih operacijah sicer ni bil cilj sam po sebi, ampak zgolj ena od možnosti, do katere je lahko prišlo (Videmšek 2010b, 6). Pri analizi pred izbiro mentorirane enote so upoštevali tudi geografske značilnosti območja, ki so omogočale največji izkoristek tehnike kontingenta, predvsem oklepnih vozil 8x8 svarun. Prevzem lastnega OMLT-ja je pomenil preskok v delovanju SV-ja v zahtevnejše operacije v okviru Nata. V okviru SVNKON-a 14 ISAF je sodelovalo tudi 11 pripadnikov nacionalne garde Kolorada, ki so dopolnjevali mentoriranje nekaterih dolžnosti v poveljstvu in eni izmed petih čet afganistanskega bataljona. Ob tem je Slovenija ohranila sodelovanje v OMLT-ju, ki je mentoriral podporni bataljon ANE, in ga je vodila Italija. Del kontingenta so bili tudi trije pripadniki iz trilateralnega (italijansko-madžarsko-slovenskega) poveljstva Večnacionalnih sil kopenske vojske (MLF) (Vlada RS 2011, 25).

Izbor afganistanskega bataljona za urjenje je bil opravljen na podlagi seznama prostih enot brez skupine OMLT v RC-ju West po predhodni vojaški in obveščevalni analizi in strokovnem vojaškem nasvetu, ki je bil produkt izvidovanja skupine s poveljstva sil, analize stopnje usposobljenosti afganistanskega bataljona, ocene ogroženosti, predvidenega razvoja dogodkov in logistične podpore kontingenta. ZDA in Nato po besedah tedanje ministrice pri izboru nista imela vidnejše vloge (Videmšek 2010a, 6).

Predhodnica je v Herat prispela v začetku oktobra in je pomagala pri premiku v Šindand, glavna je sedela sredi oktobra, naloge pa so prevzeli v začetku novembra.

Pripadnikom kontingenta, ki ga je sestavljalo 88 pripadnikov iz različnih enot je poveljeval polkovnik Vojteh Mihevc, izvajali pa so mentoriranje pripadnikov ANE v pehotnem bataljonu in bataljonu za bojno podporo ter zagotavljali podporo in zaščito mentorskim skupinam. Skupini OMLT je poveljeval podpolkovnik Marjan Sirk, sestavljalo pa jo je 21 pripadnikov (14 iz SV-ja in sedem iz Nacionalne garde Kolorada). V njej so bili častniki in podčastniki, specialisti z različnih področij. Pri opravljanju nalog so uporabljali lahka kolesna vozila 4x4 HMMWV. Njihovi mentoriranci so prihajali iz 6. bataljona 2. brigade 207. korpusa ANE.

Vsaka pehotna četa je dobila tri mentorje (poveljnik čete, četni in vodni podčastnik), medtem ko sta četa za ognjeno podporo in poveljniško-logistična četa dobili po dva mentorja (poveljnik čete in ČPČ). Preostali mentorji so delovali v štabu bataljona. Mentorirali so poveljnika bataljona in njegovega namestnika, izvršilnega častnika, načelnike sektorjev S1, S2 in S4, dva mentorja pa sta delovala v sektorju S3. Sanitetni podčastnik je nadzoroval usposabljanje afganistanskih bolničarjev (Pišlar 2011, 11).

Enota za varovanje, v okviru katere je delovala tudi inženirska enota za odkrivanje in odstranjevanje neeksplozivnih minskoeksplozivnih sredstev, je zagotavljala varnost skupini mentorjev. Sestavljali so jo pripadniki 74. motoriziranega bataljona, ki so bili opremljeni s štirimi srednjimi kolesnimi vozili 8x8 svarun, od ameriške vojske pa so dobili v brezplačen najem oklepni tovorni vozili in štiri lahka oklepna vozila 4x4 MRAP, ki so pripadnikom kontingenta pri opravljanju nalog nudila dodatno zaščito.

Konec leta je pripadnike kontingenta obiskala obrambna ministrica dr. Ljubica Jelusič z delegacijo. Namen obiska je bil predpraznični obisk pripadnikov na misiji in seznanitev z nalogami in pogoji dela naobmočju delovanja. Ministrica se je med drugim srečala s poveljnikom Isafa, generalom Davidom Petraeusom, ki se ji je zahvalil za izredno dobro usposobljene in izurjene pripadnike slovenskih kontingentov, ki že vrsto let sodelujejo v operaciji (Sila 2011, 12–15).

Poveljnik afganistanskega pehotnega bataljona podpolkovnik Big Murat (gre za nadimek) je v pogovoru s pripadniki slovenskega kontingenta izpostavil, da so v primerjavi z mentorji drugih koalicijskih sil mentorji slovenskega kontingenta zelo izkušeni in izrazil željo, da bi slovenski vojaki mentorirali več afganistanskih vojakov tudi v drugih bataljoni.

Poleg opravljanja rednih nalog je bila februarja 2011 najpomembnejša naloga skupine za mentoriranje njena selitev skupaj s podpornimi enotami iz baze v Šindadu v bazo v Bala Boluku. Selitev dela kontingenta na novo lokacijo je omogočilo učinkovitejše mentoriranje afganistanskega pehotnega bataljona ter lažje vodenje in poveljevanje.

Kirurg iz celjske bolnišnice dr. Andrej Strahovnik, ki je skrbel za zdravstveno oskrbo pripadnikov 14. kontingenta, je med drugim uspešno operiral dva afganistanska otroka iz okolice baze in jima omogočil normalno gibljivost prej negibljive roke (Jaunig 2011, 19).

5.15 SVNKON 15 ISAF

V 15. kontingentu je bilo, prav tako kot v prejšnjem, 88 pripadnikov SV-ja in 12 pripadnikov nacionalne garde Kolorada. Povejnik kontingenta je bil polkovnik Dobran Božič, naloge pa so bile enake kot naloge prejšnjega kontingenta.

Julija je pripadnike obiskal načelnik generalštaba generalmajor Alojz Šteiner. Ob tem so poveljniki vseh ravni pohvalili visoko profesionalnost slovenskega kontingenta, prav tako pa so povedali, da so v Bala Boluku pri mentoriranju pripadniki SV-ja dokazali visoko pripravljenost pri mentoriranju afganistanskih varnostnih sil in vzpostavili visoko zaupanje.

Podpolkovnik Peter Starc je bil eden vodilnih ljudi programa opismenjevanja afganistanskih varnostnih sil na zahodu Afganistana. Starc je kot ključni problem ASF-ja, od usposobljenosti katerega bo odvisna prihodnost države, izpostavil skoraj popolno neizobraženost. Nepismenost med vojaki podčastniki in častniki je bila namreč celo 90-odstotna. Opismenjevalni program je bil po Starčevem mnenju »prva resnična dodana vrednost slovenskih misij v Afganistanu in priložnost, da končno osmislimo svojo vojaško navzočnost pod Hindukušem« (Videmšek 2011a, 4–5) Da je napredek pri opismenjevanju rekrutov očiten, je sicer ugotovila že ministrica za obrambo dr. Ljubica Jelušič med decembrskim obiskom 14. kontingenta (Sila 2011, 12–15).

FOB Leimbach v Bala Boluku je bil večkrat tarča raketnih napadov. Šesti bataljon afganistanske vojske, ki so ga urili slovenski inštruktorji je skupaj z enoto ANP-ja, ki je delovala iz iste baze v dveh letih izgubil 115 moških (Videmšek 2011a, 4–5). Omeniti velja še majski bombni napad na PRT, v katerem je bila lažje poškodovana civilna strokovnjakinja Melita Šinkovec.

5.16 SVNKON 16 ISAF

Sredi oktobra 2011 je naloge od svojih predhodnikov prevzelo 87 pripadnikov 16. kontingenta pod poveljstvom polkovnika Roberta Glavaša. Tako kot v prejšnjih dveh so bili del kontingenta pripadniki nacionalne garde Kolorada, prav tako so ostale enake naloge, ki so jih opravljali.

Sredi naslednjega meseca so pripadniki kontingenta sodelovali v humanitarni operaciji zagotavljanja medicinske oskrbe in delitve oblačil, igrač ter šolskih potrebščin. Skupaj z italijansko in afganistansko vojsko so v vasi Tudanak v bližini baze FOB Leimbach oskrbeli več kot dvajset pacientov z različnimi zdravstvenimi težavami. Delitve pomoči se je udeležilo

približno sto petdeset vaščanov, večinoma otrok. Slovenski kontingent je v okviru akcije razdelil majice in šolske potrebščine (Slovenska vojska 2015).

Decembra so pripadniki kontingenta spremljali rotacijo afganistanskih enot v bazi v vasi Duraji in pri tem nadaljevali mentoriranje enote, ki je skrbela za spremljanje situacije na avtocesti med Šindandom in Bahvo. Tam jih je obiskal tudi poveljnik si brigadir Branimir Furlan, ki je bil takrat na obisku v Afganistanu.

Mentorji SV-ja so izvedli dva tečaja iz težkega mitraljeza M2 browning in puškomitraljeza MAG. Na prvem tečaju so usposobili podčastnike ANE, na drugem pa so slovenski mentorji sodelovali kot opazovalci in mentorji, pomagali pa so tudi pri organizaciji tečaja in streljanja.

5.17 SVNKON 17 ISAF

Konec aprila 2012 je dolžnost prevzel 17. kontingent v Isafu. Poveljnik je bil polkovnik Klemen Medja, število pripadnikov in območja delovanja pa so ostali nespremenjeni. To je bil zadnji kontingent, ki je deloval s takšnim številom pripadnikov, saj je vlada RS-ja odločila, da bodo naslednji kontingenti šteli največ 80 pripadnikov. Septembra so slovenski vojaki z več kot 300 tonami opreme zapustili bazo v Bala Boluku in se namestili v Farahu. Prav tako se je končalo delovanje v bazi Stone.

Zaradi slabe vodovodne napeljave v Wardaku se je velika večina pripadnikov okužila z neznano bakterijo. Zaradi tega pripadniki niso več uživali hrane v jedilnici, ampak so se prehranjevali s suhimi dnevnimi obroki.

5.18 SVNKON 18 ISAF

Konec oktobra 2012 je potekala predaja dolžnosti med kontingentoma SV-ja. 18. kontingent je sestavljalo 78 pripadnikov, ki jim je sprva poveljeval polkovnik Dušan Toš, kasneje pa polkovnik Robert Šipec.

Težišče delovanja je bilo v provinci Farah, kjer je slovenski kontingent svetoval na različnih ravneh – od najvišjih poveljstvih afganistanskih oboroženih sil, prek svetovanja in inštruiranja v vojaških izobraževalnih institucijah do svetovanja na korpusni ravni in v pehotnem bataljonu oziroma kandaku afganistanske vojske (Pišlar 2013b, 10–12).

5.19 SVNKON 19 ISAF

Polkovnik Robert Šipec je poveljeval tudi 56 pripadnikom 19. kontingenta, ki so naloge od predhodnikov prevzeli sredi aprila 2013. S tem kontingentom se je začelo postopno zmanjševanje števila pripadnikov ter vračanje materialnih sredstev in vozil v Slovenijo.

Mentorji afganistanskim vojakom so se pogosto znašli v položajih, ki niso bili načrtovani. Izzive so večinoma sprejeli, zlasti ko je šlo za želje njihovih mentorirancev. Tako so med drugim izvedli tečaj iz ruske oborožitve, PKM 7,62 mm, DŠK 12,7 mm in ostrostrelske puške dragunov, ki je še vedno v uporabi afganistanski vojski. V SV-ju ta orožja že dolgo ne uporabljajo, zato so morali inštruktorji uporabiti vse svoje znanje in izkušnje, da so uspešno izpeljali tečaj. Svoje so prispevali tudi orožarji in mehaniki vozil, ki so iz kupa neuporabnega orožja sestavili delujoče primerke. Njihov trud je prepoznal poveljnik 2. kandaka (bataljona), ki je izrazil zadovoljstvo nad kvaliteto izvedenega tečaja (Režonja 2013, 4).⁷

Avgusta so slovenski pripadniki zapustili bazo v Farahu in se preselili v Šindand, naslednji mesec pa je v Slovenijo prispelo še zadnje vozilo svarun.

5.20 SVNKON 20 ISAF

Predzadnji kontingent v silah Isaf je sestavljalo 33 pripadnikov, večinoma iz ESD-ja, povejeval pa jim je podpolkovnik Vilibald Polšak. Naloge so prevzeli sredi septembra 2013. Nekaj pripadnikov in poveljnik so bili nastanjeni v bazi Arena pri Heratu, pripadniki ESD-ja pa so bili nastanjeni v oporišču Medharlam in v oporišču Vose, ki je bilo del Campa Phoenix (Beršnak 2014, 10). Poleg svetovanja afganistanskemu inženirskemu bataljonu in svetovanja korpusnemu poveljstvu pa so opravljali tudi svetovanje policijskim enotam afganistanskih varnostnih sil (Morača 2014, 7).

Napotitev v sklopu 20. kontingenta je bila najvidnejši primer delovanja ESD-ja v mednarodnih operacijah in na misijah. Element ESD-ja je bil del 10. skupne bojne skupine za specialno delovanje (štela je približno 1500 koalicijskih in afganistanskih pripadnikov) pod vodstvom komponentnega poveljstva specialnih sil Isafa in je prvič v zgodovini SV-ja sodeloval v operacijah specialnih sil Nata (Beršnak 2015, 47).

---

⁷ Več o delovanju 19. kontingenta skozi oči stotnika Jake Konjarja na:

<http://slovenskavojska.blogspot.com/p/pisma-iz-peskovnika.html>.

Element ESD-ja je bil sestavljen iz treh delov: 1) elementa za podporo poveljevanju in kontroli (štirje pripadniki), 2) bojnega elementa (14 pripadnikov, vključno z usmerjevalcem združenega ognja in logistikom) in 3) elementa bojne podpore in zagotovitve delovanja.

Glede na to, da so pripadniki kontingenta prejeli znake ameriške vojske Combat Infantryman Badge, lahko sklepamo, da so bili udeleženi v neposrednih spopadih. Med izvajanjem urjenja afganistanskih vojakov so jih z avtomatskim orožjem in težkim mitraljezom napadli uporniki. Prišlo je do medsebojnega obstreljevanja, slovenski vojaki pa so na pomoč poklicali ameriška letala. Na strani koalicije ni bilo žrtev, prav tako ni bilo poročil o žrtvah med uporniki (Mekina 2013, 10 in Gaube 2014, 6).⁸ Januarja 2014 je spet prišlo do spopada, v katerem je bil pripadnik kontingenta ranjen v nogo.

5.21 SVNKON 21 ISAF

Zadnjemu kontingentu je poveljeval major Iztok Stavanja, število, sestava in naloge pa so bile enake kot pri predhodnjem. 22. decembra 2014 se je s predajo dolžnosti zaokrožilo obdobje desetletnega slovenskega sodelovanja v Natovi operaciji Isaf in hkrati prešlo v naslednjo operacijo nebojne narave, imenovano Odločna podpora (Resolute Support). Slovenska vlada je predvidela sodelovanje do 10 pripadnikov Slovenske vojske z možnostjo rotacij.

---

⁸Glej tudi : <http://slovenskavojska.blogspot.com/2014/05/pripadniki-elementa-esd-svnkon-20-isaf.html>.

6 VPLIV SODELOVANJA NA SV

Razvoj delovanja Slovenske vojske v Isafu kaže v grobem enake značilnosti kot razvoj delovanja v MOM-u na splošno. Torej gre za povečevanje števila pripadnikov in povečevanje kompleksnosti nalog. Šteiner in Geder (2009, 193) te naloge delita na enostavne, kompleksne in specialistične. Slovenski vojaki so tako v prvi fazi delovanja v Afganistanu opravljali naloge izvidovanja (leti 2004 in 2005), v drugi fazi so predvsem varovali bazo v Heratu (med letoma 2005 in 2010), v tretji fazi so mentorirali afganistansko vojsko (med letoma 2012 in 2014), v zadnji fazi, ko je prišlo do zmanjšanja števila pripadnikov, pa je šlo za specialno delovanje (leti 2013 in 2014). Ob tem so slovenski vojaki ves čas zagotavljali tudi zaščito lastnih sil. Po ustaljeni praksi v SV-ju so prvi na afganistanska tla stopili pripadniki ESD-ja, kar je razumljiv izbor glede na njihovo izurjenost, opremljenost in prilagodljivost. Kasneje so jim sledili še pripadniki iz drugih enot. Podobno je bilo v Libanonu, Čadu in Maliju. Glede na strukturo enot SV-ja so v Afganistanu, tako kot sicer v drugih MOM-ih (Šteiner in Geder 2009, 196) delovali skoraj vsi rodovi z zelo različnimi prispevki: enote za bojno delovanje, enote za bojno podporo in enote za zagotovitev delovanja, predvsem logistično. Treba je poudariti, da so za Isaf vedno oblikovali namenski kontingent. Pripadniki so se v najboljšem primeru srečali pol leta pred začetnom misije, po njej pa so se vrnil v matične enote.

Sodelovanje v Isafu je imelo pomemben transformacijski učinek na enote in zmogljivosti Slovenske vojske, kar se je v največji meri odrazilo z nadgradnjo sodelovanja v tej operaciji (Vlada RS 2011, 9). Povečanje slovenskega prispevka je bilo povezano s prizadevanji mednarodne skupnosti za vzpostavitev trajne stabilnosti, varnosti in miru v Afganistanu. Priprave in prevzem vodenja skupine OMLT so zahtevali osvojitve novih znanj in veščin ter uvedbo nove opreme. To je pomembno vplivalo na transformacijo SV-ja v sodobno oboroženo silo, sposobno delovati za nacionalno obrambo in v okviru večnacionalnih sil zavezništva. Ustrezni taktični postopki so bili pomemben vir učenja iz izkušenj in osnova za razvoj znanj in veščin pripadnikov SV-ja (Vlada RS 2011, 25). Šlo je predvsem za postopke pri reakciji na stik, premikanju peš in z vozili, bojni patrolji, protiuporniškem delovanju in medicinski evakuaciji. To so bile realne bojne izkušnje s poudarkom na načrtovanju, usklajevanju in izvedbi bojnih patrolj, oskrbi poškodovanih in usmerjanju letalske podpore.

Slovenski vojaki in Slovenska vojska kot celota so pridobili izkušnje pri delovanju v manj znanem okolju, ki je bilo klimatsko zahtevno za moštvo in tehniko, kulturne razlike pa so bile velike. SV je prišel v stik s sodobnimi bojnimi sistemi in opremo, ki so izboljšali delovanje slovenskih pripadnikov in njihovo zaščito. Sem prištevamo tudi sodobne komunikacijske in

informacijske sisteme. Pridobljene izkušnje iz delovanja in mentoriranja afganistanske vojske so vodile do tega, da danes SV nekatere tečaje, ki se jih je v preteklosti udeleževala v tujini, izvaja sama po lastnih programih (CLS, C-IED, JTAC). Prvič v zgodovini delovanja v tujini je Slovenska vojska vodila lastno bazo, in sicer s pomočjo ameriškega programa pomoči.

Izkušnje iz prilagoditve opreme, logistične podpore in zagotavljanja vzdržljivosti enot, zagotavljanja zdravstvene in psihološke podpore ter delovanja specialnih sil so podrobneje opisani v nadaljevanju.

Ena od največjih težav je bila delo na različnih lokacijah. Pripadniki istega kontingenta so bili nameščeni v Kabulu, kjer so delali na poveljstvu Isafa, v Heratu, kjer so delali v poveljstvu RC-ja West in v vodu za zaščito, bazi Stone, kjer so mentorirali afganistansko vojsko, ter PRT-ju Herat, kjer so delovali civilni funkcionalni strokovnjaki. Kasneje so bili slovenski vojaki razkropljeni po Kabulu, Heratu, Šindandu in Farahu. To je povzročalo težave pri poveljevanju in kontroli, oskrba pripadnikov je bila otežena, vzdrževanje je bilo zahtevnejše, vplivalo pa je tudi na varnost pripadnikov. Tudi varnost pri komuniciranju je bila ogrožena, saj sredstva zvez in motilci radijskih signalov pogosto niso bili kompatibilni.

Velika oddaljenost od domovine je pomenila težavo pri strateških premikih. Pripadniki so morali na prevoz pogosto predolgo čakati, saj so imeli zavezniki drugo prioriteto. To je bilo zlasti pomembno v primeru nujne medicinske evakuacije, do katere je prišlo vsaj štirikrat.

Uspeh sam po sebi je tudi, da med pripadniki SV-ja ni bilo smrtnih žrtev, kar po Furlanovem (2009, 90) mnenju kaže na dobro usposobljenost in opremljenost, pa tudi na preudaren izbor nalog (od manj zahtevnih do bolj zahtevnih) in omejitve uporabe enot, s katero so zmanjšali tveganje. Iz spodnje tabele (glej Tabela 6.1) je razvidno, da so imele mednarodne sile v Afganistanu največ žrtev ravno v času, ko se je tam mudilo največ slovenskih vojakov. Ravno precejšen odpor slovenske javnosti do smrtnih žrtev je bil eden od razlogov za nacionalne omejitve. Vuga (2009, 74) je namreč poudarila, da je kar 68 % slovenske javnosti bilo prepričane, da bi morala Slovenija v primeru žrtev med slovenskimi vojaki nemudoma umakniti svoje enote z območja misije. Treba je omeniti, da je bila podpora javnosti delovanju Slovenije v Afganistanu že sicer na nizki ravni. Podpiralo ga je le 8,7 % prebivalcev (Vuga 2009, 80).

Tabela 6.1: Smrtne žrtve v Isafu in število slovenskih vojakov

leto	št. mrtvih v Isafu	pripadniki SV-ja v Isafu
2001	12	0
2002	70	0
2003	58	0
2004	60	18-27
2005	131	27-58
2006	191	54-58
2007	232	54-65
2008	295	65-76
2009	521	67-80
2010	711	70-101
2011	566	97-101
2012	402	79-97
2013	161	35-79
2014	75	35

Vir: Icasualties (2015).

Nacionalne omejitve so sicer opredeljene v Strategiji sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah (Vlada RS 2011). V skladu z njo je raven zahtevnosti sodelovanja prilagojena političnim odločitvam, razpoložljivim zmogljivostim ter stopnji usposobljenosti vojaških prispevkov. Ob tem je treba upoštevati tudi čimbolj učinkovito delovanje v skladu z mandatom operacije. Glede na pravila delovanja v Isafu so morali slovenski vojaki ves čas spoštovati mednarodno humanitarno pravo, zanje pa je veljala izključno jurisdikcija lastne države (Vuk in drugi 2010, 63).

Slovenskim vojakom so nacionalne omejitve določale območje delovanja, uporabo sile pa so omejile na silobran in skrajno silo. Z omejitvami je bil seznanjen vsak vojak, navedene so bile namreč na kartici vojaka. Ko so slovenski vojaki prevzeli delo v OMLT-ju, so jim slovenske nacionalne omejitve prepovedovale sodelovanje v vseh fazah usposabljanja afganistanske vojske. To pomeni, da Slovenci svojih varovancev niso mogli spremljati v bojnih nalogah in operacijah izven baze. Zaradi tega je bila pod vprašajem njihova legitimnost v očeh partnerskih držav Italije, Španije in ZDA, pa tudi pripadnikov Afganistanske vojske.

S prevzemom lastne skupine OMLT v 14. kontingentu so bile nacionalne omejitve odpravljene. Poveljnik naslednjega kontingenta polkovnik Dobran Božič je o tem dejal:

»Svoje delo moramo opraviti do konca. Ni dobro, da le treniramo, tekem pa ne igramo. ... Tisto, kar bomo v Afganistanu pustili za seboj, bo spričevalo in pečat Slovenske vojske. In države. Biti kredibilen pomeni končati zastavljene naloge in uresničiti zadane cilje. Do zdaj smo bili zelo kredibilni, kar se vidi tudi iz odzivov naših partnerjev – predvsem Italijanov in Američanov. Še posebno pa nas veseli kakovostno sodelovanje z afganistanskimi varnostnimi silami. Res je, da je naše temeljno delo mentoriranje in inštruiranje, a z njimi hodimo tudi na operacije, kar je za kredibilnost ključnega pomena. ... Zato še enkrat ponavljam, kako zelo pomemben je bil umik nacionalnih omejitev« (Videmšek 2011a, 4–5).

Božič je spomnil, da včasih ni bilo tako in po njegovem mnenju je bil takrat smisel vojaškega sodelovanja SV-ja v Afganistanu vprašljiv: »Tokrat smo bili v zavezništvu tretjerazredni partner« (Videmšek, ibid.).

6.1 Prilagoditev opreme v Isafu

Že na začetku izvajanja nalog v Afganistanu so se pokazale nekatere pomanjkljivosti na opremi in oborožitvi, ki so zmanjševale operativne zmogljivosti enote in bi lahko celo vplivale na varnost vojakov. Pridobljene izkušnje v odpravljanju teh pomanjkljivosti so zgled, kako specifične operativne zahteve narekujejo modifikacije opreme in oborožitve enote (Furlan 2005, 25)

Zaradi zahtevnosti misije v Afganistanu je bilo že v pripravah nanjo veliko pozornosti namenjeno opremi enote in njeni samozadostnosti. Pripadniki enot so tako dobili nove uniforme v svetlejšem, puščavskem vzorcu, novo obutev in druge dele osebne opreme. Uniforma v svetlejšem vzorcu je dobro odbijala svetlobo in vojaki se v njej niso pregrevali. Nekaj pripomb je bilo na kroj, vprašljiv pa je postal tudi material. Bombaž je namreč gorljiv, kar je bila težava, ko so postali napadi z IED-ji pogostejši, Ker so vojaki praktično ves čas nosili zaščitne jopiče, so najbolj pogrešali t. i. »combat shirt«. Na začetku so se znašli tako, da so jih dali narediti sami, ali pa so jih kupili na območju delovanja. Ko je SV uvedel novo bojno uniformo, je komplet vključeval tudi ta kos opreme. Nabavljena so bila sredstva za opazovanje in oprema, ki zagotavlja večjo logistično avtonomnost. Na podlagi analize okolja in predvidenih nalog so za osnovno vozilo izbrali HMMWV, za osnovno osebno orožje pa standardno avtomatsko puško SV-ja M 70 in kasneje F 2000 S.

Okrog napotitve vozila HMMWV v Afganistan se je porajalo precej pomislekov, saj naj bi tip vozila, ki je enak ameriškemu, po nepotrebnem izpostavljal pripadnike Slovenske vojske. Pokazalo se je, da Afganistanci dobro poznajo ameriško zastavo in je ne zamenjujejo s slovensko ali špansko, ki je plapolala na tovrstnih vozilih. HMMWV je bilo zanesljivo vozilo, ki je zagotavljalo premičnost in zaščito posadki pred ročnim ognjenim orožjem in minami, vseeno pa je doživelo kar precej sprememb (Furlan 2005, 26).

Prvi sklop novosti je povečeval zaščito vozila in s tem večjo možnost preživetja. Sprednji odbojnik je ščitil žaromete, odrival ovire in omogočal namestitev vlečnega droga. Jeklene zaščitne plošče na mitraljezu so zmanjševale izpostavljenost namerilca pred izstrelki in drugimi predmeti. Kasneje so bili nameščeni ameriški ščiti za strelca, ki so imeli stekla in so omogočali opazovanje izza neprebojne šipe. Na nekatera vozila so namestili tudi dodatne nosilce za mitraljez MINIMI, s katerim so lahko nadaljevali streljanje v primeru zastoja primarnega orožja. Drog za žico je ščitil namerilca na mitraljezu pred poškodbami zaradi nizkih žic, ki bi lahko bile speljane med objekti. Motilnik radijskih signalov (jammer) je preprečeval sprožanje radijsko vodenih improviziranih eksplozivnih naprav.

Drugi sklop novosti je povečeval operativne zmogljivosti vozila. Vlečni drog je omogočal izvleko vozila iz jarka ali vleko poškodovanega vozila v bazo. Nosilec kolesa je omogočal namestitev dodatnega kolesa in s tem menjavo poškodovanega kolesa (v originalni izvedbi HMMWV sploh nima dodatnega kolesa). Nosilec posod za gorivo je omogočal dodatno rezervo 60 litrov goriva in je s tem povečeval akcijski doseg. Nosilec naprave GPS v kabini in antena na strehi vozila sta omogočala lažje spremljanje položaja vozila med premikom (Furlan 2005, 26)

Tretji sklop novosti je izhajal iz zahtev povezljivosti z oboroženimi silami drugih držav, ki so delovale na istem območju, njihov namen pa je bil preprečitev izgube zaradi delovanja lastnih sil (t. i. friendly fire). Razpoznavni trikotnik IFF (identification friend or foe) na pokrovu prtljažnega prostora je omogočal pilotom prepoznavanje lastnih sil podnevi z barvo, ponoči pa z odsevom v infrardečem spektru. Stroboskopska svetilka na vrhu vozila je omogočala razpoznavanje prijateljskih sil na tleh in iz zraka. Trak v obliki puščice na vratih in strehi vozila, ki odseva v infrardečem spektru, je poleg razpoznavanja lastnih sil omogočal tudi ugotavljanje smeri vozila. Kanadsko zastavico, ki odseva v infrardečem spektru, so nosili prvi kontingenti na desnem blatniku vozila in levem rokavu uniforme. Kasneje je v uporabo prišla slovenska zastavica, ki odseva v infrardečem spektru. Nosilec za kemično svetilko na anteni vozila je omogočal enostavno zamenjavo svetilke, ki služi kot dodaten način prepoznavanja

na terenu. Na zadnjo stran vozila so pritrdili tablo, ki je v angleškem in arabskem jeziku ter s sliko opozarjala druga vozila, naj ohranjajo primerno razdaljo (Furlan 2005, 26).

Do uvedbe avtomatske puške F 2000S v uporabo so slovenski vojaki v Afganistanu uporabljali puško M 70, ki je prav tako doživela nekaj sprememb, s katerimi so precej spremenili njen zunanji videz. Med njimi so rebraste obloge cevi iz aluminijeve zlitine, optična namerilna naprava Aimpoint, svetilka v vidnem in infrardečem spektru, laserski označevalnik, držalo in taktični jermen.

Furlan (2005, 27) je ugotovil, da izboljšave operativnih postopkov, opreme in oborožitve pogosto temeljijo na entuziazmu, motiviranosti, samoiniciativnosti, iznajdljivosti in vztrajnosti pripadnikov enot, ki na podlagi izkušenj predlagajo izboljšave določene rešitve, poveljnikov, ki razumejo operativne potrebe in lahko odobrijo potrebna finančna sredstva, s čimer sprejmejo določena tveganja, ter izvajalcev, ki imajo znanje, da zamisli spremenijo v oprijemljive rezultate. Glede na stroške delovanja kontingentov so bili stroški modifikacij zanemarljivi. Nesistemiški način modificiranja opreme ne more biti pravilo, ampak zgolj izjema. Temeljna pomanjkljivost takšnega pristopa je, da ni časa za testiranja materiala in preverjanja funkcionalnosti sredstev v raznih situacijah. Da bi bilo takšnih prilagoditev opreme v prihodnje čim manj, je treba že v fazi nabav predvideti naloge enot in okolja, v katero se podajajo (Furlan 2005, 27).

6.1.1 Svarun

V Afganistan so bila s 14. kontingentom napotena štiri vozila Patria 8x8 AMV svarun. Na letalo so šla v osnovni obliki. V Sloveniji so nanje namestili motilec elektronskih signalov, dodali sidro, komplet nasadnih ključev in kamionsko vlečno vrv za hitro izvleko.

V Heratu so potem zaradi funkcionalnosti odstranili nosilce za puške in sedalo namerilčevega sedeža, namesto katerega so namestili oblazinjeno ploščo. Na sprednji strani vozila so namestili še jeklenice za izvleko in zaščitne ograje proti kumulativnim izstrelkom. Vojaki so v vseh svarunih predelali varnostne pasove, da so varovali tudi ob naletu na IED ali prevračanju vozila. Na strehe vozil so namestili še dodatno kladivo, okrog poveljnikove strešne lopute pa konzolo s škatlami za hitro polnjenje mitraljeza ali bombometa z dodatnim strelivom. Dodali so tudi sredstva za zveze.

Izkušnje voznikov in drugih uporabnikov svarunov so bile pozitivne. Vozilo je imelo zelo dobre vozne lastnosti na brezpotjih. Zaradi zelo vročega zraka je bilo nekaj težav z

delovanjem klimatske naprave.⁹ Motor je deloval brezhibno, dobro se je izkazalo zračno vzmetenje podvozja. Pnevmatike so bile premehke za puščavo in so se zelo obrabljale na kamenju. Zaradi zahtevnih razmer so morali vsak dan pregledovati volanski sistem, podvozje, zavore, kolesa ter sistem hlajenja motorja in optoelektronskih naprav. Največjo pozornost so namenjali sistemu za dovod zraka v motor in kabino. Zaradi prahu je bilo treba pogosteje menjati zračne filtre za motor in klimatsko napravo (Pišlar 2013a, 9).

Slovenski vojaki so od Američanov v brezplačno uporabo dobili štiri vozila MRAP. Na cesti so bila udobnejša za vožnjo, medtem ko so bila na brezpotjih v nasprotju s svaruni zelo nestabilna. Pomembna razlika je bila tudi ta, da je bil pri MRAP-u namerilec izpostavljen, medtem ko je bil v svarunu med upravljanjem z oborožitveno postajo popolnoma zaščiten.

Obrambna ministrica Ljubica Jelušič je o tem dejala:

»Izposoja vozil v Afganistanu pomeni, da smo nekaj storili tudi za naše enote. Z uporabo teh vozil v našo vojsko prehaja tudi znanje o uporabi najsodobnejše tehnologije, odprla se je tudi možnost, da vojaki naredijo licenco za najsodobnejša vozila, kot sta MRAP in M-ATV, za kar sicer nikoli ne bi imeli priložnosti. Lahko bodo ugotovili, koliko je ta povsem nova generacija vozil uporabna tudi za bodoče potrebe SV« (Caharijas 2011, 11).

6.2 Vojaška logistika v Afganistanu

Logistična oskrba kontingentov Slovenske vojske v Afganistanu je bila velik zalogaj. Sploh ob upoštevanju, da SV ni imel ustreznih transportnih zmogljivosti. Ta del sodelovanja v mednarodnih operacijah je bil morda premalo poudarjen. Ko se pripadniki SV-ja srečujejo s pripadniki drugih vojska, se med seboj primerjajo tudi po tem, kako dolgo traja njihovo potovanje na misijo in z nje (Garb 2007, 13). Posebno težavo je predstavljal prevoz opreme in ljudi na območje delovanja in z njega. Za potrebe motoriziranega voda v Heratu je bilo treba tja prepeljati večje število vozil, med katerimi so bila tudi lahka kolesna vozila valuk in HMMWV. Takšna podpora je zahtevala natančno načrtovanje in usklajeno delovanje poveljstev in enot Slovenske vojske (Poklukar 2005, 28)

Slovenska vojaška logistika je po letu 2000 prevzela koncept organiziranosti, ki je skladen z vojskami držav zveze Nato. Logistično podporo enotam jetako zagotavljalo Poveljstvo za podporo s sedežem v Kranju. Za pripadnike SV-ja v poveljstvu Isafa, regionalnem PRT-ju,

---

⁹ Na poletni rotaciji je bilo v Bala Boluku čez dan okoli 50–60 °C, v Farahu pa še kakšna stopinja več.

motoriziranem vođu, nacionalnem podpornem elementu ter nekdanj tudi veterinarski enoti in gasilski desetini je bilo treba z letališč v Nemčiji, Belgiji in na Nizozemskem dostaviti orožje, strelivo, osebno opremo, vozila, intendantsko in taborno opremo, pisarniški material, rezervne dele, orodje za vzdrževanje vozil, orožja in opreme, opremo za službenega psa ter drugo, kar je potrebovala enota na terenu.

Natančne logistične zahteve vsake enote so se tako stekale v Poveljstvo za podporo, kjer so načrtovalci prek logističnega bataljona najprej vzpostavili osrednje skladišče, kamor so enote SV-ja dostavile vso opremo in oborožitev za misijo. Pripadniki logističnega bataljona so jo razvrstili po merilih za prevoz z letalom in jo ustrezno označili. Posebna pozornost je bila namenjena vozilom. Med pakiranjem tovora je potekalo tudi načrtovanje operativnega dela premika konvoja na letališča v tujini ali v Mariboru in izdelava celotne dokumentacije o tovoru, deklaracije o nevarnem tovoru in potrdila o skladiščenju (Poklukar 2005, 28).

Glavnina tovora na paletah in vozila za četrti kontingent je proti Afganistanu poletela z letališča Maribor. Ukrajinsko in rusko letalo Iljušin Il-76 in Antonov An-12 sta v Herat odpeljali 96 palet in štiri lahka kolesna vozila valuk s skupno maso 72 ton. Pripadniki z osebno prtljago so v Kabul poleteli z nemških letališč Wahn in Mechernicht. Odpotovali so v treh delih. Dober teden pred glavnino je v Herat prišel nacionalni podporni element (NPE), ki je pripravil vse potrebno za namestitev pripadnikov motoriziranega voda, ki so prišli za njimi, na koncu pa so prepeljali še celotno pošiljko tovora (Poklukar 2005, 28–29).

Oskrba pripadnikov na območju delovanja je potekala skladno z določili tehničnih sporazumov z Italijo in Nemčijo ter je potekala brez motenj. Oskrba kontingentov iz Slovenije pa je potekala prepočasi. Dogajalo se je, da so sredstva, ki jih je naročil kontingent, v Afganistan prišla šele, ko je delo že opravljal naslednji kontingent. Nakup manjših stvari bi lahko bili opravili v enem dnevu z nižjimi stroški, namesto da so jih vozili iz Slovenije.

6.3 Enota za specialno delovanje v Isafu

Slovenska vojska je svoje sodelovanje v Isafu začela s pripadniki specialnih sil v prvih dveh kontingentih in ga z njimi tudi končala. Eden od razlogov za to je, da imajo specialne sile enkratno zmožnost za izvedbo nalog v okoljih, v katerih so konvencionalne sile v primerjavi s specialnimi v strateško ali operativno slabšem položaju. Drugi razlog je zmanjševanje stroškov, ki jih je Slovenija namenjala za MOM. Specialno delovanje je namreč zaradi višje vrednosti pponderja elementov specialnih sil omogočilo, da je Slovenija ob točkovno enakem prispevku v Isafu občutno zmanjšala moštvo celotnega kontingenta. Hkrati je šlo za enega od

vrhuncev sodelovanja Slovenske vojske v MOM-u, saj je element ESD-ja iz 20. kontingenta prvič v zgodovini SV-ja sodeloval v operacijah specialnih sil Nata. Bil je namreč del Desete skupine bojne skupine za specialno delovanje pod vodstvom komponentnega poveljstva specialnih sil Isafa. S tem je ESD dokazal, da je strateški koncept, povezan z razvojem specialnih sil SV-ja, pravilen in uresničljiv (Beršnak 2015, 47).

Na podlagi spoznanj in izkušenj vodilnih članic Nata, predvsem iz operacij specialnih sil v Iraku in Afganistanu, je bila leta 2006 na vrhunskem zasedanju v Rigi sprejeta odločitev o preoblikovanju specialnih sil, s katero bi dosegli večjo medsebojno primerljivost in zmožnost skupnega delovanja. Najbolj vidna organizacijska sprememba v dosedanjem razvoju specialnih sil Nata je njihovo oblikovanje kot samostojne komponente, kar jih postavlja ob bok kopenskimi, zračnim in pomorskim silam (Beršnak 2015, 51–52).

Pred odhodom prvega kontingenta v Isaf je takratni Odred za specialno delovanje dobil novo poslanstvo, naloge in organizacijsko strukturo. Nastali so tudi novi normativni dokumenti, programi za usposabljanje, enota pa se je preimenovala v Enoto za specialno delovanje. Pripadniki enote v prvih dveh kontingentih so opravljali predvsem naloge s seznama konvencionalnih vojaških nalog, ne pa temeljnih nalog svojega poslanstva (Beršnak 2015, 54). Za razliko od njih so bili pripadniki ESD-ja v 20. kontingentu napoteni na operacijo z nalogo izvajanja ene izmed temeljnih oblik specialnega delovanja, in sicer vojaške pomoči (Military Assistance), ki je obsegala (1) usposabljanje posameznikov v splošnih inspecialističnih individualnih veščinah ter enotovno usposabljanje in usposabljanje poveljniškega kadra, (2) pomoč pri načrtovanju, organizaciji in izvedbi taktičnih nalog ter pomoč pri zagotavljanju različnih vrst podpore in (3) svetovanje pri taktičnem delovanju v smislu usklajevanja in sinhronizacije vseh elementov podpore (Beršnak 2015, 58–59). V zadnji fazi operacije Isaf so pripadniki zaradi omejitev afganistanske vlade opravljali le partnerske oz. svetovalne naloge in ne več nalog neposrednega bojnega delovanja.

Pomembna razlika je bila med okoliščinami, v katerih so delovali pripadniki prvih dveh in zadnjih dveh kontingentov. Dobro jih je povzel stotnik Klemen Mijatov, ki je v Isafu deloval v okviru tretjega in petnajstega kontingenta: »Takrat smo imeli pripadniki mednarodnih sil pobudo. Danes je nimamo. Nato dela veliko napak. Prepočasi se prilagajamo, svoje potenciale bi morali bistveno boljše izkoristiti« (Videmšek 2011c, 14–17).

Element ESD-ja v 20. kontingentu je štel 18 pripadnikov. Štirje so sestavljali element za podporo poveljevanju in kontroli, dvanajst jih je sestavljalo bojni del, ki sta mu bila dodana še

usmerjevalec združenega ognja (JTAC) in logistik. Zaradi omejitev afganistanske vlade so pripadniki ESD-ja lahko uporabili oboroženo silo samo za samoobrambo, kar so vsaj v enem primeru tudi storili. Za zaščito afganistanskih mentorirancev so ob pravilnem stopnjevanju lahko uporabili predvsem ognjeno podporo iz zraka (Beršnak 2015, 59).

Vojaška pomoč specialnih sil je v primerjavi s konceptom OMLT-ja konvencionalnih sil neposrednejša oblika delovanja za doseganje neposrednih učinkov v varnostnem okolju. Pripadniki ESD-ja so prav tako kot pripadniki OMLT-ja opravljali naloge usposabljanja, pomoči in svetovanja ASF-ju za izgradnjo zmogljivosti. Drugi del njihovih nalog pa je obsegal proces ciljenja (targeting) in zagotavljanje neposredne bojne podpore za usmerjanje njihovega bojnega delovanja (Beršnak 2015, 60). Delovanje ESD-ja v specialnih silah Isafa je pomenilo vrhunec dolgoletnega razvoja enote in pridobivanje neprecenljivih izkušenj za skupno združeno specialno delovanje, s tem pa najboljšo potrditev interoperabilnosti, usposobljenosti ter prilagodljivosti posameznikov in enote. Pridobljene izkušnje na področju delovanja specialnih sil so pomembne tudi za domače varnostno okolje (Beršnak 2015, 60–61).

6.4 Celostna skrb za pripadnika

S profesionalizacijo Slovenske vojske so se začela odpirati vprašanja usklajevanja dela in družine, zadovoljstva družin in vpliv vojaškega načina življenja na člane družine, zlasti med dolgotrajno odsotnostjo zaradi MOM-a (Vuga 2016, 240). Coser (povzeto po Vuga in drugi 2013, 111) je vojaško organizacijo in družino opredelil kot dve pohlepni instituciji, katerih tekmovanje za posameznikov čas, predanost, zvestobo, čustva, energijo itn. lahko vodi v konflikt med delom in družino (Vuga in drugi 2013, 114).

Podporo delimo na socialno (neformalno) in formalno (institucionalno) (Vuga 2016, 244). Vojaške družine kot primarni vir podpore dojemajo socialno okolje, hkrati pa si želijo nekaterih oblik institucionalne podpore, naprimer sistem hitrega obveščanja v MOM-u (Vuga in drugi 2013, 111). To je bilo zlasti pomembno, kadar so svojci vojakov iz medijev izvedeli, da je prišlo do napada na bazo, uradnih informacij pa še ni bilo. Zahvaljujoč mednarodnim operacijam in misijam se je uveljavila potreba po celoviti ureditvi skrbi za pripadnike SV-ja in člane njihovih družin. Pridobljene izkušnje psihološke, zdravstvene, duhovne in druge oskrbe, organiziranje aktivnosti v prostem času, podpora družinam v času odsotnosti pripadnikov so omogočili bolj kakovostno celostno skrb za pripadnike (Furlan 2009, 96).

Celostna skrb za pripadnika SV-ja obsega zdravstveno, psihološko, religiozno, duhovno in socialno-varstveno oskrbo, pravno pomoč in svetovanje, športne dejavnosti in organizirano preživljanje prostega časa (Vuga in drugi 2013, 116) ter skrb za družine pripadnikov (Šebalj 2010, 112–113).

O zdravstveni in psihološki oskrbi sem pisal v nadaljevanju. Šebalj (2010, 17) ugotavlja, da pravna pomoč in pravno svetovanje v praksi ne delujeta najbolje, saj so svetovalci šele na nivoju brigade. Socialno-varstvena podpora je eden od najbolj zapostavljenih področij. Področje varstva otrok, ki bi zelo koristilo družinskim članom pripadnikov na MOM-u, je kljub zakonskim določilom neurejeno.

Vojaški vikariat je sodeloval že v fazi priprav na napotitev v Afganistan. Med večjimi verskimi prazniki so vojaški kaplani obiskovali pripadnike, ki so delovali v Isafu, med letoma 2010 in 2012 pa so bili sestavni del kontingenta.

Športne dejavnosti in organizirano preživljanje prostega časa so potekali glede na zmogljivosti baze, v kateri so bili nastanjeni slovenski vojaki. Običajno so imeli na voljo fitnes in območje, namenjeno teku. V prostem času so vojaki poleg tega gledali filme, igrali računalniške igre ali se družili v prostoru, ki je bil temu namenjen (Pišlar 2007, 11). Organizirali so tudi nacionalne dneve, na katerih so predstavljali Slovenijo in njeno kulinariko pripadnikom zavezniških vojska. Povezavo z domačimi so ohranjali prek interneta. Analiza intervjujev vojaških družin, ki jo je opravila Vuga s sodelavci, je pokazala, da je bil ravno dostop do interneta ocenjen pozitivno (Vuga in drugi 2013, 124). Po raziskavi, ki jo je opravil Šebalj (2010, 123), so bili v Isafu najbolje ocenjeni zdravstvena oskrba ter šport in prosti čas, medtem ko sta najslabše ocene dobila socialna podpora in pravna pomoč.

CSP-ja pa niso koristili samo vojaki. Zanimivo je, da je bil zdravstvene in psihosocialne pomoči deležen afganistanski deček, ki je z brati pobegnil iz države, in je na poti v azilno državo v Sloveniji hudo zbolel. Življenje so mu rešili na infekcijski kliniki, pomagali pa so mu tudi z vzpostavitvijo hitre telefonske povezave med Ljubljano in Heratom (Pavšič in Grmek 2009, 6).

6.4.1 Zdravstvo in psihologija

V vsakem kontingentu je bil tudi vojaški bolničar. Dejansko je bil ta pripadnik najprej vojak, ki je opravljal naloge kot vsi ostali, poleg tega pa je imel določeno znanje in dostop do nekaterih zdravil. Zdravstveno oskrbo pripadnikov kontingentov na nivoju ROLE 1 in ROLE

2 pa so zagotavljali Italijani, Španci oz. Američani. Od SVNKON 14 ISAF naprej so bili del kontingenta tudi doktorji medicine iz vrst PPRS-ja in zdravstveni specialisti, t. i. combat medics.

»Combat medics« so bili usposobljeni za nudenje osnovne zdravstvene oskrbe neposredno na bojišču. Veliko jih je pred tem opravilo zahtevno 25-tedensko vojaško strokovno usposabljanje v ZDA. Njihove glavne naloge so bile (1) priprava ranjenih vojakov za triažo in evakuacijo, (2) aplikacija intravenozne terapije in merjenje vitalnih znakov ter (3) oskrba ran. Poleg tega so bili odgovorni tudi za zagotavljanje nujne zdravstvene oskrbe, omejeno osnovno zdravstveno oskrbo in usposabljanje pripadnikov kontingenta iz prve pomoči in drugih vojaških veščin, povezanih z nujno vojaško oskrbo (Maksimović 2013, 5–6). Naloge vojaških zdravnikov so bile širše in so zajemale poznavanje bolezni, ki so se pojavljale na območju delovanja, mehanizme in zdravljenje strelnih in drugih vojnih poškodb. Skrbeti so morali tudi za dobro psihofizično stanje pripadnikov kontingenta (Strahovnik 2012, 11).

Po SVNKON 14, 15, 16 in 17 Slovenska vojska v Isaf ni več pošiljala pogodbenih doktorjev medicine. Zdravstvena ekipa se je zmanjšala, oprema, zaloge zdravil in sanitetnega materiala pa so ostale in so prehajali med kontingenti ob primopredaji. Ob tem so se medicinci spoznali z zdravstvenim osebjem ameriške vojske ter njihovim delom in postopki. Skupaj z drugimi pripadniki kontingenta so se usposabljali z ameriško skupino za zračni MEDEVAC. V bataljonsko zdravstveno postajo so poleg pripadnikov koalicijskih sil sprejemali tudi pripadnike ASF-ja. Ob prihodu večjega števila ranjencev so pri operacijah morali sodelovati ameriški, italijanski in slovenski zdravstveni delavci.

Po navedbah dr. Andreja Strahovnika (2012, 11), zdravnika kirurga v 14. kontingentu, so obravnavali predvsem obolenja, ki so bila posledica grobih klimatskih razmer – obolenja zgornjih dihalnih poti, alergijska obolenja, obolenja oči in ušes ter obolenja, povezana s stresom. Zelo zahtevno obravnavo so pomenila obolenja, ki v mirnodobnem okolju ne zahtevajo posebne pozornosti, na primer zobobol. Zdravstvena služba je tudi spremljala morebitne pojave nalezljivih bolezni in zastrupitve s hrano. Med najpogostejšimi vojnimi poškodbami je Strahovnik omenil strelne rane in hkratne amputacije več udov s pridruženimi opeklinami. Včasih so varnostne razmere dopuščale občasno kirurško oskrbo nujnih in nekaterih najpogostejših obolenj lokalnega prebivalstva, s čimer so si pripadniki Isafa pridobili zaupanje ljudi, hkrati pa so se izboljšale varnostne razmere. Pri lokalnih prebivalcih so poleg vojnih poškodb najpogosteje operativno zdravili dimeljske kile, zlome dolgih kosti in nekatere vrste tumorjev (Strahovnik 2012, 11).

V šestmesečni rotaciji so slovenski zdravstveni specialisti pridobili zelo veliko izkušenj, ki so odlična podlaga za delo v SV-ju. Podobne izkušnje so lahko v Sloveniji pridobili le z delom na travmatoloških oddelkih (Maksimović 2013, 7). S tem se je strinjal tudi zdravnik Ciril Trček, pogodbeni rezervist Slovenske vojske, ki je skrbel za pripadnike 15. kontingenta: »V slovenskem zdravstvu in vojski so takšna misija in takšne poškodbe popolna novost. Počutim se kot pionir, kar je zelo dober občutek. Tukajšnje izkušnje in znanje moramo čim boljje izkoristiti.« Trček je še dejal: »Vojaški zdravnik sem bil že na številnih misijah, a tukaj je vse drugače. Tu smo v vojnem stanju. ... V tej misiji sem se našel. Delamo v dobrih razmerah. Rešili smo veliko življenj. To je smisel našega dela« (Videmšek 2011c, 14–17). Tudi Strahovnik (2012, 11) se je strinjal, da imajo pridobljene izkušnje na primarnem nivoju zdravstvene oskrbe in v poljski bolnišnici na vojnem območju posebno težo v času vse pogostejših izrednih razmer ali zaradi naravnih in masovnih nesreč, družbenih konfliktov in grozečih terorističnih napadov. Medicinska služba v teh razmerah namreč zahteva drugačno organizacijo in logistično podporo.

Vojaška psihologija je veja psihologije, ki se ukvarja z delovanjem človeka v okviru oboroženih sil in oboroženih konfliktov. Ena ključnih nalog vojaških psihologov je prenos psiholoških znanj dela z ljudmi na poveljnike, da ti lažje in učinkoviteje delajo s svojimi podrejenimi in razvijajo enoto v učinkovit tim. Posebno mesto imajo priprave enot na delovanje v stresnih razmerah (Jazbec, 2012, 7). Delovanje v sovražnem okolju, možnost izgube sodelavca, nezaželenost v okolju, pomanjkanje politične in javnomnenjske podpore, afganistanski vsakdanjik in zanašanje na faktor sreče so imeli tudi psihološke posledice na vojake. Vojaški psiholog Tomaž Kovač je dejal, da so izkušnje 15. kontingenta tudi zanj nekaj novega in da se morata on in stroka sproti prilagajati na nove razmere in psihološka stanja v moštvu: »Obstajata dve vrsti mednarodnih vojaških misij. V prvih je stres znotraj oporišč bistveno večji kot zunaj. Klasičen primer tega je Kosovo. V drugih je stres bistveno večji zunaj oporišč – tukaj je nedvomno tako.« Kovač je samoiniciativno in sproti dopolnjeval svoje znanje, saj je v Sloveniji izobraževanje psihologov za zdravljenje vojnih travm in posttravmatskega stresnega sindroma slabo razvito (Videmšek 2011c, 14–17).

Psihološka podpora enote in posameznika se je pokazala kot najbolj problematična. Ob tem je treba upoštevati naravo dela psihološke službe in namen njenega delovanja misiji. Lahko pride do nezadovoljstva posameznikov, ki niso seznanjeni z dejanskim namenom navzočnosti psihologov. Ti namreč niso nujno podpora posameznikom, ampak predvsem ocenjujejo stanje in svetujejo poveljujočemu kadru (Juvan 2009, 24).

6.5 Usmerjevalci združenega ognja – JTAC

Prevzem skupine OMLT je za pripadnike kontingenta pomenila tudi razširitev nalog in pristojnosti v sistemu usmerjevalcev združenega ognja (Joint Terminal Attack Controller – JTAC) v poveljniško-štabnem centru za nadzor napadalnih akcij. Glavna naloga usmerjevalcev je bila delovanje za zaščito sil, usposobljeni pa so bili tudi za delovanje v ofenzivnih operacijah (Oblak 2015, 13). Poleg tega so usmerjevalci ognjene podpore v Afganistanu podpirali kontingent z zagotavljanjem stalne zračne podpore v obliki izvidovanja poti, spremstva konvojev in nadzora okolice baze, kjer so bili nastanjeni pripadniki slovenskega kontingenta. S tem je bila vzpostavljena celovita zaščita lastnih sil (Slovenska vojska 2016). Usmerjevalci ognjene podpore so svetovali poveljniku pri odločitvi o uporabi letalske podpore, dajali zahteve za podporo iz zraka ter spremljali in usmerjali letala. Kljub temu je bila končna odločitev in s tem tudi odgovornost o uporabi ognjene podpore v pristojnosti poveljujočega častnika (Oblak 2015, 13).

Štabni vodnik Sergej Savov, ki je v Afganistau deloval kot usmerjevalec podpore iz zraka, je opisal svoje delovanje:

»Ko smo šli ven, je bila moja naloga ob ogroženosti naših enot vzpostaviti stik z določeno agencijo po SAT-COMU, ki bi mi poslala najbližje letalo ali drugo platformo, ki je v zraku blizu mene. Ko je prišla do mene, sem ji jaz kot usmerjevalec povedal, za kaj gre in kaj želim od nje. Toda kot usmerjevalec ne odločam ne o cilju ne o načinu napada nanj. To je vedno poveljnik na tleh, ki odloča o tem, kakšno silo bo uporabil. Jaz se šele po odločitvi poveljnika odločim za sprožitev klicnega znaka in nad upornike pošljem bombnike ali bojne helikopterje.«

V Afganistanu so uporabljali sistem rover, napravo, ki je omogočala prenos slike iz letala k usmerjevalcem. Letalo brez usmerjevalčeve odobritve napada ni smelo odmetavati bojnega tovora. V operaciji Isaf so imeli dovoljenje za odmet bojnega tovora takrat, ko so bili napadeni, torej kot zaščita sil v samoobrambi (Oblak 2012, 26). Natovi in Isafovi dokumenti so natančno predpisovali stopnjevanje sile ob različnih sovražnih dejanjih. Včasih je bil dovolj že nizek prelet letala, da je napadalce odvrnil od njihove namere.

Usmerjevalci so morali vsak mesec brez napak opraviti test, sestavljen iz različnih dogodkov, sicer so izgubili klicni znak. Test je bil varovalka za samozavestno delovanje v okolju, kot je Afganistan (Oblak 2015, 13).

Po mnenju višjega vodnika Almirja Mujčinovića mu je Afganistan dal znanje in izkušnje, ki jih na vaji ne more dobiti: »Tam res vidiš, kako je delati pod stresom. Zdaj vem, da ko sem se pred dvema letoma odločil za to pot, da sem se odločil pravilno. Niti malo mi ni žal. In po Afganistanu ti taka vaja (Adriatic Strike 2012, op. a.), ko si na terenu brez ogrožanja, pomeni skoraj užitek.« Savov je dodal: »Afganistan je bila izkušnja, na katero te ne more nihče pripraviti, in nič ni tako, kot ti povedo doma. In če bi moral iti še enkrat, bi dejal, dajte mi dva dni in sem pripravljen« (Oblak 2012, 27).

Z razvojem tega elementa zaščite sil so letala Pilatus PC-9M dobila nov *raison d'etre*. Ker so počasna, so bolj natančna od reaktivnih letal, nad ciljem lahko ostanejo dalj časa, pa tudi ura naleta je bistveno cenejša. Od leta 2012 v Sloveniji vsako leto poteka mednarodna vojaška vaja Adriatic Strike, na kateri usposablajo usmerjevalce ognjene podpore in pilote letal (Oblak 2015, 13). Ambicije SV-ja pa segajo še višje. Po besedah brigadirja Milana Obreze, vodje vaje Adriatic Strike 2014, je bil namen vaje tudi »... preveriti, koliko smo usposobljeni, da vzpostavimo sistem za šolanje JTAC-ov, saj je to eden naših ciljev, ki bi ga radi izpolnili v naslednjem letu. Tu bi šolali pripadnike vojska Vzhodne Evrope in Balkana« (Postani vojak 2016).

7 VERIFIKACIJA HIPOTEZE IN ZAKLJUČEK

Hipotezo, da je *sodelovanje Slovenske vojske kot oborožene sile male države v mednarodni operaciji Isaf pripomoglo k dvigu ravni pripravljenosti za delovanje in spodbudilo razvoj nekaterih njenih nižnih zmogljivosti*, lahko na podlagi navedenega potrdim.

Republika Slovenija po vseh kvalitativnih in kvantitativnih merilih spada med male države. Strateška odločitev v državi je bila, da svoje nacionalno-varnostne interese uresničuje v evroatlantskih organizacijah. Spremenjeno varnostno okolje je večini evropskih držav prineslo zmanjšanje jasnih vojaških groženj, hkrati pa vrsto negotovosti, zaradi katerih so vojske ostale pomemben varnostni instrument države (Vegič 2014, 42). Slovenija v MOM-u sodeluje od leta 1997. V operacije se je vključevala zaradi eksplicitnega nasveta tistih mednarodnih politično-varnostnih organizacij, v katere je želela vstopiti (Jelušič 2009, 6). Tudi Jazbec (2009, 49) se strinja, da je bila udeležba v mednarodnih operacijah spoznana kot sredstvo hitrejšega oz. bolj gotovega pridobivanja članstva v evroatlantskih organizacijah. V tem času je bila po njegovem mnenju obrambno-vojaška elita promotor mirovnih operacij (Jazbec 2009, 48). Leta 1997 je postalo jasno, da brez lastnega prispevka v mednarodnem okolju Slovenija ne more računati na članstvo v Natu in Evropski uniji. Operacije ALBA v Albaniji se je udeležila v okviru italijanskega kontingenta, kar je kasneje postala praksa v večini mednarodnih operacij. Z odhodom na Ciper je bilo podobno, saj je bila udeležba v okviru avstrijskega kontingenta povezana s kandidaturo Slovenije za nestalno članico Varnostnega sveta OZN-a.

Po letu 2001 se je Slovenija usmerila v Natove operacije, kar je bilo povezano s kandidaturo v tej organizaciji. V ta kontekst spada tudi odločitev za operacijo Isaf v Afganistanu. V skladu s spremenjeno vlogo sodobnih vojska se je tudi uporaba Slovenske vojske preusmerila z obrambe ozemlja k spopadanju z grožnjami, ki ne ogrožajo nacionalnega ozemlja (Vegič 2014, 59). Tako je glavnino prispevka Slovenije v operaciji Isaf predstavljala vojaška komponenta.

Za Slovenijo velja, da v mednarodnih operacijah rotira velik del svojih oboroženih sil. Odstotek aktivnih pripadnikov Slovenske vojske v MOM-u je po podatkih Giegericha (2009, 185) znašal največ 4,76 leta 2006. Če ta odstotek primerjamo z drugimi malimi državami, ugotovimo, da sta večji delež osebja v tujini imeli Estonija (5,39) in Danska (6,32), primerljivega Luksemburg (4,33), Nizozemska (4,52) in Slovaška (4,16), manjšega pa Albanija (2,01), Belgija (2,82), Bolgarija (1,28), Hrvaška (0,73), Češka republika (3,63),

Grčija (1,35), Madžarska (2,18), Latvija (3,09), Litva (1,85), Norveška (2,88), Portugalska (18,1) in Romunija (2,27) (Giegerich *ibid.*). Ob tem je treba dodati, da je glavnina slovenske pozornosti bila namenjena Balkanu. Delež vojakov v Afganistanu je bil povprečno od 14 do 22 odstotkov vseh v tujino napotenih pripadnikov. Povprečje v Afganistan napotenih pripadnikov primerljivih držav se je gibalo okrog 40 odstotkov (Giegerich 2009, 187).

Sodelovanje Slovenije v Isafu za Nato praktično ni imelo finančnih obveznosti, saj je slovenska vlada prevzela odgovornost za prevoz pripadnikov slovenskega kontingenta, orožja in opreme. Vlada je prevzela odgovornost tudi za zagotavljanje hrane, nastanitve, komunalnih storitev, goriva, olja, maziv in zdravstvene oskrbe. Prav tako je Slovenija sprejela obvezo, da Natu ne bo treba zagotoviti oz. vzdrževati opreme slovenskega kontingenta, odgovorna pa je bila tudi za plače slovenskih vojakov in druge finančne obveznosti, ki so izhajale iz sodelovanja vojakov v Afganistanu (Grizold in Zupančič 2009, 204).

Delovanje SV-ja v Afganistanu se je bistveno razlikovalo od delovanja na Balkanu tudi po tem, da Slovenija ni uživala pozitivnega ugleda zaradi skupne preteklosti, niti ni tam imela diplomatskih predstavništev. Slovenski vojaki so bili zgolj še eni od članov mednarodne koalicije in so bili v večji meri prepuščeni lastni iznajdljivosti. Kot sem že omenil, je imelo delovanje SV-ja v Afganistanu podobne značilnosti kot delovanje v mednarodnih operacijah nasploh in takšne so tudi pridobljene izkušnje. Te so prispevale k razvoju posameznika in organizacije v celoti (Furlan 2009, 87). Ves čas je teknel proces učenja iz izkušenj. Na začetku v okviru enot, iz katerih so pripadniki odhajali v operacijo, kasneje pa se je učenje institucionaliziralo v okviru PDRIU-ja. Skozi priprave kontingentov so se poveljstva učila, kako načrtovati napotitev, usposobiti posameznike in enote za izvajanje nalog, preveriti njihovo pripravljenost, organizirati kontingente in vzpostaviti nacionalno linijo poveljevanja ter prenesti odgovornost poveljevanja na tuje poveljnike (Furlan 2009, 94). Poveljstva so pridobila veliko izkušenj tudi pri načrtovanju in organiziranju strateškega transporta ter logistični podpori na veliki oddaljenosti.

Z delovanjem na popolnoma tujem geografskem in klimatskem območju ter v mednarodnem okolju so se pripadniki SV-ja seznanili z drugimi kulturami in običaji ter preverjali lastne sposobnosti in vzdržljivost v zahtevnih pogojih. Urili so se v komunikacijskih veščinah, izpopolnjevali znanje tujih jezikov, morali pa so tudi prilagoditi svoje vedenjske navade (Furlan 2009, 95). V soočanjih s tveganji so se krepili samozavest in morala ter vojaški profesionalizem. Nazadnje ni nepomembno, da se je z delovanjem v Isafu izboljšal tudi materialni status pripadnikov in njihovih družin (Furlan 2009, 97).

Delovanje v Afganistanu je pozitivno vplivalo tudi na Slovensko vojsko in njen razvoj. Dvignila se je njena pripravljenost na delovanje in s tem tudi sposobnost izvajanja vojaške obrambe, ki je njena temeljna naloga. Izboljšali sta se individualna in kolektivna usposobljenost enot, potrdila se je povezljivost z zavezniškimi vojskami (Furlan 2009, 96). Veliko je bilo pridobljenih izkušenj v postopkih in taktiki izvajanja nalog, zlasti zaščite sil. izkušnje pri uporabi opreme in oborožitve so narekovale nekatere potrebe po modernizaciji, pospešila pa se je tudi nabava nove opreme. V nekaterih primerih je prišlo do nakupa opreme, za katero prej sploh ni bilo potrebe, v Isafu pa je postala nepogrešljiv element varnosti ali pogojev za opravljanje nalog (Slovenska vojska 2009, 15).

Poveljnik 15. kontingenta polkovnik Božič je o misiji dejal : »Sedanja afganistanska misija je vrhunec razvoja Slovenske vojske. Teorija je postala praksa. ... Za Slovensko vojsko so to neprecenljive izkušnje in ulitmativen test njenih sposobnosti. Ne vem, ali bomo imeli še kdaj na voljo toliko operativnih zmožnosti« (Videmšek 2011a, 4–5).

Slovenija je v času delovanja v Afganistanu naredila korak naprej, predvsem na področju delovanja Slovenske vojske (Grošelj 2009, 28). Šteiner in Geder (2009, 189) kritično opozarjata, da bi Slovenska vojska brez udeležbe v MOM-u še vedno globoko v tranzicijski temi, iz katere, bi se iz teritorialne vojske za nacionalno obrambo komaj videlo v mednarodno okolje. Zbranih je bilo ogromno izkušenj, s sprejetrem Strategije sodelovanja v MOM-u pa se je zgodil tudi premik na normativnem področju. Še vedno pa ni enotnosti v izvedbeni strategiji in strateškega usklajevanja naporov v mednarodnih operacijah (Jelušič 2009, 7). Grošelj (2009, 29) opozarja, da je bilo slovensko delovanje v MOM-u povezano z doseganjem zunanjepolitičnih ciljev, čas pa je, da Slovenija znova postane osredotočena na svoje nacionalne potrebe in notranje interese. Le na ta način se je moč izogniti javnomnenjski in politični krizi legitimnosti delovanja v MOM-u (Grošelj ibid.). V kontekstu operacije je Grošelj (Čar 2010, 19) videl nevarnost, da bi se dvom zaradi naše prisotnosti v tem konfliktu razširil na smiselnosti članstva v Natu, od tod pa je samo korak do točke, kjer se postavi pod vprašaj obstoj Slovenske vojske kot take. Tudi Vuga (2009, 84) opozarja, da državljani niso pripravljeni tvegati življenj so državljanov za nejasne in oddaljene cilje, ki jim jih nihče ne zna ali noče agumentirano in utemeljeno pojasniti.

Slovenija je bila z obsegom delovanja v Isafu kredibilen partner in je imela status odgovorne članice mednarodne skupnosti. Prepoznavnost pa je dosegla tudi med svojimi mogočimi sovražniki. Mula Malavi Sajed Šah Musleh, talibski poveljnik na zahodu Afganistana je nemreč dejal: »Preden so slovenski vojaki prišli v Afganistan, kjer sledijo Američanom, in so

zato eni izmed zavojevalcev naše države, nismo vedeli, da obstaja država, imenovana Slovenija.« Ob tem je posvaril: »V preteklosti vas Slovencev nismo poznali. A prišli ste sem. Rezultat tega bo smrt vašega vojaka. Vaš vojak bo ubit za nič« (Videmšek 2009a, 16–17).

Glede odnosa do mednarodnih organizacij mora država še bolj kot doslej poiskati in ponuditi nišne zmogljivosti, kjer ima primerjalne prednosti, ter področja, ki imajo glede na vložek disproporcionalno visoke koristi za mednarodne organizacije (Selan 2009, 68). Država, ki želi učinkovito vojsko, ji mora postavljati vse večje zahteve, jo postavljati pred različne preizkušnje in ji dati priložnost za lastno preverjanje in samopotrjevanje (Furlan 2009, 98). Seveda ob ustreznem zagotavljanju finančnih pogojev za delovanje.

8 LITERATURA

1. Adam, Frane. 1998. Developmental options and strategies of small countries. *Journal of International Relations & Development* 1 (3/4): 181–194.
2. Baylis, John in Steve Smith. 2001. Introduction. V *The Globalisation of World Politics: An Introduction to International Relations*, ur. John Baylis in Steve Smith, 1–6. Oxford: Oxford University Press.
3. Benko, Vladimir. 1997a. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. --- 1997b. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. --- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
6. Bennett, Alvin LeRoy in James K. Oliver. 2002. *International Organizations: Principles and Issues*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
7. Bergsmann, Stefan. 2001. The Concept of Military Alliance. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 25–38. Dunaj: Physica-Verlag.
8. Bernard, Vesna R. 2009. Slovenski vojaki niti danes še ne bodo prileteli iz Afganistana. *Dnevnik*, 2 (2. november).
9. Beršnak, Kristian. 2014. Delovanje elementa Enote za specialno delovanje. *Revija Obramba* 46 (9): 9–11.
10. --- 2015. Razvoj specialnih sil SV in izkušnje iz Afganistana. *Sodobni vojaški izzivi* 17 (1): 47–62.
11. Bowen, John Charles Edward. 1982. *Plain Tales of the Afghan Border*. Windlesham: Springwood Books.
12. Braithwaite, Rodric. 2011. *Afgantsy*. London: Profile Books.
13. Bučar, Bojko. 1998. Evropeizacija slovenske zunanje varnostne politike. (Ne)prepričljivost interesa za vstop v NATO. V *Evropeizacija slovenske politike*, ur. Drago Zajc, 51–60. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
14. Caharijas, Domen. 2011. Intervju Ljubica Jelušič. *Objektiv*, 10–12 (26. februar).

15. Čar, Aleš. 2010. Slovenska vojska je ideološko podhranjena. *Objektiv*, 19 (13. november).
16. Državni zbor Republike Slovenije. 2001. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije*.
17. Duke, Simon W. 2001. Small States and European Security. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 39–50. Dunaj: Physica-Verlag.
18. Durell-Young, Thomas. 1996. Širjenje zveze NATO, partnerstvo za mir in Slovenija. V *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*, ur. Vinko Vegič, 71–80. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.
19. Feifer, Gregory. 2009. *The Great Gamble*. New York: HarperCollins Publishers.
20. Furlan, Branimir. 2005. Prilagoditev opreme operativnim zahtevam. *Revija Obramba* 37 (6): 25–27.
21. --- 2009. Izkušnje sodelovanja v operacijah kriznega odzivanja. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 87–98. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
22. Garb, Maja. 2007. Številne izkušnje Slovenske vojske iz mednarodnih operacij. *Slovenska vojska* 15 (9): 13.
23. ---, Klemen Grošelj, Jelena Juvan in Janja Vuga. 2010. Izbrane teme iz proučevanja mirovnih operacij. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 161–184. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Gärtner, Heinz. 2001. Small States and Alliances. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 1–10. Dunaj: Physica-Verlag.
25. Gaube, Aleš. 2014. Slovenska zastava v Afganistanu še plapola. *Dnevnik*, 6 (3. maj).
26. Giegerich, Bastian. 2009. Vključevanje evropskih držav v Nato: vojaški in politični kazalniki. *Bilten Slovenske vojske* 11 (3): 178–196.
27. Goetschel, Laurent. 1998. The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe. V *Small States Inside and Outside the EU: Interests and Policies*, ur. Laurent Goetschel, 13–31. Boston, Dordrecht, London: Kluwer Academic Pub.
28. Grizold, Anton. 1992. Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V *Razpotja nacionalne varnosti*, ur. Anton Grizold, 59–93. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

29. --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. --- in Bogomir Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. --- 2006. Rekonceptualizacija Natovega preoblikovanja: naslednji krog. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 13–23. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. --- in Rok Zupančič. 2009. Pet let v zavezništvu in 60 let zavezništva: Slovenija in Nato. *Bilten Slovenske vojske* 11 (3): 197–222.
33. Grošel, Klemen. 2007. *Slovenija v svetu mirovnih operacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. --- 2009. Transformacija sodobnih mirovnih operacij. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 19–30. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
35. Hill, Duncan. 2009. *Chronicle of War*. Hertfordshire: Transatlantic Press.
36. Hopkirk, Peter. 1994. *The Great Game*. New York: Kodansha International.
37. *Icasualties*. Dostopno prek: www.icasualties.org, (10. oktober 2015).
38. Jasenc, Robert. 2011. Naš »novi« HMMWV. *Prvi* 9 (1): 27.
39. Jazbec, Milan. 2001. *The Diplomacies of New Small States: The case of Slovenia with some comparison from Baltics*. Aldershot: Ashgate.
40. --- 2009. Oblikovanje zunanje politike in mirovne operacije. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 46–55. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
41. Jazbec, Gregor. 2012. Vojaška psihologija v Slovenski vojski. *Strokovna zdravstvenovzgojna revija Vita* 19 (78): 7–8.
42. Jelušič, Ljubica. 2005. Mirovne operacije: opredelitve, problemi, prihodnost. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 11–32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

43. ---, Maja Garb, Klemen Grošelj, Jelena Juvan, Erik Kopač, Vladimir Prebilič in Vinko Vegič. 2006. Mirovne operacije – naložba v mednarodni mir, varnost in stabilnost. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 229–257. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. --- 2009. Uvodne teze. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 5–9. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
45. Juvan, Jelena. 2005. Slovenska vojska v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 175–186. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
46. --- 2009. Vojak na misiji v službi domovine: sklepne ugotovitve. *Slovenska vojska*. 17 (13): 24–25.
47. ---, Janja Vuga in Maja Garb. 2010. Empirično raziskovanje sodelovanja Slovenske vojske v mirovnih operacijah med letoma 2002 in 2005. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 185-205. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
48. Karba, Dejan. 2009. Bo Slovenska vojska v Afganistanu drugo leto v prvi bojni liniji? *Delo*, 2 (3. november).
49. Koremonos, Barbara, Charles Lipson in Duncan Snidal. 2001. *The Rational Design of International Institutions*. Cambridge: University Press.
50. Kovše, Rok. 2010. SVNKON 11 Isafa. *Prvi* 8 (1): 16.
51. Krause, Volker in J. David Singer. 2001. Minor Powers, Alliances and Armed Conflict: Some Preliminary Patterns. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 15–24. Dunaj: Physica-Verlag.
52. Kusovac, Zoran. 2001. Post-Conflict Policing in the Balkans - Problems, Approaches and the Need for a Specialised International Force. V *Security at the Fault Line: Security in Central and Southeastern Europe*, 9th Partnership for Peace 76 International Research Seminar, 61–74. Rome: NATO Defense College Seminar, Report Series No 11.
53. Maksimović, Duško. 2013. Slovenski vojaški bolničarji (combat medici) na mednarodni operaciji SVNKON 19 ISAF. *Revija Obramba* 45 (8): 5–7.
54. Mekina, Borut. 2013. Kje že je Afganistan? *Mladina*, 10 (22. november).
55. Močnik, Mitja. 2013. *Misija Afganistan*. Nova Gorica: Educa Izobraževanje.

56. Morača, Hana Souček. 2014. Minister Roman Jakič je obiskal pripadnike SV v operaciji Isafa v Afganistanu. *Slovenska vojska* 22 (5): 7.
57. Morgenthau, Hans J. 1995. Politika med narodi. Ljubljana: DZS.
58. Mosser, Michael M. 2001. Engineering Influence: The Subtile Power of Small States in the CSCE/OSCE. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 63–84. Dunaj: Physica-Verlag.
59. Nanji, Azim. 2008. *Dictionary of Islam*. London: Penguin Books.
60. Nato. 2012. *Slovensko sodelovanje*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/nato/isaf/slovensko-sodelovanje/>, (12. avgust 2012).
61. Neville, Leigh. 2008. *Special Operations Forces in Afghanistan*. Oxford: Osprey Publishing.
62. Nobile, Mario. 1988. Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa. *Politička misao* 25 (4): 69–80.
63. North Atlantic Treaty Organization. 2006. *NATO OTAN Handbook*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
64. Oblak, Nataša. 2015. Adriatic strike 2015. *Slovenska vojska* 23 (6): 13.
65. Parker, Edward. 1996. Kabul Battle. *Combat and Survival Magazine* 8 (4): 4–17.
66. Pavšič, Jerica in Meta Grmek. 2009. SV na območjih delovanja prispeva k skupnemu miru in varnosti otrok. *Slovenska vojska* 17 (18): 4–6.
67. PDRIU. 2006 *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor, d.o.o.
68. Petrič, Ernest. 1996. Zunanja politika majhnih držav. *Teorija in praksa* 33 (6): 876–897.
69. --- 2004. Trendi razvoja mednarodne skupnosti in Slovenija: Pričakovan oz. možen razvoj mednarodnih političnih in varnostnih razmer. *Teorija in praksa* 41 (1–2): 440–447.
70. Pišlar, Marko. 2003. Pripravljeni na odhod v Afganistan. *Slovenska vojska* 11 (15): 11–13.
71. --- 2007. V Afganistanu osmi kontingent SV. *Slovenska vojska* 15 (14): 10–11.
72. --- 2011. Želimo si tudi sodelovanja pri vzpostavitvi letalskih. *Slovenska vojska* 19 (17): 10–11.

73. --- 2013a. Za okvare vozil je največkrat kriv prah. *Slovenska vojska* 21 (1): 7–9.
74. --- 2013b. Afganistan: dežela upanja v boljšo prihodnost. *Slovenska vojska* 21 (1): 10–12.
75. Plano C., Jack in Roy Olton. 1988. *The International Relations Dictionary*. Oxford: Western Michigan University.
76. Poklukar, Boštjan. 2005. Uspeh slovenske vojaške logistike. *Revija Obramba* 37 (10): 28–29.
77. Strahovnik, Andrej. 2012. Zdravnik kirurg na vojaški misiji. *Strokovna zdravstvenovzgojna revija Vita* 19 (78): 11.
78. Postani vojak. 2016. *Adriatic strike 2014 – usposabljanje JTAC-ov*. Dostopno prek: <http://www.postanivojak.si/index.php?id=696>, (9. januar 2016).
79. Praprotnik, Rok. 2010. Slovenci bodo z Afganistanci šli na bojišče. *Objektiv*, 18–20 (13. februar).
80. *Prvi*. 2010. Utrinki MOTV Sikona 12 Isafa, 10 (2): 15.
81. Rashid, Ahmed. 2002. *Afghanistan: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*. London: I. B. Tauris.
82. Roberts, Adam. 2009. Doctrine and Reality in Afghanistan. *Survival* 51 (1): 29–60.
83. Runion, Meredith L. 2007. *The History of Afghanistan*. London: Greenwood Press.
84. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
85. Saje, Peter. 2012. Slovenski vojaki skrbijo za mir v Afganistanu. *Slovenska vojska*. 20 (7): 26–28.
86. Schmidl, Erwin A. 2001. Small States and International Operations. V *Small States and Alliances*, ur. Erich Reiter in Heinz Gärtner, 85–88. Dunaj: Physica-Verlag.
87. Selan, Aljoša. 2009. Temeljna vodila pri oblikovanju obrambne politike Republike Slovenije na področju mednarodnih operacij in misij. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 56–69. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
88. Sila, Aleš. 2011. Pripadniki SV v silah Isaf. *Slovenska vojska* 19 (1): 12–15.

89. Slovenska vojska. 2014. *Pripadniki elementa ESD SVNKON 20 ISAF prejeli »Combat Infantryman Badge«*. Dostopno prek: <http://slovenskavojska.blogspot.com/2014/05/pripadniki-elementa-esd-svnkon-20-isaf.html>, (16. junij 2014).
90. --- 2015. *Pripadniki 16. kontingenta Slovenske vojske OMLT sodelovali v humanitarni operaciji*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostmi/sporocila-za-javnost/novica/nov/pripadniki-16-kontingenta-slovenske-vojske-omlt-sodelovali-v-humanitarni-operaciji/>?, (12. december 2015).
91. --- 2016. *Usmerjevalci združenega ognja nepogrešljivi pri zaščiti sil v bojni situaciji*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostmi/sporocila-za-javnost/novica/nov/usmerjevalci-zdruzenega-ognja-nepogresljivi-pri-zasciti-sil-v-bojni-situaciji/>, (9. januar 2016).
92. Svetličič, Marjan. 2004. Prihodnje zunanjepolitične usmeritve Slovenije. V *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije: V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.
93. --- in Sabina Kajnč. 2009. Neformalni viri vpliva v EU: Trda in mehka znanja ter učinkovitost slovenske državne uprave v času predsedovanja Svetu EU. *Družboslovne razprave* 25 (61): 59–79.
94. Šabič, Zlatko. 2002. Small states aspiring for NATO membership: some factors influencing the accession process. V *Small states in the Post-Cold war world*, ur. Zlatko Šabič in Charles Bukowski, 1–24. London: Praeger.
95. Šebalj, Drago. 2010. Celostna skrbza pripadnike Slovenske vojske v mednarodnih operacijah in na misijah. V *Bilten Slovenske vojske* 12 (4): 111–129.
96. Šteiner, Alojz in Alen Geder. 2009. Značilnosti sodelovanja Slovenske vojske v dosedanjih mednarodnih vojaških operacijah in na misijah. *Bilten Slovenske vojske*. 11 (1): 183–210.
97. Švajncer, Janez J. 2008. *Prva*. Ljubljana: Defensor.
98. TV Slovenija, 1. program. 2004. *Odmevi*. Ljubljana, 14. september.
99. Vegič, Vinko. 1999. Zavezništva in male države. *Teorija in praksa* 36 (6): 999–1013.

100. --- 2005. Vloga Nata v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 79–96. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
101. --- 2014. Vloga vojsk v Evropi: od obrambe ozemlja k raznovrstnim varnostnim nalogam. *Sodobni vojaški izzivi*. 16 (1): 41–61.
102. Videmšek, Boštjan. 2008a. »Nad nami je bila ognjena krogla«. *Delo*, 5 (20. oktober).
103. --- 2008b. (Skrajni) čas za razmislek. *Delo*, 2 (21. Oktober).
104. --- 2009a. »Slovenci, odidite, preden boste prisiljeni oditi!«. *Sobotna priloga*, 16–17 (19. september).
105. --- 2009b. Slovenski vojaki končno doma. *Delo*, 2 (4. november).
106. --- 2010a. Kam gredo naši vojaki? *Delo*, 6 (10. avgust).
107. --- 2010b. Izobrazba – ključna frontna črta vojne. *Delo*, 6 (20. Avgust).
108. --- 2010c. »Izgubljeni otroci« Afganistana. *Delo*, 7 (13. oktober).
109. --- 2011a. Vse je lepo in prav, dokler ne počí. *Sobotna priloga*, 4–5 (20. avgust).
110. --- 2011b. »Nepismeni težko opravljajo kompleksne naloge«. *Delo*, 6 (23. avgust).
111. --- 2011c. Vojna. *Sobotna priloga*, 14–17 (27. avgust).
112. Vidovič, Aleksander. 2005. Pripadniki 20. MOTB v Heratu. *Slovenska vojska* 13 (15): 14–15.
113. Vlada Republike Slovenije. 2009. *Strategija sodelovanja Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*. Ljubljana: Uradni list RS.
114. --- 2011. *Poročilo Vlade RS Državnemu zboru o uresničevanju Strategije sodelovanja v MOM-u v letu 2010 in načrtih prihodnjega sodelovanja*.
115. Vreg, France. 1992. Slovenska varnostna (ne)kultura in Evropa. *Teorija in praksa* 29 (11–12): 1151–1154.
116. Vuga, Janja. 2009. Sodelovanje Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah v očeh slovenske javnosti. V *Zbornik Sodelovanje republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah*, ur. Roman Bric, 70–85. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

117. ---, Katarina Rajh, Gašper Kavšek, Katja Cimermančič, Rafaela Križman in Urška Učakar. 2013. Socialna, institucionalna in organizacijska podpora v pohlepni instituciji: zadovoljstvo slovenskih vojaških družin. V *Sodobni vojaški izzivi* 15(2): 111–127.
118. --- 2016. Med družino in delom: očetje, matere in otroci v vojaški organizaciji. V *Konvencionalna in hibridna varnost: vzorci (dis)kontinuitete*, ur. Marjan Malešič, 239–272. Ljubljana: Založba FDV.
119. Vuk, Pavel, Renata Vertovšek, Gregor Dolenc, Sabina Perko in Janez Žokalj. 2010. Pravni vidiki sodelovanja Republike Slovenije v Afganistanu. *Bilten Slovenske vojske*. 12 (3): 51–69.
120. Williams, Brian Glyn. 2012. *Afghanistan Declassified*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
121. Zorman, Nataša. 2007. Slovenski vojaki v operaciji Isafa. *Slovenska vojska* 15 (19): 18–19.